

Ympäristöä säästäviä hankintoja

Käsikirja ympäristönäkökohtien huomioon
ottamisesta julkisissa hankinnoissa

2. laitos

Euroopan komissio

Tärkeä huomautus

Tämä käsikirja on komission yksiköiden laatima ohjeellinen asiakirja, joka ei sido toimielintä millään tavalla. Lisäksi on pantava merkille, että käsikirjan sisältö on riippuvainen EU:n lainsäädännön kehityksestä, hankintadirektiivien tarkistus ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö mukaan luettuna. Se perustuu kesäkuussa 2011 vallinneeseen tilanteeseen.

Europe Direct -palvelu auttaa sinua löytämään vastaukset EU:hun liittyviin kysymyksiisi.

Yhteinen maksuton palvelunumero (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Jotkin matkapuhelinoperaattorit eivät salli puheluja 00800-alkuisiin numeroihin, tai puhelut näihin numeroihin voivat olla maksullisia.

Lisätietoja Euroopan unionista on saatavilla Internetissä osoitteessa (<http://europa.eu>).

Luettelointitiedot ovat tämän julkaisun lopussa.

Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2011

ISBN: 978-92-79-19930-1

doi: 10.2779/74936

© Euroopan unioni, 2011

Päivitykset käsikirjan 2. laitosta varten on koottu Euroopan komission ja paikallisyhteisöjen kansainvälisen ympäristöjärjestön ICLEI:n välisen sopimuksen N:o 07.0307/2010/579463/SER/CI nojalla.

Tekstin jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan.

Kannen kuvat: [The Flying Dutchman/istockphoto.com](http://istockphoto.com), [dobrinov/istockphoto.com](http://istockphoto.com), [Stephan Köhler \(ICLEI\)](http://istockphoto.com)

Sisällysluettelo

Johdanto.....	5
Ympäristöä säästävät hankinnat: Pääkohdat	11
Luku 1 – Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen käyttö	12
1.1 GPP-periaatteet	12
1.2 Ympäristöä säästävien hankintojen painopisteiden ja tavoitteiden asettaminen	13
1.3 Koulutus ja ohjaus.....	15
1.4 GPP-kriteerien lähteet	17
1.5 Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen valvonta ja tarkastus	19
1.6 Verkostoituminen	20
Luku 2 – Hankintaprosessi.....	22
2.1. Johdanto.....	22
2.2. Julkisten hankintojen peruseriaatteet	22
2.3. Menettelyn valinta	23
2.4 Markkinoiden kuuleminen	25
2.5 Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen taloudelliset perustelut	26
2.6 Hankintasopimus vai puitejärjestely?	28
Luku 3 – Hankintasopimuksen vaatimusten määrittäminen	30
3.1. Kohteen määrittäminen	30
3.2. Ympäristöasioita koskevat tekniset eritelmät.....	33
3.3 Materiaalien ja tuotantomenetelmien määrittäminen.....	36
3.4 Vaihtoehtojen käyttäminen	38
3.5 Ympäristömerkkien ja GPP-kriteerien käyttäminen.....	39
3.6 Vaatimusten noudattamisen todentaminen.....	40
Luku 4 – Tavarantoimittajien, palvelun suorittajien ja urakoitsijoiden valitseminen	42
4.1. Johdanto.....	42

4.2. Poissulkemisperusteet.....	42
4.3. Valintaperusteet.....	43
Luku 5 – Tarjousten arvioiminen.....	48
5.1. Hankintasopimuksen tekoa koskevat yleiset säännöt	48
5.2 Ympäristöasioihin liittyvien hankintasopimuksen tekoperusteiden soveltaminen	51
5.3 Elinkaarikustannusmalli.....	54
Luku 6 – Sopimusehdot	59
6.1. Sopimusehtoihin sovellettavat säännöt.....	59
6.2. Hankintasopimuksen toteuttamisen ehdot toimitettaessa tavaroita.....	60
6.3. Sopimusehdot suoritettaessa rakennusurakoita tai palveluita.....	61
6.4 Sopimuksen noudattamisen valvominen	62
Luku 7 – Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen tärkeimmät alat.....	63
7.1 Rakennukset.....	63
7.2 Elintarvikkeet ja ateriapalvelut	64
7.3 Sähkö.....	65
7.4 Puutavara	66
Liite A – Asiaan liittyvä lainsäädäntö ja politiikka	69

Johdanto

Ympäristöä säästävät julkiset hankinnat (Green Public Procurement, GPP) määritellään ympäristöä säästävistä julkisista hankinnoista koskevassa komission tiedonannossa järjestelmäksi, jota noudattavat viranomaiset pyrkivät hankkimaan tuotteita, palveluja ja urakoita, joiden elinkaaren ympäristövaikutukset ovat pienemmät verrattuna samaan pääasialliseen käyttötarkoitukseen muutoin hankittaviin tuotteisiin, palveluihin ja urakoihin.¹

Ympäristöä säästävät julkiset hankinnat ovat vapaaehtoinen väline, mikä tarkoittaa sitä, että yksittäiset jäsenvaltiot ja viranomaiset voivat päättää, missä määrin ne käyttävät sitä. Sitä voidaan soveltaa sekä EU:n hankintadirektiivien² soveltamiskynnyksen ylittäviin että niiden alle jääviin sopimuksiin.

Tämän käsikirjan tarkoituksena on auttaa viranomaisia suunnittelemaan ja toteuttamaan ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja menestyksekkäästi. Siinä selitetään Euroopan unionin lainsäädännön tarjoamat mahdollisuudet käytännönläheisellä tavalla ja tarkastellaan yksinkertaisia ja tehokkaita toimintatapoja ympäristönäkökohtien huomioon ottamiseksi hankintasopimuksissa. Käytännön syistä käsikirjassa noudatetaan hankintamenettelyn logiikkaa ja järjestystä. Siinä annetaan myös monia käytännön esimerkkejä EU:n eri viranomaisten tekemistä ympäristöystävällisistä hankinnoista.³

Käsikirja on laadittu julkisille hankkijoille, mutta monista ideoista ja toimintatavoista on hyötyä myös yritysten hankkijoille. Käsikirja auttaa myös tavarantoimittajia ja palvelujen suorittajia – erityisesti pienempiä yrityksiä (pk-yritykset) – hahmottamaan paremmin julkisiin hankintoihin yhä useammin liittyviä ympäristövaatimuksia.

Monet eurooppalaiset viranomaiset tekevät ympäristöä säästävien julkisten hankintojen lisäksi kestäviä julkisia hankintoja ja ottavat hankintapäätöksissään huomioon ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat. Tässä käsikirjassa tarkastellaan erityisesti tarjouskilpailujen ympäristönäkökohtia. Euroopan komissio on julkaissut ”Sosiaalinen ostaminen” -oppaan, jossa käsitellään sitä, miten sosiaaliset näkökohdat otetaan huomioon hankintamenettelyissä.⁴

Miksi tehdä ympäristöä säästäviä hankintoja?

Viranomaiset ovat Euroopassa merkittäviä kuluttajia, ja ne käyttävät vuosittain noin 2 biljoonaa euroa (mikä vastaa 19 prosenttia EU:n BKT:stä). Käyttämällä ostovoimaansa sellaisten tavaroiden, palvelujen ja urakoiden hankkimiseen, joiden ympäristövaikutukset ovat pienemmät, ne voivat edistää merkittävästi paikallisten, alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten kestävyystavoitteiden saavuttamista.

<Box start>

Esimerkkejä ympäristöä säästävistä hankintasopimuksista

¹ KOM(2008) 0400, s. 4.

² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivit 2004/17/EY ja 2004/18/EY.

³ Tärkeä huomautus: Vaikka käsikirjan sisältämät tiedot on tarkistettu huolellisesti, Euroopan komissio ei vastaa käsikirjassa mainituista yksittäistapauksista tai niihin liittyvistä verkkosivusta.

⁴ <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6457&langId=en>.

- Energiatehokkaat tietokoneet
- Kestävästi tuotetusta puutavarasta valmistetut toimistokalusteet
- Energiatehokkaat rakennukset
- Kierrätyspaperi
- Ympäristöystävällisiä puhdistustuotteita käyttävät siivouspalvelut
- Sähkö- ja hybridiajoneuvot tai vähäpäästöiset ajoneuvot
- Uusiutuviista energialähteistä tuotettu sähkö

<Box end>

Ympäristöä säästävät julkiset hankinnat voivat edistää huomattavasti innovaatioita markkinoilla ja tarjota teollisuudelle todellisia kannustimia kehittää vihreitä tuotteita ja palveluja – varsinkin sellaisilla aloilla, joilla julkiset hankkijat muodostavat suuren osan markkinoista (esimerkiksi rakennusala, terveydenhuoltopalvelut ja julkinen liikenne).

Ympäristöä säästävien hankintojen avulla viranomaiset voivat myös säästää rahaa – varsinkin, jos otetaan huomioon hankinnan koko elinkaarikustannukset eikä vain ostohinta. Esimerkiksi energiatehokkaiden tai vettä säästävien tuotteiden hankkiminen voi auttaa pienentämään huomattavasti peruspalvelulaskuja. Vähentämällä hankittujen tuotteiden sisältämiä vaarallisia aineita voi vähentää jätehuoltokustannuksia. Ympäristöä säästäviä hankintoja tekevillä viranomaisilla on paremmat valmiudet vastata jatkuvasti muuttuviin ympäristöhaasteisiin sekä saavuttaa hiilidioksidipäästöjen vähentämistä, energiatehokkuutta ja muita ympäristötoimia koskevat poliittiset ja sitovat tavoitteet.

Box start

Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen edut

- Wienin kaupunki säästi vuosina 2004–2007 EcoBuy-ohjelmallaan 44,4 miljoonaa euroa ja yli 100 000 tonnia hiilidioksidipäästöjä.⁵
- Pelkästään Alankomaissa vähennettäisiin hiilidioksidipäästöjä kolmella miljoonalla tonnilla, jos kaikki Alankomaiden viranomaiset soveltaisivat kansallisia kestävien julkisten hankintojen perusteita, joihin sisältyy ympäristökriteereitä. Julkisen sektorin energiankulutus vähenisi 10 prosenttia.⁶
- Jos kaikissa Euroopan tietotekniikkahankinnoissa noudatettaisiin Kööpenhaminan kaupunginvaltuuston ja Ruotsin hallinnon kehittämiskeskuksen esimerkkiä,

⁵ Klimaschutzprogramm "ÖkoKauf Wien" spart CO₂ und Geld (Wienin kaupunki, 2008), saatavilla verkkosivulta www.wien.gv.at/rk/msg/2008/0326/011.html.

⁶ De impact van het programma duurzaam inkopen anno 2011, s. 4 (Alankomaiden infrastruktuuri- ja ympäristöministeriö, 2011).

energiankulutus vähentyisi noin 30 terawattituntia, mikä vastaa noin neljän ydinreaktorin energiantuotantoa.⁷

- Kustannus-hyötyanalyysin mukaan, jossa mahdolliset vaikutukset arvioitiin rahallisesti, Yhdistyneessä kuningaskunnassa voitaisiin säästää 40,7 miljoonaa puntaa (47,2 miljoonaa euroa), jos kaikki keskushallinnon osastot ja toimeenpanovirastot soveltaisivat ehdotettuja hallituksen hankintastandardeja (GPP-kriteerejä).⁸
- Hiilidioksidipäästöjä syntyisi vuosittain 15 miljoonaa tonnia vähemmän, jos kaikki EU:n jäsenvaltiot ottaisivat käyttöön samat valaistusta ja toimistolaitteita koskevat ympäristövaatimukset kuin Turun kaupunki, jossa sähkönkulutus on vähentynyt puoleen.⁹

Box end

Oikeudellinen kehys

Julkisia hankintoja koskeva oikeudellinen kehys määrittellään Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen, jäljempänä 'perussopimus', määräyksissä ja EU:n hankintadirektiiveissä¹⁰, sellaisina kuin Euroopan unionin tuomioistuin on niitä tulkinnut. Kansainvälisellä tasolla EU:ta sitovat Maailman kauppajärjestön (WTO) yleisen hankintasopimuksen ehdot.

Tämä kehys sisältää useita sääntöjä ja periaatteita, joita on noudatettava tehtäessä julkisia hankintasopimuksia. Sen puitteissa voidaan edistää ympäristötavoitteita monin eri tavoin, kuten tässä käsikirjassa selitetään.

Alakohtainen lainsäädäntö

Myös alakohtaisella EU:n lainsäädännöllä asetetaan tiettyjen tavaroiden ja palvelujen hankinnoille tiettyjä sitovia velvoitteita, esimerkiksi energiatehokkuutta koskevia vähimmäisvaatimuksia, joita on noudatettava. Pakollisia vaatimuksia sovelletaan nykyisin seuraavilla aloilla:

- **Toimistojen tietotekniikkalaitteet** – keskushallintoviranomaisten hankkimien tietotekniikkalaitteiden on täytettävä EU:n Energy Star -asetuksessa (*asetus N:o 106/2008*)

⁷ *Hankintojen ympäristöystävällisyydellä on merkitystä! Hyviä esimerkkejä Pohjoismaista (Pohjoismaiden neuvosto, 2009), saatavilla verkkosivuilla <http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2009-740>. Sovelletut kriteerit koskevat energiankulutusta, melua, kierrätystä ja vaarallisia aineita.*

⁸ 11 vuotta, arvio nykyisestä nettoarvosta perustuu asiakirjaan *Revised Government Buying Standards for Furniture: Impact Assessment*, s. 23 (Yhdistyneen kuningaskunnan ympäristöstä, elintarvikkeista ja maaseudun asioista vastaava ministeriö, 2010), joka on saatavilla verkkosivuilla <http://sd.defra.gov.uk/documents/20100607furniture-ia.pdf>.

Säästöt syntyisivät siitä, että materiaalien korjaus-, uusiovalmistus- ja kierrätysmahdollisuudet paranisivat ja kalusteita käytettäisiin enemmän uudelleen, ja lisäksi saavutettaisiin muita hyötyjä, kuten sekä kasvihuonekaasupäästöjen että jätteiden väheneminen.

⁹ *Hankintojen ympäristöystävällisyydellä on merkitystä: Hyviä esimerkkejä Pohjoismaista (Pohjoismaiden neuvosto, 2009), s. 5.*

¹⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivit 2004/17/EY ja 2004/18/EY, jäljempänä 'hankintadirektiivit'.

toimistolaitteiden energiatehokkuutta osoittavia merkintöjä koskevasta yhteisön ohjelmasta)¹¹ määritetyt energiatehokkuutta koskevat vähimmäisvaatimukset.

- **Tieliikenteen moottoriajoneuvot** – kaikkien hankintaviranomaisten on otettava ajoneuvohankinnoissa huomioon energiankulutus ja ympäristövaikutukset osana hankintaprosessia. Tähän liittyvässä direktiivissä (*direktiivi 2009/33/EY puhtaisten ja energiatehokkaiden tieliikenteen moottoriajoneuvojen edistämisestä*) säädetään yhteisestä menetelmästä, jolla lasketaan ajoneuvojen käyttöön liittyvät elinkaarikustannukset.
- **Rakennukset** – kaikissa uusissa rakennushankkeissa ja laajamittaisissa rakennusten korjaushankkeissa on sovellettava energiatehokkuutta koskevia vähimmäisvaatimuksia viimeistään vuodesta 2013 lähtien.¹² Tammikuun 1 päivästä 2019 lähtien kaikkien viranomaisten käytössä ja omistuksessa olevien uusien rakennusten on oltava ”lähes nollaenergiarakennuksia” (*direktiivi 2010/31/EU rakennusten energiatehokkuudesta (uudelleenlaadittu)*).

Lisäksi eräillä jäsenvaltioilla on erityisiä sääntöjä, joilla asetetaan pakollisia ympäristöä säästäviä hankintoja koskevia vaatimuksia tietyille aloille tai tietyntyyppisille hankintasopimuksille. Vaikka tällaisen lainsäädännön käsittely ei sisälly tämän käsikirjan aihepiiriin, hankkijoiden olisi huolehdittava siitä, että he ovat ajan tasalla kansallisten vaatimusten suhteen.

Ympäristöä säästävät julkiset hankinnat EU:n toimintalinjoissa

Ympäristöä säästävät hankinnat on vahvistettu monissa EU:n toimintalinjoissa ja strategioissa, mikä on osoitus siitä, että niiden potentiaali edistää luonnonvarojen kestävämpää käyttöä, saada aikaan kestävämpään kulutukseen ja tuotantoon johtavia toimintatapojen muutoksia sekä edistää innovaatioita tunnustetaan. EU:n älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun *Eurooppa 2020 -strategiassa*¹³ korostetaan ympäristöä säästäviä hankintoja yhtenä toimenpiteenä tällaisen kasvun saavuttamiseksi.

Vuonna 2008 Euroopan komissio antoi ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja koskevan tiedonannon¹⁴, joka oli osa kestävän kulutuksen ja tuotannon toimintaohjelmaa¹⁵ ja jossa esitettiin useita toimenpiteitä, joilla oli tarkoitus tukea ympäristöä säästävien hankintojen käyttöönottoa kaikkialla EU:ssa. Sen pääpiirteet esitetään seuraavassa tekstiruudussa.

Yksityiskohtainen luettelo ympäristöä säästäviin hankintoihin liittyvistä EU:n toimista, strategioista ja lainsäädännöstä on liitteessä.

¹¹ Tämä koskee tavarahankintasopimuksia, joiden arvo ylittää hankintadirektiivien soveltamiskynnyksen.

¹² 'Laajamittaisella korjauksella' tarkoitetaan rakennuksen korjausta, joka koskee yli 25:tä prosenttia rakennuksen vaipan pinta-alasta tai joka maksaa yli 25 prosenttia rakennuksen arvosta rakennusmaan arvo pois luettuna (ks. direktiivin 2 artiklan 10 kohta). Jäsenvaltioiden on asetettava erityyppisiä rakennuksia ja rakennusosia koskevat energiatehokkuuden vähimmäisvaatimukset vuoteen 2013 mennessä yhteistä menetelmää käyttäen.

¹³ KOM(2010) 2020, Eurooppa 2020 – Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia.

¹⁴ KOM(2008) 0400, Ympäristöä säästävät julkiset hankinnat.

¹⁵ KOM(2008) 0397, Tiedonanto kestävän kulutuksen ja tuotannon ja kestävän teollisuuspolitiikan toimintaohjelmasta.

Box start

Ympäristöä säästäviä hankintoja koskevat resurssit EU:n tasolla¹⁶

- **EU:n GPP-kriteerit**

Jotta hankintaviranomaisten olisi helpompi tunnistaa ja hankkia ympäristöystävällisempiä tuotteita, palveluja ja urakoita, 18 tuote- ja palveluryhmälle on kehitetty ympäristöystävällisten hankintojen kriteerit, jotka voidaan sisällyttää suoraan tarjouskilpailuasiakirjoihin.¹⁷

Näitä EU:n GPP-kriteereitä tarkistetaan ja päivitetään säännöllisesti niin, että niissä otetaan huomioon uusimmat tieteelliset tuotetiedot, uusi tekniikka, markkinoiden kehitys ja lainsäädännössä tapahtuneet muutokset.

- **Neuvontapalvelu**

Euroopan komissio on perustanut neuvontapalvelun, joka jakaa tietoa ympäristöä säästävästä hankinnoista ja vastaa sidosryhmien kysymyksiin. Neuvontapalvelun yhteystiedot ovat GPP-verkkosivuilla osoitteessa <http://ec.europa.eu/environment/gpp/helpdesk.htm>.

- **Seuranta**

Euroopan komissio on teettänyt useita tutkimuksia, joiden tarkoituksena on seurata ympäristöä säästävien hankintojen käyttöä kaikilla hallinnon tasoilla. Tuorein tutkimus julkaistiin vuonna 2009, ja siinä tarkasteltiin ympäristöä säästäviä hankintoja seitsemässä valtiossa – Itävallassa, Tanskassa, Suomessa, Saksassa, Alankomaissa, Ruotsissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Tulokset löytyvät GPP-sivustolta: http://ec.europa.eu/environment/gpp/studies_en.htm. Vuonna 2011 tehtiin toinen seurantatutkimus.

- **Tiedotus**

GPP-verkkosivusto on keskitetty tietolähde ympäristöä säästäviin julkisiin hankintoihin liittyvistä käytännön ja poliittisista näkökohdista. Sivustolla on linkkejä moniin erilaisiin ympäristökysymyksiä koskeviin lähteisiin sekä paikallista, kansallista ja kansainvälistä tietoa ympäristöä säästävästä hankinnoista. Verkkosivustolla on uutistiedote (News-Alert), joka kertoo uusimmista ympäristöä säästäviä hankintoja koskevista uutisista ja tapahtumista, vastauksia usein kysytyihin kysymyksiin (FAQ), käytännön esimerkkejä ympäristöä säästävästä hankinnoista, tutkimuksia, koulutusmateriaalia ja tämä käsikirja. Kaikki tämä on ladattavissa verkkosivustolta: <http://ec.europa.eu/environment/gpp>.

Box end

Kansalliset ja paikalliset toimet

¹⁶ Ks. EU:n GPP-verkkosivut: http://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm.

¹⁷ EU:n GPP-kriteerit käännetään vaiheittain kaikille EU:n virallisille kielille.

Useimmat EU:n jäsenvaltiot ovat nyt julkaisseet kansallisia toimintasuunnitelmia, joissa hahmotellaan erilaisia toimia ja tukitoimenpiteitä ympäristöä säästäviä (tai kestäviä) julkisia hankintoja varten.¹⁸ Useimmat valtiot ovat asettaneet ympäristöä säästäviä hankintoja koskevia tavoitteita joko kaikkien hankintojen tai yksittäisten tuote- tai palveluryhmien osalta.

Eräät valtiot ja alueet ovat myös laatineet useita tuote- ja palveluryhmiä koskevia ympäristöä säästävien tai kestävien julkisten hankintojen kriteereitä. Ne ovat monissa tapauksissa samanlaisia kuin EU:n GPP-kriteerit, mutta niitä on muutettu niin, että niissä otetaan huomioon erityiset olosuhteet tai ne laatineiden viranomaisten prioriteetit. Useimmat kriteereistä perustuvat elinkaariarvioinnista saatuihin tietoihin, jos sellaisia on saatavilla, sekä ympäristömerkkeihin ja niiden perusteisiin.¹⁹ EU:n GPP-verkkosivustolla on linkkejä moniin tällaisiin kriteereihin ja niihin liittyviin ohjeisiin.

Paikallis-, alue- ja jäsenvaltiotason yksittäiset hankintaviranomaiset ovat myös ottaneet käyttöön ympäristöä säästäviä ja kestäviä hankintamenettelyjä. Joissain tapauksissa niiden toimet ovat vaikuttaneet kansallisiin toimintasuunnitelmiin tai niitä on käytetty esimerkkeinä muissa jäsenvaltioissa. Tässä käsikirjassa esitetään monia tällaisia esimerkkejä, ja uusia hyviä käytäntöjä otetaan jatkuvasti käyttöön kaikkialla EU:ssa. Näitä esimerkkejä on koottu verkkosivulle http://ec.europa.eu/environment/gpp/case_en.htm .

¹⁸ http://ec.europa.eu/environment/gpp/action_plan_en.htm.

¹⁹ Ks. Evans, Ewing, Mouat and Nuttall: *Assessment and Comparison of National Green and Sustainable Public Procurement Criteria and Underlying Schemes* (2010), saatavilla verkkosivustolla http://ec.europa.eu/environment/gpp/studies_en.htm.

Ympäristöä säästävät hankinnat: Pääkohdat

Tässä käsikirjassa kerrotaan, *miten* ympäristöä säästäviä hankintoja tehdään, ja tarkastellaan kutakin hankintaprosessin vaihetta. Seuraavassa luetellaan prosessin keskeiset vaiheet, ja niihin on liitetty linkki siihen käsikirjan osaan, jossa asiasta annetaan lisätietoa.

- Tutustutaan **ympäristöä säästävien hankintojen soveltamisalaan ja mahdollisiin hyötyihin** sekä saatavilla oleviin apuneuvoihin ([Johdanto](#)).
- Sitoudutaan prosessiin ja varmistetaan sille poliittinen tuki ottamalla käyttöön **ympäristöä säästäviä hankintoja koskeva politiikka**, joka sisältää selkeät **määritelmät** ja kunkin organisaation tarpeita vastaavat **tavoitteet** ([Luku 1](#)).
- Asetetaan haluttuja tuote- ja palveluryhmiä koskevat **prioriteetit** nykyisten **ympäristöä säästäviä hankintoja koskevien kriteerien, ympäristömerkkien** ja muiden lähteiden perusteella ([Luku 1](#)).
- Toteutetaan **tiedotus-, koulutus-, verkostoitumis- ja seurantatoimia**, joilla varmistetaan tavoitteiden saavuttaminen ([Luku 1](#)).
- Pohditaan, miten ympäristönäkökohtia koskevat vaatimukset vaikuttavat valittujen tavaroiden ja palvelujen **hankintaprosessiin** ja miten ne pannaan täytäntöön **lainsäädännön asettamien velvoitteiden** mukaisesti ([Luku 2](#)).
- Hankitaan yleiskuva markkinoilla saatavilla olevista tuotteista ja palveluista **ottamalla yhteyttä toimittajiin** ja tehdään ympäristöä säästävien hankintojen **liiketoimintamalli**, joka perustuu **elinkaarikustannuksiin** ([Luku 2](#)).
- Määritellään tarjouskilpailussa **hankinnan kohde** ja hankintasopimusten **tekniset eritelvät** siten, että niissä otetaan huomioon ostettavien tavaroiden, palvelujen tai urakoiden ympäristövaikutukset koko niiden elinkaaren ajalta ([Luku 3](#)).
- Sovelletaan tarvittaessa valintaperusteita, jotka perustuvat **tekniisiin valmiuksiin ympäristöasioissa** tai **ympäristönhoitotoimiin**, ja **suljetaan pois tarjoajat, jotka ovat rikkoneet vakavasti** ympäristövaatimuksia ([Luku 4](#)).
- Asetetaan sellaisia **hankintasopimuksen tekoperusteita**, joilla kannustetaan tarjoajia toimittamaan ympäristön kannalta vielä vaadittuja parempia tuotteita tai palveluja, ja sovelletaan näitä avoimesti. Arvioidaan **elinkaarikustannukset** tarjouksia vertailtaessa ([Luku 5](#)).

- Laaditaan **hankintasopimuksen toteuttamisen ehdot**, joissa korostetaan tavarantoimittajien tai palvelun suorittajien tekemiä ympäristösitoumuksia ja määrätään asianmukaisista **korjaavista toimituksista**, jos niitä ei noudateta. Varmistetaan, että näitä sitoumuksia varten on **seurantajärjestelmä** ([Luku 6](#)).
- Määritellään erityisiä ympäristöä säästävien hankintojen toimintatapoja **rakennusalan, elintarvikkeiden ja ateriapalvelujen, sähkön ja puutavaran** kaltaisten ympäristövaikutuksiltaan suurten alojen tarjouskilpailuja varten ([Luku 7](#)).

Luku 1 – Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen käyttö

Ympäristöä säästävien hankintojen käyttäminen edellyttää ensin jonkin verran suunnittelua: on määritettävä organisaation ympäristöä säästävien hankintojen kohdeala, asetettava toimien prioriteetit ja tavoitteet, järjestettävä henkilöstön asianmukainen koulutus ja seurattava toteutumista. Kaikki nämä osatekijät voivat kuulua ympäristöä säästäviä hankintoja koskeviin periaatteisiin.

Tässä luvussa annetut ohjeet soveltuvat mille tahansa yksittäiselle julkiselle organisaatiolle, joka haluaa tehdä ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja.

1.1 GPP-periaatteet

Monet eurooppalaiset viranomaiset ovat hyväksyneet GPP-periaatteet tai sisällyttäneet ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja koskevan sitoumuksen muihin periaatteisiin. Ympäristöä säästävät julkiset hankinnat edellyttävät tehokasta yhteistyötä organisaation eri osastojen ja työntekijöiden välillä. Korkeimman johdon tukea pidetään myös tärkeänä tällaisten periaatteiden toteutumiseksi.

Periaatteiden toteutuminen edellyttää, että

- asetetaan selkeät tavoitteet ja määritellään ensisijaiset alat ja aikataulut (ks. kohta 1.2)
- määritellään ympäristöystävällisten hankintatoimien soveltamisala (kattavatko ne viranomaisen kokonaisuudessaan vai ainoastaan tietyt osastot ja mitä tuotteita ja palveluryhmiä niiden piiriin kuuluu)
- ilmoitetaan, kuka vastaa periaatteiden yleisestä toteuttamisesta
- perustetaan mekanismi toteutumisen seuraamiseksi asianmukaisesti (ks. kohta 1.5).

GPP-periaatteet olisi mukautettava mahdollisesti jo olemassa oleviin periaatteisiin ja strategioihin, ja niitä laadittaessa olisi kuultava keskeisiä sidosryhmiä, kuten sisäisiä käyttäjiä, toimittajia ja johtoa.

Kun periaatteet on määritelty, olisi laadittava jonkinlainen toiminnallinen toteutussuunnitelma, jossa hahmotellaan konkreettiset tehtävät, vastuut ja aikataulu. Tämän jälkeen periaatteista ja toteutussuunnitelmasta tiedotetaan mahdollisimman laajasti, erityisesti niille työntekijöille, joihin ne eniten vaikuttavat.

Box start

Sitoutuminen ympäristöä säästäviin julkisiin hankintoihin Kyproksessa

Vuonna 2008 Kyproksen toiseksi suurin kunta Strovolos laati oman GPP-toimintasuunnitelmansa ja sitä koskevan ohjekirjan. Ensimmäinen toimenpide oli antaa kunnan virkamiehille koulutusta ympäristöä säästävistä hankinnoista ja asetetuista tavoitteista. Myös kunnan hankinta-asiakirjoista ja arvioinnista vastaaville ulkoisille asiantuntijoille tiedotettiin kirjeitse hankintasopimusten teknisten ehtojen muutoksista. Suunnitelman perusteella toistaiseksi toteutettuja toimia ovat esimerkiksi kaupungin puiston valaistuksen kirkkautta vähentävän ohjausjärjestelmän hankkiminen ja kunnanjohtajan viraston päätös vähentää paperinkulutusta lähettämällä kutsut eri tapahtumiin sähköpostitse.

Box end

1.1.1 Työryhmän perustaminen

Monissa virastoissa hankintatehtävät on hajautettu hallinnon eri osiin. Perustamalla työryhmä, johon kuuluu eri osastojen edustajia, voidaan varmistaa koko organisaation sitoutuminen ja se, että kaikkien tarpeet otetaan huomioon GPP-periaatteita laadittaessa, painopisteitä ja tavoitteita asetettaessa sekä koulutustarpeita arvioitaessa. Rahoituksesta, ympäristöasioista ja hankinnoista vastaavat virkamiehet on todennäköisesti syytä kutsua mukaan, samoin kuin tietyt erityisalojen osastot, kuten rakennus-, energia- tai tietotekniikkaosastot.

1.2 Ympäristöä säästävien hankintojen painopisteiden ja tavoitteiden asettaminen

Ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen hankintamenettelyissä edellyttää yleensä vaiheittaista lähestymistapaa. Yksi toimintatapa on valita muutamia tuote- ja palveluryhmiä, joihin aluksi keskitytään. Sellaisilla osastoilla, jotka ovat halukkaimpia osallistumaan, toteuttavat pilottitoimet voivat olla avuksi näytettäessä, miten toimia toteutetaan menestyksekkäästi, ja auttaa saavuttamaan laajempaa hyväksyntää.

1.2.1 Painopisteet

Yksilöitäessä etusijalle asetettavia tuotteita, palveluja ja urakoita olisi alkuvaiheessa pidettävä mielessä kolme tärkeää tekijää:²⁰

- **Ympäristövaikutus** – Valitaan sellaisia tavaroita (esimerkiksi autot) tai palveluja (esimerkiksi siivouspalvelut), joilla on suuret ympäristövaikutukset elinkaarensa aikana.
- **Merkittävyys talousarvion kannalta** – Keskitetään toimet sellaisille aloille, joilla viranomaisen menot ovat huomattavat.

²⁰ Euroopan komissio ja useimmat jäsenvaltiot ovat ottaneet nämä tekijät huomioon valitessaan tuote- ja palveluryhmiä, joille laaditaan GPP-kriteereitä.

- **Mahdollisuudet vaikuttaa markkinoihin** – Keskitytään aloihin, joilla mahdollisuudet vaikuttaa markkinoihin ovat suurimmat. Tämä saattaa johtua hankintasopimuksen suuruudesta tai näkyvyydestä tai siitä, että toimittajat arvostavat sitä, että niillä on julkisen sektorin asiakkaita.

Alojen lopullista valintaa tehtäessä olisi otettava huomioon myös joukko muita tekijöitä:

- **Poliittiset painopistealueet.** Onko olemassa erityisiä paikallisia ympäristöprioriteetteja, kuten kaupunkien ilmanlaatu, energian- tai vedenkulutus, jätehuolto tai ilmastonmuutokseen sopeutuminen, joihin toimet voitaisiin kytkeä?
- **Ympäristöystävällisempien vaihtoehtojen saatavuus markkinoilla.** Markkina-analyysi voi olla hyödyksi selvitettäessä, onko saatavilla asianmukaisia vaihtoehtoja, joiden ympäristövaikutukset ovat vähäisemmät.
- **Kustannusnäkökohdat.** Ovatko ympäristöystävällisemmät vaihtoehdot kustannusvaikutuksiltaan neutraaleja vai vaikuttavatko ne talousarvioon? Arvioitaessa ”kustannuksia” olisi otettava huomioon kaikki elinkaaren aikana syntyvät kustannukset: hankintahinta, käyttökustannukset (kuten energian- ja vedenkulutus ja huolto) ja hävittämiskustannukset (ks. kohta 5.3).
- **Kriteerien saatavuus.** Monille tuote- ja palveluryhmille on laadittu ympäristöä säästävien hankintojen kriteerit, jotka voidaan liittää sellaisenaan tarjousasiakirjaan, ilman että täytyy tehdä aikaa vievää markkina-analyysia ja tutkimusta ympäristöominaisuuksista. EU:n GPP-kriteerit kattavat 18 tuote- ja palveluryhmää, ja ne ovat saatavilla sekä perus- ja lisävaatimuksina (ks. kohta 1.4.1) Monissa EU:n jäsenvaltioissa on saatavilla myös kansallisia tai alueellisia kriteereitä.
- **Näkyvyys.** Huomaavatko suuri yleisö, markkinat, muut hankintaviranomaiset ja henkilöstö ympäristöä säästävät hankintatoimet? Ymmärtävätkö ne, että toiminnalla pyritään parantamaan ympäristötehokkuutta? Ulospäin näkyvät muutokset, kuten julkisen organisaation käyttämän ajoneuvotyypin vaihtaminen tai luomuruoan tarjoaminen ruokalassa, voivat auttaa lisäämään GPP-toimien tuntemusta ja parantamaan organisaation julkisuuskuvaa.
- **Käytännön näkökohdat.** Onko joidenkin merkittävien sopimusten voimassaoloaika umpeutumassa, vai onko tietyissä tuote- tai palveluryhmissä tehty pitkäaikaisia sopimuksia? Kuinka paljon aikaa ja varoja on käytettävissä toimeenpanoon? Onko joitain tiettyjä tuote- tai palveluryhmiä, joissa on jo olemassa ympäristöasiantuntemusta?

1.2.2 Ympäristöä säästävien hankintojen tavoitteiden asettaminen

Selvät tavoitteet ovat erittäin tärkeitä, jotta voidaan arvioida edistymistä ja tiedottaa aikeista organisaation sisällä ja suurelle yleisölle.

Tavoitteet voivat olla seuraavanlaisia:

- Hankintoja yleisesti koskevia tavoitteita – esimerkiksi että vuoteen 2015 mennessä 75 prosentissa hankinnoista (hankintojen arvona ja tarjoajien määränä mitattuna) olisi sovellettava GPP-kriteereitä. Tavoitteet voivat vaihdella kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.
- Tuote- tai palvelukohtaisia tavoitteita – esimerkiksi että vuoteen 2013 mennessä 50 prosenttia kouluruokaloissa tarjottavista aterioista on luomuruokaa tai että vuoteen 2015 mennessä kaikissa siivouspalveluissa olisi käytettävä tuotteita, jotka täyttävät EU-ympäristömerkin ympäristövaatimukset.
- Toiminnallisia tavoitteita – esimerkiksi että kaikki hankinnoista vastaavat työntekijät saavat GPP-koulutusta vuoteen 2012 mennessä tai että julkisen organisaation intranetissä tarjotaan GPP-ohjeita koko henkilöstölle.

Hankintatavoitteita pohdittaessa on tärkeää, että on olemassa selvä ja käytännöllinen määritelmä siitä, mitä pidetään ympäristöä säästävinä hankintoina. Monien jäsenvaltioiden kansallisella tasolla asettamien tavoitteiden osalta tarjouksia pidetään ympäristöystävällisinä, jos ne sisältävät kansalliset tai EU:n GPP-kriteerit.

Box start

Flanderin aluehallitus tähtää kestäviin hankintoihin

Belgialaisen Flanderin alueen hallitus on asettanut tavoitteeksi, että kaikki sen julkiset hankinnat täyttävät määritellyt kestävien hankintojen kriteerit vuoteen 2020 mennessä. Toimenpiteet tämän tavoitteen saavuttamiseksi esitetään toimintasuunnitelmissa, jotka kattavat vuodet 2009–2011, 2012–2014, 2015–2017 ja 2018–2020. Jokainen toimintasuunnitelma sisältää ohjeita, kriteereitä ja seurantamekanismeja, joilla varmistetaan, että kaikki hallintoyksiköt pystyvät saavuttamaan tämän tavoitteen.

Box end

1.3 Koulutus ja ohjaus

Jotta henkilöstö voi tehdä menestyksekkäästi ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja, sillä on oltava tarvittavat käytännön taidot, tietämystä ja mahdollisuudet saada tietoa. Koulutusta ja ohjausta saatetaan tarvita esimerkiksi seuraavissa asioissa:

- miten ympäristönäkökohdat otetaan huomioon tarjousmenettelyissä (ks. luvut 2–7)
- mistä saa apua laadittaessa ympäristökriteereitä (ks. kohta 1.4 ja luku 3)
- miten arvioidaan tarjoajien esittämiä ympäristöväittämiä ja miten ne todennetaan (ks. kohdat 3.6 ja 5.2)
- miten tarjousmenettelyssä arvioidaan elinkaarikustannukset (ks. kohta 5.3).

Tämä käsikirja muodostaa johdatuksen näihin kysymyksiin, ja siinä osoitetaan lähteitä, joista saa lisää tietoja ja ohjausta, jos sellaisia on. Se ei kuitenkaan korvaa perusteellista GPP-koulutusta.

Joillain EU:n jäsenvaltioilla ja alueilla on ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja koskevia koulutusohjelmia – joko erillisinä koulutusmoduuleina tai upotettuina yleisempään julkisia hankintoja koskevaan koulutukseen.

Box start

Valmiuksien kehittäminen Koillis-Englannissa

Yhdistyneessä kuningaskunnassa North East Improvement and Efficiency Partnership -organisaatio on järjestänyt sarjan yhdennettyjä koulutuskursseja kestävästä julkisista hankinnoista Koillis-Englannin alueen paikallisviranomaisten hankkijoille, muille asiaan liittyville virkamiehille (johtoporras mukaan lukien) sekä vaaleilla valituille poliitikoille. Tärkein kurssi on Yhdistyneen kuningaskunnan uusi kansallinen kolmipäiväinen kestävien julkisten hankintojen koulutusmoduuli, jota kokeiltiin Koillis-Englannissa ja joka on sittemmin järjestetty yli sadalle aluehallinnon työntekijälle. Lisäksi on pidetty puoli päivää kestäviä kursseja vaaleilla valituille edustajille, kouluttajien koulutuskurssi sekä aihekohtaisia koulutustilaisuuksia puutavaran ja puun hankinnoista, elinkaarikustannusmallin käytöstä ja hiilijalanjäljen mittaamisesta.

Box end

Eräät viranomaiset ovat myös laatineet ohjeita siitä, miten ympäristönäkökohdat olisi otettava huomioon niiden hankintatoiminnassa. Tällaiset ohjeet voivat sisältää esimerkiksi erityisiä GPP-kriteereitä, joita on sovellettava tiettyihin tuote- ja palveluryhmiin.

Kansallisella tasolla käsikirjoja ja työskentelyvälineitä on usein saatavilla ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja käsittelevillä verkkosivuilla, ja eräissä maissa on kansallisia GPP-neuvontapalveluja. Euroopan komissio laati vuonna 2008 ohjeet, jotka sisältävät GPP-toimintasuunnitelman laatimista, ympäristöä säästävien hankintojen oikeudellista kehystä sekä käytännön toteutusta koskevia moduuleja. Vuonna 2010 komissio myös perusti neuvontapalvelun ja tuotti ympäristöä säästävien hankintojen toteuttamista käsittelevää materiaalia hankintaviranomaisten koulutusta varten.

Box start

Ympäristökoulutusta Romanian hankintaviranomaisille

Romanian ympäristö- ja metsäministeriö käynnisti vuonna 2009 ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja koskevan koulutusohjelman. Koulutuksen tavoitteena oli lisätä tietoisuutta ympäristöä säästävien julkisten hankintojen ympäristöhyödyistä, kouluttaa keskushallinnossa työskenteleviä henkilöitä toimimaan muiden viranomaisten kouluttajina sekä levittää tietoa asiaa koskevista työskentelyvälineistä, menetelmistä ja hyvistä käytännöistä.

Koulutusohjelman tuloksena on syntynyt muun muassa raportti tarjousasiakirjoissa käytetyistä ympäristövaatimuksista, keskushallinnon sisäinen ympäristöasioihin keskittyvä julkisten hankintaviranomaisten verkosto sekä ympäristöä säästäviä hankintoja käsittelevä kouluttajan käsikirja. Lisäksi Romaniassa on nyt 49 henkilöä, jotka kykenevät toimimaan kouluttajina.

Box end

1.4 GPP-kriteerien lähteet

Käsite ”GPP-kriteerit” sisältää valintaperusteiden ja hankintasopimuksen tekoperusteiden lisäksi tekniset eritelvät ja sopimuksen toteuttamisen ehdot, jotka voivat auttaa tekemään hankintasopimuksesta ympäristöystävällisemmän. GPP-kriteerien määrittäminen on tärkeä vaihe ympäristöä säästävissä julkisissa hankinnoissa.

1.4.1 EU:n GPP-kriteerit

Kuten johdannossa todettiin, EU on laatinut useille tuote- ja palveluryhmille GPP-kriteerit, joita tarkistetaan ja päivitetään säännöllisesti. Kriteerit on laadittu niin, että ne voidaan liittää sellaisenaan tarjousasiakirjoihin, ja ne sisältävät tietoa siitä, miten kriteerien noudattaminen todennetaan. Nämä kriteerit käännetään vaiheittain kaikille EU:n virallisille kielille.

Tuote- ja palveluryhmät, joille tällä hetkellä on olemassa GPP-kriteerit, ovat seuraavat:²¹

- kopio- ja painopaperi
- puhdistustuotteet ja -palvelut
- toimistojen tietotekniikkalaitteet
- rakentaminen
- kuljetus
- kalusteet
- sähkö
- elintarvikkeet ja ateriapalvelut
- tekstiilituotteet
- puutarhanhoitotuotteet ja -palvelut
- ikkunat, lasiovet ja kattoikkunat
- lämpöeristys
- kovat lattiapäällysteet
- seinäpaneelit
- sähkön ja lämmön yhteistuotanto (CHP)
- tienrakennus ja liikennemerkkit
- katuvalaistus ja liikennevalot
- matkapuhelimet.

GPP-kriteerit perustuvat tietoperustaan, nykyisten ympäristömerkkien perusteisiin sekä teollisuuden, kansalaisyhteiskunnan ja jäsenvaltioiden sidosryhmiltä kerättyyn tietoon. Tietoperustassa käytetään

²¹ Vuonna 2011 julkaistaan sisävalaistusta ja pehmapaperia koskevat kriteerit. Myös vettä käyttävien laitteiden, kuvantamislaitteiden, lämmityslaitteiden, toimistorakennusten ja sähkökäyttöisten lääkelaitteiden kriteereitä laaditaan parhaillaan, ja ne on tarkoitus hyväksyä vuonna 2012.

saatavilla olevaa tieteellistä tietoa, sovelletaan elinkaariajattelua ja otetaan mukaan sidosryhmät, jotka kokoontuvat keskustelemaan eri kysymyksistä yksimielisyyteen pyrkien.

EU:n GPP-kriteereissä on kutakin alaa kohti kaksi ”tasoa”:

- **Perusvaatimukset** soveltuvat kaikkien hankintaviranomaisten käyttöön kaikissa jäsenvaltioissa, ja ne koskevat merkittävimpiä ympäristövaikutuksia. Ne on laadittu sellaisiksi, että ne edellyttävät mahdollisimman vähän ylimääräistä todentamista tai lisäkustannuksia.
- **Lisävaatimukset** on tarkoitettu niille, jotka haluavat ostaa ympäristön kannalta parhaita markkinoilla olevia tuotteita. Ne saattavat edellyttää ylimääräistä todentamista tai nostaa hieman kustannuksia suhteessa muihin, samaan tarkoitukseen käytettäviin tuotteisiin.

Kaikki EU:n GPP-kriteerit sekä tekniset taustaraportit, joissa esitetään niiden laatimisessa huomioon otetut tärkeimmät ympäristövaikutukset, ovat ladattavissa EU:n GPP-sivustolta (<http://ec.europa.eu/environment/gpp>). GPP-neuvontapalvelu antaa apua kriteerien tulkinnessa ja soveltamisessa.

1.4.2 Muut kriteerien lähteet

EU:n GPP-kriteerien lisäksi monet kansainväliset, kansalliset ja alueelliset elimet ovat laatineet kriteereitä, jotka kattavat monia erilaisia tuote- ja palveluryhmiä. Näiden kriteerien hyväksyntämenettelyt vaihtelevat, mutta monet ovat samankaltaisia kuin EU:n GPP-järjestelmä. EU:n GPP-verkkosivustolla on linkkejä joihinkin tärkeimpiin kriteereihin.

1.4.3 Ympäristömerkit

Ympäristömerkkijärjestelmissä määritellään ympäristövaatimukset, jotka tuotteiden tai palvelujen on täytettävä saadakseen ympäristömerkin käyttöoikeuden. Ympäristömerkit edellyttävät sitä, että jokin kolmas osapuoli (siis muu kuin valmistaja tai palvelun suorittaja itse) on antanut tuotteelle hyväksynnän. Ympäristömerkkejä voidaan hyödyntää julkisissa hankinnoissa monin tavoin, mutta tuotteilta tai palveluilta ei voi vaatia kuulumista tiettyyn ympäristömerkkijärjestelmään.

Ympäristömerkkien konkreettista soveltamista laadittaessa teknisiä eritelmiä²², todennettaessa niiden noudattamista²³ ja myönnettäessä pisteitä ympäristöominaisuuksista²⁴ käsitellään näitä seikkoja koskevissa käsikirjan kohdissa.

Seuraavassa esitellään erityyppiset olemassa olevat ympäristömerkit:

Monialaiset, useaan kriteeriin perustuvat ympäristömerkit – nämä ovat yleisimpiä ja myös useimmiten ympäristöä säästävissä hankinnoissa käytettyjä ympäristömerkkejä. Usean kriteerin ympäristömerkit perustuvat tieteelliseen tietoon tietyn tuotteen tai palvelun ympäristövaikutuksista sen elinkaaren aikana raaka-aineen louhimisesta tuotantoon ja jakeluun sekä lopulta jätteen hävittämiseen. Niissä sovelletaan tiettyjä hyväksyntä- tai hylkäysperusteita, joiden mukaisesti muodostuu kyseistä merkkiä koskeva standardi. Kutakin järjestelmään kuuluvaa tuote- tai

²² Kohta 3.5.

²³ Kohta 3.6.

²⁴ Kohta 5.2.3.

palveluryhmää varten vahvistetaan omat perusteet. Esimerkkejä tämän tyyppisistä ympäristömerkeistä ovat **EU-ympäristömerkki** (kukka),²⁵ **pohjoismainen ympäristömerkki** (joutsen)²⁶ ja Saksan ympäristömerkki **sininen enkeli**²⁷.

Box start

EU-ympäristömerkki

EU-ympäristömerkki perustettiin vuonna 1992 kannustamaan yrityksiä markkinoimaan ympäristöystävällisempiä tuotteita ja palveluja. Tuotteet ja palvelut, joille on myönnetty ympäristömerkki, saavat käyttää kukkalogoja, jonka avulla kuluttajat – julkis- ja yksityissektorin hankkijat mukaan lukien – voivat tunnistaa ne helposti. Nykyisin EU-ympäristömerkkijärjestelmään kuuluu 28 tuotetta ja palvelua, kuten paperi, tekstiilituotteet, puhdistustuotteet, voiteluaineet, kodinkoneet, kodin ja puutarhan työkalut ja matkailumajoitus. Järjestelmään lisätään jatkuvasti uusia tuote- ja palveluryhmiä.

Box end

1.4.4 Muut ympäristömerkit

Yhden asian merkit – Nämä merkit perustuvat yhteen tai useampaan hyväksyntä- tai hylkäyskriteeriin, jotka liittyvät tiettyyn kysymykseen, kuten energiatehokkuuteen. Jos tuote täyttää nämä kriteerit, se saa käyttää merkkiä. Tämän tyyppisiä merkkejä ovat esimerkiksi EU:n luomumerkki tai toimistotarvikkeiden Energy Star -merkki.

Alakohtaiset merkit – Alakohtaisia merkkejä ovat muun muassa metsäsertifiointijärjestelmät, kuten **FSC:n** (Forest Stewardship Council)²⁸ tai **PEFC:n** (Pan European Forest Certification)²⁹ merkinnät.

Tuotteita luokittelevat merkit – Näissä ympäristömerkkijärjestelmissä tuotteet tai palvelut luokitellaan tiettyyn asiaan perustuvan ekologisen kestävyden perusteella sen sijaan, että käytettäisiin hyväksyntä- tai hylkäyskriteereitä. Tätä tyyppiä edustaa esimerkiksi **EU:n energiamerkki**, jossa energiaan liittyvät tuotteet luokitellaan energiatehokkuuden perusteella siten, että A+++ on tehokkain ja G vähiten tehokas.³⁰

Kaikkien edellä mainittujen ympäristömerkkien peruskriteerit ovat julkisesti saatavilla.

1.5 Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen valvonta ja tarkastus

Ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja koskevien tavoitteiden saavuttamista voidaan seurata vain, jos käytössä on tehokas seurantajärjestelmä. Sen olisi kirjattava tietoja siitä, mitkä tarjoukset ja/tai tehdyt sopimukset ovat sisältäneet GPP-kriteereitä. Ihannetapauksessa käyttöön otettavassa seurantajärjestelmässä olisi oltava myös tietoja tehtyjen hankintapäätösten ympäristövaikutuksista.

Useissa EU:n jäsenvaltioissa on otettu tai ollaan ottamassa käyttöön seurantajärjestelmiä, joissa voidaan määrätä erityisistä tiedonkeruumenettelyistä.

²⁵ Lisätietoja on verkkosivuilla <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel>.

²⁶ Lisätietoja on verkkosivuilla <http://www.svanen.se/en>.

²⁷ Lisätietoja on verkkosivuilla <http://www.blauer-engel.de/en>.

²⁸ Lisätietoja on verkkosivuilla <http://www.fsc.org>.

²⁹ Lisätietoja on verkkosivuilla <http://www.pefc.org>.

³⁰ Lisätietoja on osoitteessa http://ec.europa.eu/energy/efficiency/labelling/energy_labelling_en.htm.

Edistymisen määrällisen seuraamisen lisäksi myös ympäristöä säästävien hankintatoimien laatua kannattaa arvioida. Arvioinnin kohteena voivat olla vastaan tulleet ongelmat, tarvittavat korjaavat toimet ja parannukset sekä uudet tavoitteet.

Box start

Ympäristöä säästäviin hankintoihin käytettävien menojen seuraaminen Lontoossa

Lontoon palolaitos on ottanut käyttöön kattavan järjestelmän, jolla seurataan ympäristöä säästäviin tuotteisiin käytettäviä menoja koko organisaatiossa. Organisaation sähköinen tilaustenhallintajärjestelmä kerää tietoja siitä, kuinka paljon ympäristöystävällisiksi luokiteltuja tuotteita tilataan. Suurempia hankintasopimuksia, joita ei käsitellä tilaustenhallintajärjestelmässä, seurataan erikseen. Lontoon palolaitos käyttää pääasiassa EU:n GPP-kriteereitä, Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen hankintastandardeja ja muita ympäristömerkkien kriteereitä tuotteiden määrittelyssä ja luokittelussa ympäristöystävällisiksi. Ympäristöystävällisiin hankintoihin käytettävät menot mitataan suhteessa kokonaismenoihin, ja niistä toimitetaan neljännesvuosittain raportti hallintoneuvostolle, joka asettaa saavutettavat tavoitteet. Ympäristöystävällisiin tuotteisiin käytettävät menot ovat lisääntyneet 215 000 punnasta (250 000 euroa) vuonna 2006/2007 5 158 000 puntaan (6 020 000 euroa) vuonna 2010/2011.

Box end

Box start

Slovakia mittaa edistymistä kohti GPP-tavoitteita

Slovakian ympäristöministeriö ja ympäristövirasto vastaavat yhdessä edistymisen seuraamisesta maan ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja koskevan kansallisen toimintasuunnitelman mukaisesti. Tätä varten laadittiin kyselylomake, ja tuloksia arvioidaan vuosittain. Kyselylomakkeella kerätään slovakialaisilta hankintaviranomaisilta tietoja seuraavista asioista:

- tehtyjen hankintasopimusten kokonaismäärä ja niiden arvo
- ympäristöä säästävien hankintasopimusten määrä ja arvo, kun ”ympäristöä säästävä” määritellään keskeiset EU:n GPP-kriteerit täyttäväksi
- sovelletut erityiset ympäristövaatimukset (esimerkiksi ympäristömerkkien kriteerit, ympäristöasioiden hallintajärjestelmät, EU:n energiamerkki).

Vuonna 2010 yleisimmät vaatimukset koskivat jätehuoltoa, kierrätettyjä materiaaleja sekä energiankulutuksen, melun ja vaarallisten aineiden vähentämistä.

Box end

1.6 Verkostoituminen

Monet ympäristöä säästävien julkisten hankintojen yhteydessä kohdattavista ongelmista ovat yhteisiä kaikille viranomaisille, ja verkostoitumalla ja tekemällä yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa voidaan saavuttaa suuria etuja. Esimerkiksi tiedon jakaminen tarjouskilpailuissa käytetyistä

ympäristövaatimuksista tai ympäristöystävällisten tuotteiden saatavuudesta markkinoilla voi auttaa säästämään aikaa ja vaivaa.

Kansallisella tai alueellisella tasolla on perustettu useita verkostoja, jotka keskittyvät ympäristöä säästäviin ja kestäviin julkisiin hankintoihin. Esimerkiksi alankomaalainen PIANOo-verkosto (www.pianoo.nl) tarjoaa hankintaviranomaisille mahdollisuuden vaihtaa asiantuntemusta, samoin kuin ranskalainen Grand Ouestin alueen verkosto (www.reseaugrandouest.fr). Euroopan tasolla Procura⁺-kampanjan tavoitteena on jakaa kokemuksia ympäristöä säästävistä hankinnoista yli rajojen, ja sillä tuetaan yksittäisiä osallistujia ympäristöystävällisten hankintojen toteuttamisessa paikallistasolla (www.procuraplus.org).

Lisätietoa kansallisista ja kansainvälisistä ympäristöä säästävien tai kestävien julkisten hankintojen verkostoista on saatavilla GPP-verkkosivustolta.

Luku 2 – Hankintaprosessi

Tiivistelmä

- Julkisilla hankkijoilla on velvollisuus saada rahalle paras mahdollinen vastine ja olla oikeudenmukaisia hankintamenettelyissä. Rahalle saatavaan parhaaseen vastineeseen voi sisältyä myös ympäristönäkökohtia. Oikeudenmukaisuus merkitsee yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista ja avoimuuden varmistamista.
- Valmisteluvaihe on ratkaisevan tärkeä. Perusteellinen analysointi ja suunnittelu ennen tarjousmenettelyn käynnistämistä on välttämätöntä, jos ympäristötavoitteet halutaan saavuttaa.
- Tiedottamalla suunnitelmista markkinoille riittävän ajoissa toimittajille annetaan mahdollisuus valmistautua. Toimimalla yhteistyössä markkinoiden kanssa hankintaviranomaiset saavat tietää saatavilla olevista vaihtoehtoisista ratkaisuista.
- Esimerkiksi elinkaarikustannusmalli, yhteishankinnat, puitesopimukset tai energiatehokkuutta koskevat sopimukset saattavat auttaa osoittamaan ympäristöä säästäväillä hankinnoilla saavutettavat kustannussäästöt tai poistamaan investointien esteitä.

2.1. Johdanto

Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen toimivuuden varmistaminen edellyttää julkisen hankintamenettelyn hyödyntämistä parhaalla mahdollisella tavalla. Ellei ekologista hankintapolitiikkaa toteuteta huolellisesti, se voi kariutua käytännön asioihin, kuten siihen, mitä menettelyä kannattaa käyttää, mitä perusteita tulee soveltaa, ja miten ympäristövaihtamät arvioidaan ja todennetaan asianmukaisesti.

2.2. Julkisten hankintojen peruseriaatteet

Julkisissa hankinnoissa on kyse kysynnän ja tarjonnan yhteensovittamisesta, jotta voidaan toimittaa niitä tavaroita, palveluita ja urakoita, joista julkinen sektori on vastuussa. Peruseriaatteita on kaksi:

- vastinetta rahalle
- oikeudenmukainen toiminta.

Vastinetta rahalle

Hankintaviranomaiset ovat vastuussa siitä, että veronmaksajien rahalle saadaan paras mahdollinen vastine kaikissa hankinnoissa. Paras vastine rahalle ei välttämättä tarkoita aina halvimman tarjouksen

valitsemista. Se merkitsee sellaisen ratkaisun löytämistä, joka täyttää asetetut vaatimukset – myös ympäristövaatimukset – kustannustehokkaimmalla tavalla. Arvioitaessa parasta vastinetta rahalle ei mitata vain tavaroiden ja palvelujen hintaa, vaan otetaan huomioon myös laadun, tehokkuuden, vaikuttavuuden ja tarkoituksenmukaisuuden kaltaisia tekijöitä. Ympäristönsuojelu voi olla yksi näistä tekijöistä, ja se voi siten olla muiden näkökohtien kanssa samanarvoinen näkökohta päätettäessä, kenen kanssa hankintasopimus tehdään.

Oikeudenmukainen toiminta

Oikeudenmukaisesti toimiminen merkitsee hankintadirektiivien ja niihin pohjautuvan kansallisen lainsäädännön taustalla olevien sisämarkkinaperiaatteiden noudattamista. Tärkeimmät niistä ovat seuraavat:

- **Syrjimättömyys** – hankintaviranomaisten on varmistettava, että kaikkien EU:n jäsenvaltioiden ja vastaavat oikeudet omaavien valtioiden toimijoilla on yhtäläiset mahdollisuudet kilpailla sopimuksesta.³¹
- **Yhdenvertainen kohtelu** – toisiaan vastaavia tilanteita ei saa käsitellä eri tavoin ja erilaisia tilanteita ei pidä käsitellä samalla tavoin, jollei tällainen käsittely ole objektiivisesti perusteltua. Kaikkiin tarjoajiin on esimerkiksi sovellettava samoja määräaikoja ja niille on annettava samat tiedot, mutta tarjoajille, joiden hinnat ovat erilaiset, tulee antaa eri määrä pisteitä kustannusarvioinnissa.
- **Avoimuus** – tarjouskilpailuista on ilmoitettava riittävän laajasti kilpailun varmistamiseksi. Hankintaa koskevan päätöksenteon on myös oltava avointa, jotta vältetään vaara siitä, että hankintaviranomainen suosii jotain tarjoajaa tai toimii mielivaltaisesti. Hankintaviranomaisilla on velvollisuus kertoa tarjoajille, joiden tarjous on hylätty, hylkäämisen syistä.³²
- **Suhteellisuus** – tämä merkitsee sitä, että hankintaprosessissa toteutettavien toimien olisi oltava oikeassa suhteessa tavoitteisiin nähden eivätkä ne saisi mennä pidemmälle kuin mikä on tarpeen tavoitteiden saavuttamiseksi.

2.3. Menettelyn valinta

Hankintamenettelyn valmisteluvaihe on aina ratkaisevan tärkeä. Menettelyä valittaessa olisi pohdittava, missä vaiheissa ympäristövaatimukset tai -näkökohdat voidaan ottaa huomioon.

Esimerkiksi

- **avoimessa menettelyssä** kaikki toimijat voivat jättää tarjouksen. Kaikkien asetetut hyväksyntä- tai hylkäysperusteet täyttävien tarjoajien tarjoukset arvioidaan. Näin saadaan valittavaksi mahdollisimman paljon mahdollisia ympäristöystävällisiä ratkaisuja – mutta tarjouskilpailuun kutsuttavia tarjoajia ei voida valita esimerkiksi niiden ympäristöasioita koskevien teknisten valmiuksien perusteella. Tämän menettelyn etuna on se, että sen toteuttaminen vie vähemmän aikaa.

³¹ Tämä velvollisuus koskee myös sellaisten maiden toimijoita, joita WTO:n julkisia hankintoja koskeva sopimus sitoo. Luettelo näistä maista löytyy verkkosivulta

http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/memobs_e.htm.

³² Direktiivin 2004/18/EY 41 artiklan 2 kohta.

- **rajoitetussa menettelyssä** ympäristöasioita koskevat tekniset valmiudet voidaan arvioida varhaisessa vaiheessa ja myös rajoittaa niiden toimijoiden määrää, jotka saavat jättää tarjouksen. Vähintään viisi toimijaa on kutsuttava tarjouskilpailuun, jos sopivia ehdokkaita on tarpeeksi.³³ Tämän vaiheittaisen menettelyn avulla saattaa olla helpompi määrittää sopiva ympäristötehokkuuden taso, johon teknisissä eritelmissä, hankintasopimuksen tekoperusteissa ja sopimuksen toteuttamisen ehdoissa pyritään. Kilpailijoiden määrän rajoittamisen vuoksi on kuitenkin mahdollista, että ympäristötehokkuudeltaan hyvät tarjoukset jäävät huomioimatta.
- Viranomaiset voivat käyttää **neuvottelumenettelyä ja kilpailullista neuvottelumenettelyä** vain erityisissä tilanteissa.³⁴ Nämä menettelyt saattavat tarjota tiettyjä etuja ympäristöä säästävien hankintojen yhteydessä, sillä niissä on tiettyä joustavuutta, joka avoimesta ja rajoitetusta menettelystä puuttuu. Näiden menettelyjen avulla on etenkin mahdollista ymmärtää ja hallita paremmin ympäristövaatimusten kustannusvaikutuksia. Molemmat niistä edellyttävät kuitenkin parhaan tuloksen saavuttamiseksi jonkin verran osaamista ja kokemusta toimimisesta toimittajien kanssa.

Kilpailullista neuvottelumenettelyä voidaan käyttää erityisen monimutkaisiin hankintoihin (esimerkiksi kun hankintaviranomainen ei objektiivisesti pysty määrittämään teknisiä keinoja, joilla sen tarpeet voidaan täyttää). Näin valitut tarjoajat voivat ehdottaa ratkaisuja, joita sitten voidaan seuraavissa vaiheissa tarkentaa niin, että lopulta voidaan valita taloudellisesti edullisin tarjous.³⁵

Box start

Sosiaalinen asuntotuotanto – passiivitalojen vaatimusten täyttäminen Suomessa

VASO on voittoa tavoittelematon yhtiö, joka tuottaa asunto-oikeusasuntoja useiden Lounais-Suomen kuntien puolesta. Se käynnisti vuonna 2010 kilpailullisen neuvottelumenettelyn 37:n passiivitalojen vaatimukset täyttävän asunnon rakentamisesta Naantaliin. Neuvottelumenettelyn avulla valittujen kilpailijoiden kanssa voitiin eri vaiheissa käsitellä useita ympäristö- ja käyttäjävaatimuksia.

Box end

Kussakin edellä mainitussa menettelyssä on useita vaiheita, joissa ympäristönäkökohdat voidaan ottaa huomioon:

- kohde ja tekniset eritelmat
- valintaperusteet (eli poissulkemisperusteet sekä taloudellisia ja teknisiä valmiuksia koskevat perusteet)
- hankintasopimuksen tekoperusteet
- sopimuksen toteuttamisen ehdot.

³³ Direktiivin 2004/18/EY 44 artiklan 3 kohta.

³⁴ Näiden menettelyjen käytön edellytyksistä ks. direktiivin 2004/18/EY 21, 29, 30 ja 31 artikla. Direktiivissä 2004/17/EY tarkoitettujen hankintayksiköt voivat käyttää näitä menettelyjä yleisesti.

³⁵ Ks. direktiivin 2004/18/EY 29 artikla. Lisäohjeita ja -tietoja kilpailullisesta neuvottelumenettelystä on Euroopan komission laatimassa selventävässä huomautuksessa verkkosivulla http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/explan-notes/classic-dir-dialogue_en.pdf.

Tämän käsikirjan loppuosassa käsitellään kutakin vaihetta omassa luvussaan, tarkastellaan tapoja ottaa ympäristö huomioon kussakin kohdassa, ja annetaan käytännön esimerkkejä ja suosituksia.

2.4 Markkinoiden kuuleminen

Päätettäessä, mitä menettelyä käytetään ja miten ympäristönäkökohdat parhaiten voidaan sisällyttää edellä esitettyihin vaiheisiin, on hyödyllistä hankkia jonkin verran tietoa markkinoista – esimerkiksi ympäristöystävällisempien vaihtoehtojen saatavuudesta, hinnasta ja mahdollisista käytännön vaikutuksista.

Jo pelkällä verkossa tehtävällä markkinatutkimuksella voidaan hankkia eräitä perustietoja.³⁶ Tarkemman kuvan saamiseksi markkinoista voidaan ennen tarjouskilpailua myös käydä vuoropuhelua mahdollisten toimittajien kanssa. Tämä voi olla erityisen hyödyllistä, jos halutaan soveltaa kunnianhimoisia ympäristövaatimuksia tai harkita markkinoille suhteellisen äskettäin tulleita innovatiivisia ratkaisuja.

Hankintadirektiiveissä sallitaan nimenomaisesti toimittajien kanssa käytävä ”tekninen vuoropuhelu” sellaisten tietojen hankkimiseksi, joita voidaan käyttää tarjousasiakirjoja laadittaessa.³⁷ Tällainen prosessi on toteutettava avoimesti ja syrjimättömästi. Vuoropuhelun tuloksissa (eli lopullisissa tarjousasiakirjoissa) ei saa antaa perusteetonta etua millekään siihen osallistuneista toimittajista.

Box start

Vuoropuhelu kalustetoimittajien kanssa Baskimaassa

Vuonna 2006 Baskimaan ympäristöhallintoviranomainen IHOBE aloitti avoimen vuoropuhelun eräiden kalustetoimittajien kanssa auttaakseen laatimaan ympäristövaatimuksia ja valmistellakseen markkinoita tulevaa tarjouskilpailua varten. Nykyisin IHOBE pitää säännöllisesti tavarantoimittajille tarkoitettuja seminaareja, joissa esitellään tulevissa tarjouskilpailuissa käytettäviä ympäristövaatimuksia ja niistä keskustellaan kiinnostuneiden toimittajien kanssa.

Box end

On viisasta tiedottaa markkinoille hyvissä ajoin etukäteen tarjouskilpailuista, joihin sisältyy ympäristövaatimuksia. Näin toimittajille annetaan riittävästi aikaa valmistautua vaatimukseen. Ennakoilmoituksen julkaiseminen on yksi tapa tehdä tämä. Voidaan myös harkita tietojen julkaisemista organisaation verkkosivustolla tai tiedotuspäivän järjestämistä kiinnostuneille toimittajille.

Box start

Esikaupalliset hankinnat – innovaatioiden ostaminen

³⁶ EU:n tuomioistuin totesi asiassa Stadt Halle, että ”toimiin, jotka ovat pelkkää hankinnan alustavaa tarkastelemista tai jotka ovat yksinomaan valmistelevia ja jotka liittyvät hankintaviranomaisen julkisen hankintasopimuksen tekemiseen nähden suorittamaan sisäiseen pohdintaan”, ei voida hakea muutosta.

³⁷ Direktiivin 2004/18/EY johdanto-osan 8 kappale.

Jos markkinoilla ei ole haluttuja vaatimuksia täyttävää ratkaisua, voidaan myös harkita, että hankitaan suoraan tutkimus- ja kehittämisspalvelut (T&K), jotka auttavat löytämään sopivimman ratkaisun. Esikaupalliset hankinnat ovat menettely, jota hankintaviranomaiset voivat päättää käyttää T&K-palvelujen hankkimiseksi, kunhan direktiivin 2004/18/EY 16 artiklan f kohdan ehdot täyttyvät.³⁸ Niiden avulla voidaan asteittain yksilöidä parhaat mahdolliset ratkaisut pyytämällä toteutettavuustutkimuksia, suunnitelmia ja prototyyppejä useilta yrityksiltä. Varsinaisen aikaan saadun ratkaisun tai ratkaisujen hankinta on sitten suoritettava normaalien julkisten hankintamenettelyjen perusteella.

Box end

2.5 Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen taloudelliset perustelut

Ympäristöä säästävissä julkisissa hankinnoissa voidaan käyttää monia hankintavälineitä, joiden tunnustetaan parantavan taloudellista tehokkuutta, ja siten se voi auttaa perustelemaan taloudellisesti tiukempien ympäristövaatimusten käytön.

Tällaisia toimintatapoja ovat muun muassa seuraavat:

- **Elinkaarikustannusmalli** – Hankintapäätökset tehdään edelleen usein hankintahinnan perusteella. Monien tuotteiden ja urakoiden kohdalla käytön ja hävittämisen aikana voi kuitenkin myös syntyä hyvin huomattavia kustannuksia – esimerkiksi energiankulutuksesta, huollosta ja vaarallisten aineiden hävittämisestä. Elinkaarikustannusten huomioon ottaminen hankinnoissa on selvästi taloudellisesti järkevää. Koska ostohinta ja energia- ja huoltokustannukset saattavat kuulua julkisen organisaation eri osastojen maksettaviksi, elinkaarikustannusten määrittäminen hankintamenettelyissä edellyttää todennäköisesti eri osastojen välistä yhteistyötä koko organisaatiossa. Lisätietoja elinkaarikustannuksista on luvussa 5 sekä EU:n GPP-verkkosivustolla (<http://ec.europa.eu/environment/gpp/lcc.htm>).

Box start

Viherpesun välttäminen

Yhä useammat yritykset markkinoivat itseään ympäristöystävällisinä tai kestävinä, mutta ne eivät aina esitä näyttöä tämän tueksi. Tavarantoimittajat voivat esimerkiksi liioitella energiatehokkuutta tai keskittyä johonkin suhteelliseen vähäiseen ympäristövaikutukseen väittäessään olevansa ympäristöystävällisiä. Tästä syystä on tärkeää, että

- tutustutaan suunnitellun hankinnan ympäristövaikutuksiin ennen tarjouskilpailun käynnistämistä
- tekninen eritelmä perustuu tuotteen koko elinkaaren ympäristövaikutusten arviointiin (joka voi perustua esimerkiksi johonkin ympäristömerkkiin)
- toimittajilta pyydetään asianmukaiset todisteet niiden väittämästä ympäristötehokkuudesta (ks. kohta 3.6).

Box end

³⁸ Lisätietoja esikaupallisista hankinnoista löytyy asiakirjasta KOM(2007) 0799 ”Esikaupalliset hankinnat: innovoinnin edistäminen kestävien ja korkealaatuisten julkisten palvelujen varmistamiseksi Euroopassa”.

- **Yhteishankinnat** – Yhteishankinnoilla tarkoitetaan useiden viranomaisten hankintatoimien yhdistämistä, jotta saadaan aikaan säästöjä ostamalla suuria eriä, vähentämällä hallintokuluja ja yhdistämällä ympäristöasioihin liittyvää, teknistä ja markkinoita koskevaa osaamista. Tällaiset julkiset hankinnat saattavat olla hyvin arvokkaita ajatellen ympäristöä säästäviä hankintoja, joissa ympäristöosaaminen ja ympäristöystävällisten tuotteiden ja palvelujen markkinoiden tuntemus voi olla niukkaa. Yhteishankintoja voivat käyttää esimerkiksi alue- tai valtiotason keskitetyt hankintaelimet tehdäkseen julkisia hankintoja viranomaisten puolesta.

Box start

Alankomaalaiset kunnat kilpailuttavat yhdessä siivouspalveluja

Vuonna 2009 kahdeksan Alankomaiden Gooi en Vechtstreekin alueen kuntaa päätti yhdistää voimansa kunnallisten rakennusten siivoussopimuksia uusittaessa. Tarjouskilpailussa käytettyihin ympäristövaatimukseen sisältyivät puhdistustuotteiden sisältämien tiettyjen kemikaalien enimmäismäärät, syntyvän jätteen vähentäminen ja mikrokuituteknologian käyttö tietyissä siivousohjelman osissa.

Box end

Box start

Ympäristönäkökohtien huomioon ottaminen Unkarin keskitetyissä julkisissa hankinnoissa

Unkarin julkisten hankintojen virasto vastaa lähes tuhannen eri puolilla maata toimivan viranomaisen käyttämien hankintasopimusten tekemisestä. Vuosina 2010–2011 toteutettiin 12 hankintamenettelyä, jotka sisälsivät ympäristövaatimuksia, ja niiden kokonaisarvo oli 90 miljardia Unkarin forinttia (338,6 miljoonaa euroa). Käytetyt vaatimukset koskevat esimerkiksi henkilökohtaisten tietokoneiden energiankulutusta ja paperituotteiden ympäristösertifiointijärjestelmien (esimerkiksi FSC, ECF, ympäristömerkit) peruskriteerien noudattamista.

Box end

- **Energiatehokkuutta koskeva sopimus** – Energiatehokkuutta koskeva sopimus on rakennuksen omistajan tai haltijan sekä energiapalveluyrityksen (ESCO) välinen sopimusjärjestely rakennuksen energiatehokkuuden parantamiseksi. Investointikustannuksista vastaa yleensä energiapalveluyritys tai jokin kolmas osapuoli, kuten pankki, joten julkiselle organisaatiolle ei aiheudu kuluja. Energiapalveluyritys saa maksun, joka tavallisesti on kytketty taattuun energiansäästöön. Määritellyn sopimuskauden päätyttyä rakennukseen tehtyjen energiatehokkuutta parantavien toimien synnyttämät säästöt palautetaan julkiselle organisaatiolle. Energiatehokkuutta koskevia sopimuksia

tehdään usein useille rakennuksille kerrallaan, jotta sopimukset olisivat houkuttelevampia potentiaalisten investoijien kannalta.

Box start

Yhteiset energiatehokkuutta koskevat sopimukset Steiermarkissa

Joukko Itävallan Steiermarkin osavaltion paikallisviranomaisia päätti vuonna 2001 tehdä 21 rakennuksesta, joiden energiankulutusta oli mahdollista vähentää, yhteisen energiatehokkuutta koskevan sopimuksen. Rakennukset jaettiin tarjouskilpailussa kahteen ryhmään. Valitun palvelun suorittajan kanssa tehdyn sopimuksen mukaan energiaa säästyy 15–44 prosenttia 12 vuoden sopimuskaudella. Tekemällä hankinta yhteisesti ratkaistiin se ongelma, että pieniä ja energiakustannuksiltaan alhaisia rakennuksia koskevat energiatehokkuussopimukset eivät ole kovin kiinnostavia energiapalveluyritysten kannalta ja vaativat kunnalta paljon työtä.

Box end

2.6 Hankintasopimus vai puitejärjestely?

Yksi keino tehostaa ympäristöä säästävien hankintojen tarjousmenettelyjä voi olla puitejärjestelyjen käyttäminen. Puitejärjestely voidaan tehdä yhden tai usean toimijan kanssa, ja sen avulla on mahdollista tehdä useita hankintasopimuksia toistamatta koko hankintamenettelyä.³⁹

Box start

Ympäristöystävällisten tietotekniikkalaitteiden puitejärjestely Ranskassa

Pohjois-Ranskassa sijaitseva Dunkerquen kaupunki laati vuonna 2008 puitejärjestelyn pöytä tietokoneiden, kannettavien tietokoneiden, työasemien ja näyttöjen hankkimiseksi. Puitejärjestely tehtiin sen perusteella, mikä tarjous oli taloudellisesti edullisin. Yksittäisissä hankintasopimuksissa käytetyt perusteet koskivat energiatehokkuutta, ekologista suunnittelua (jolla vähennetään käyttöiän päättymisestä aiheutuvia kustannuksia ja helpotetaan kierrätystä), vaarallisten aineiden rajoittamista ja laiteromun hävittämistä. Puitejärjestelyä voidaan käyttää myös päivitysten hankkimiseen nykyisiin laitteisiin niiden suorituskyvyn parantamiseksi.

Box end

Box start

Puitejärjestelyillä säästetään luonnonvaroja Portugalissa

Portugalin kansallinen julkisten hankintojen virasto (ANCP) laatii ja toteuttaa kansallisia puitejärjestelyjä, jotka koskevat monia erilaisia tuotteita ja palveluja, kuten paperia ja kirjoituspaperia, ajoneuvoja, rakentamista ja siivouspalveluja. Tällä hetkellä kahdeksan näistä

³⁹ Direktiivin 2004/18/EY 32 artikla ja direktiivin 2004/17/EY 14 artikla.

puitejärjestelyistä sisältää ympäristövaatimuksia, ja ne muodostivat yli 50 prosenttia ANCP:n hankinnoista vuonna 2010 (mitattuna sekä tehtyjen sopimuksen määränä että niiden arvona). Vaatimusten yhdistäminen kansallisella tasolla on johtanut merkittäviin kustannussäästöihin (arviolta 168 miljoonaa euroa vuonna 2010) ja mahdollistanut kunnianhimoisten ympäristövaatimusten käyttöönoton. Esimerkiksi vuonna 2011 tehdyssä paperia ja kirjoituspaperia koskevassa puitejärjestelyssä pisteitä myönnettiin sen perusteella, kuinka paljon tuotteet sisälsivät kierrätyskuituja ja kestävän metsänhoidon mukaisista metsistä peräisin olevia kuituja. Puitejärjestelyyn, jonka arvo on noin 30 miljoonaa euroa vuodessa, otettiin kolmekymmentä yritystä.

Box end

Luku 3 – Hankintasopimuksen vaatimusten määrittäminen

Tiivistelmä

- Hankintaviranomaisilla on hankintasopimuksen kohdetta määritellessään suuri vapaus sen suhteen, mitä ne haluavat hankkia. Tämä antaa runsaasti mahdollisuuksia ottaa ympäristönäkökohdat huomioon, kunhan se tehdään vääristämättä markkinoita eli esimerkiksi rajoittamatta tai estämättä markkinoille pääsyä.
- Perusteellisen tarveanalyysin avulla, johon asiaan kuuluvat sidosryhmät osallistuvat, voidaan määrittää mahdollisuudet ottaa ympäristönäkökohdat huomioon hankintasopimuksessa – ja välttää tarpeettomia hankintoja.
- Jos tarpeen, voidaan yksilöidä vaadittavat ympäristötehokkuustasot sekä erityiset materiaalit ja tuotantomenetelmät.
- Se, että tarjoajien sallitaan tehdä vaihtoehtoisia tarjouksia, voi auttaa löytämään taloudellisesti edullisimman tarjouksen, jonka ympäristötehokkuus on myös hyvä.
- Tekniset standardit, ympäristömerkit sekä EU:n ja kansalliset GPP-kriteerit ovat kaikki arvokkaita tietolähteitä teknisiä eritelmiä laadittaessa, ja ne voidaan liittää sellaisenaan tarjousasiakirjoihin. Tarjoajilta ei kuitenkaan saa vaatia rekisteröitymistä johonkin tiettyyn ympäristömerkkijärjestelmään.

3.1. Kohteen määrittäminen

Hankintasopimuksen ”kohteella” tarkoitetaan tavaraa, palvelua tai rakennusurakkaa, joka on tarkoitus hankkia. Määrittelyprosessin tuloksena on yleensä peruskuvaukset tavarasta, palvelusta tai urakasta, mutta se voidaan esittää myös toiminnallisena tai suoritukseen perustuvana määritelmänä (ks. kohta 3.2.3).

3.1.1. Oikeus valita

Periaatteessa hankintasopimuksen kohde voidaan määritellä vapaasti millä tahansa tarpeisiin soveltuvalla tavalla. Julkisia hankintoja koskevassa lainsäädännössä ei niinkään puututa siihen, mitä hankintaviranomaiset ostavat, vaan pikemminkin siihen, miten he ostavat. Tästä syystä hankintadirektiiveissä ei rajoiteta hankintasopimuksen kohdetta sinällään.

Hankintasopimuksen määrittelyn vapaudella on kuitenkin rajansa. Joissakin tapauksissa tietyn tavaran, palvelun tai urakan valitseminen voi vääristää EU:n alueen yritysten tasa-arvoisia mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintamenettelyihin. Joitakin suojatoimia on siksi oltava.

Yksi suojatoimista on se, että perustamissopimukseen sisältyviä syrjimättömyyden, palvelujen tarjoamisen vapauden ja tavaroiden vapaan liikkuvuuden vaatimuksia sovelletaan kaikissa tapauksissa ja siten myös sellaisissa julkisissa hankintasopimuksissa, jotka jäävät direktiivien kynnysarvojen alapuolelle, tai tietyissä sellaisten hankintasopimusten kohdissa, jotka eivät varsinaisesti kuulu direktiivien soveltamisalaan.⁴⁰

Käytännössä tämä merkitsee sitä, että hankintayksikön on varmistettava, ettei hankintasopimus rajoita muiden EU:n alueen tai vastaavat oikeudet omaavien maiden toimijoiden mahdollisuutta osallistua tarjouskilpailuun.⁴¹ Toinen suojatoimi on se, että tekniset eritelvät eivät julkisiin hankintoihin sovellettavien sääntöjen mukaan saa olla syrjiviä. Lisäohjeita siitä, miten tämä velvoite voidaan täyttää ympäristöperusteisia vaatimuksia sovellettaessa, annetaan jäljempänä kohdassa 3.2.

3.1.2. Todellisten tarpeiden määrittäminen

Keskeisen tärkeä vaihe ennen hankintaprosessin aloittamista on määrittää todelliset tarpeet hankintasopimuksen mahdollisten ympäristövaikutusten valossa. Sisäisten tai loppukäyttäjien asianmukainen kuuleminen saattaa paljastaa, että on hyvin mahdollista käyttää pienempiä määriä tai ympäristöstävällisempiä vaihtoehtoja. Joissain tapauksissa paras ratkaisu saattaa olla, ettei osteta mitään.

Saavuttamalla yhteisymmärrys tarpeiden laajuudesta voidaan auttaa hankintaviranomaisia tekemään ympäristönäkökohdat huomioon ottavia päätöksiä hankintaprosessin myöhemmissä vaiheissa. On esimerkiksi paljon helpompaa ottaa käyttöön paperiton (eli sähköinen) laskutusjärjestelmä, jos asialla on laaja hyväksyntä organisaatiossa ja tarvittavat hallinnolliset muutokset on tehty. Vastaavasti sopimalla etukäteen rakennuksen hyväksyttävästä sisälämpötilasta asetetaan muuttujat, joiden mukaan sovelletaan tiukempia energiavaatimuksia jälkiasennuksia tai laitojen huoltoa koskevassa hankintasopimuksessa.

Koska tarpeet määritetään yleensä ennen hankintaprosessin käynnistämistä, saattaa olla, että käytettävissä ei ole kaikkia hankintasopimuksen ympäristövaikutusten arvioimiseksi tarvittavia tietoja. Jotta saadaan yleiskuva tietyn tuotteen tai palvelun koko elinkaaren ympäristövaikutuksista, on usein hyödyllistä tutustua niitä koskeviin GPP-kriteereihin (ks. kohta 3.5) varhaisessa vaiheessa. Muiden hankintasopimusten kohdalla ennen hankintaa tehty markkina-analyysi auttaa löytämään mahdollisia ratkaisuja hankittavien tavaroiden tai palvelujen ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Niitä voidaan sitten verrata havaittuihin tarpeisiin.

3.1.3 Tärkeimpien ympäristövaikutusten yksilöiminen

Kunkin yksittäisen hankintasopimuksen yhteydessä on otettava huomioon erilainen joukko ympäristövaikutuksia. Tavarahankintoja, palveluhankintoja ja rakennusurakoita koskeviin sopimuksiin liittyy yleensä hieman erilaisia näkökohtia:

⁴⁰ Lisätietoja sovellettavista säännöistä ja periaatteista on komission selittävässä tiedonannossa yhteisön lainsäädännöstä siltä osin kuin se koskee sopimuksia, jotka eivät kuulu tai kuuluvat vain osittain hankintadirektiivien soveltamisalaan (2006/C 179/02).

⁴¹ Tämä koskee myös sellaisten maiden toimijoita, joita WTO:n julkisia hankintoja koskeva sopimus sitoo. Luettelo näistä maista löytyy verkkosivulta http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/memobs_e.htm.

- Tavarahankintasopimukset:
 - tuotteen valmistukseen käytettävien materiaalien ja tuotantoprosessien ympäristövaikutukset
 - uusiutuvien raaka-aineiden käyttö tuotteen valmistuksessa
 - energian- ja vedenkulutus tuotteen käytön aikana
 - tuotteen kestävyys/elinkaari
 - mahdollisuudet tuotteen kierrättämiseen tai uusiokäyttöön käytön päättyessä
 - tuotteen pakkaus ja kuljetus

- Palvelunhankintasopimukset:
 - henkilöstön tekninen asiantuntemus ja pätevyys sopimuksen toteuttamiseksi ympäristöä säästävällä tavalla
 - palvelun toimittamisessa käytetyt tuotteet tai materiaalit
 - palvelun ympäristövaikutusten minimoimiseksi käyttöön otetut hallintomenettelyt
 - palvelun toimittamisen yhteydessä kulutettava energia ja vesi sekä syntyvä jäte

- Rakennusurakkasopimukset:
 - Edellä esitettyjen näkökohtien lisäksi rakennusurakoita koskevilla hankintasopimuksilla voi olla merkittäviä ympäristövaikutuksia esimerkiksi maankäytön tai liikennesuunnittelun suhteen.
 - Joistakin hankkeista on tehtävä virallinen ympäristövaikutusten arviointi, jonka tulokset on otettava hankinnassa huomioon.
 - Lähempiä ohjeita rakennusurakoita koskevista sopimuksista on luvussa 7.

Box start

Aurinkoenergian potentiaalin arvioiminen Puolassa

Częstochowa sijaitsee yhdellä Puolan aurinkoisimmista alueista, jolla keskimääräinen auringonsäteily on 1 025 kWh/m² vuodessa. Paikallisen sairaalan tarpeiden täyttämiseksi käynnistettiin hankintamenettely aurinkokeräinten ja esilämmittimien (laitteet, jotka käyttävät aurinkoenergiaa veden lämmitykseen) hankkimiseksi. Järjestelmän asentamisen jälkeen sairaala on säästänyt energiakuluissa keskimäärin 245 000 Puolan zlotya (63 500 euroa) vuodessa.

Box end

3.1.4 Ympäristöystävällisyyttä korostavan nimen valitseminen hankintasopimukselle

Tämä auttaa tarjoajia saamaan nopeasti selville, mitä halutaan, ja viestii siitä, että tavaran tai palvelun ympäristöystävällisyys on merkittävä osa hankintasopimusta.

Box start

Hankintasopimuksen ekologisuutta korostava nimi Bremenissä Saksassa

Bremenin julkinen kiinteistöyhtiö julkaisi vuonna 2010 tarjouspyynnön, jonka nimenä oli ”ympäristöystävällisten toimistolaitteiden puitejärjestely”. Tarjouskilpailun vaatimuksia olivat muun muassa ympäristönhoitotoimien toteuttaminen ja ympäristömerkkijärjestelmien, kuten Energy Star -asetuksen ja Sininen enkeli -merkin, kriteerien täyttäminen. Puitejärjestely on kaikkien Bremenin kaupungin hallinto-osastojen ja virastojen käytettävissä. Hankintasopimuksen ekologisella nimellä korostettiin kaupungin ympäristötavoitteita alusta lähtien.

Box end

Ympäristönsuojelua korostavan nimen käyttäminen on viesti paitsi mahdollisille toimittajille, myös paikallisyhteisölle ja muille hankintaviranomaisille.

Kun todelliset tarpeet on määritetty, tarvittavat markkina-analyysit tehty ja hankintasopimukselle on valittu sopiva nimi, voidaan aloittaa vaatimuksia koskevien teknisten eritelmien laatiminen.

3.2. Ympäristöasioita koskevat tekniset eritelmät

3.2.1 Tekniset eritelmät

Kun sopimuksen kohde on määritelty, se on ilmaistava mitattavissa olevina teknisinä eritelminä, jotka liitetään hankintailmoitukseen tai tarjousasiakirjoihin. Tätä voidaan verrata siihen, että luonnoksesta tehdään taulu. Teknisillä eritelmillä on kaksi tehtävää:

- Niiden avulla kuvataan hankinnan kohde markkinoille, jotta yritykset voivat päättää, kiinnostaako tarjouspyyntö niitä. Näin ne auttavat määrittelemään kilpailun tason.
- Niissä annetaan mitattavissa olevia vaatimuksia, joiden perusteella tarjouksia voidaan arvioida. Ne ovat vähimmäisvaatimukset. Jos ne eivät ole selkeät ja virheettömät, ne johtavat väistämättä epäsopiviin tarjouksiin. Tarjoukset, joissa ei noudateta teknisiä eritelmiä, on hylättävä.

Teknisten eritelmien on liityttävä hankittavan rakennusurakan, tavarain tai palvelun ominaisuuksiin – ne eivät saa liittyä taloudellisen toimijan yleisiin valmiuksiin tai ominaisuuksiin.⁴² On myös hyvin tärkeää, että ne ovat selviä, että kaikki toimijat ymmärtävät ne samalla tavoin, ja että niiden noudattaminen voidaan todentaa tarjouksia arvioitaessa (ks. kohta 3.6). Avoimuuden velvoite edellyttää, että tekniset eritelmät ilmoitetaan selvästi itse tarjousasiakirjoissa.⁴³

Tekniset eritelmät voidaan laatia eurooppalaisten, kansainvälisten tai kansallisten standardien ja/tai suorituskykyä koskevien tai toiminnallisten vaatimusten perusteella.⁴⁴ Niissä voidaan myös viitata

⁴² Direktiivin 2004/18/EY liite VI ja direktiivin 2004/17/EY liite XXI. Ks. myös asia C-532/06, *Emm. G. Lianakis AG v Dimos Alexandroupolis*, 25–32 kohta.

⁴³ Ks. asia 225/98, *komissio v Ranska*, 81–83 kohta, jossa teknisten eritelmien, jotka oli määritelty vain viittaamalla Ranskan lainsäädännön luokituksiin, katsottiin olevan epäsuorasti syrjiviä.

⁴⁴ Direktiivin 2004/18/EY 23 artikla ja direktiivin 2004/17/EY 34 artikla.

ympäristömerkeissä määriteltyihin asianmukaisiin eritelmiin.⁴⁵ Hankintadirektiivien nojalla on myös mahdollista laatia tekniset eritelvät materiaalin, tuotteen, hankinnan tai palvelun ympäristönsuojelun tason perusteella.⁴⁶ Voidaan esimerkiksi vaatia, että tietokone saa kuluttaa enintään tietyn määrän energiaa tunnissa tai että ajoneuvo saa aiheuttaa enintään tietyn määrän saastepäästöjä. Eritelmissä voidaan myös määritellä tavarantoimittajan, palvelun tai urakan tuotantoprosessit tai -menetelmät – tätä mahdollisuutta käsitellään edempänä kohdassa 3.3.

Box start

Viron ympäristöministeriö soveltaa siivouspalveluihin ympäristöulottuvuutta korostavia eritelmiä

Viron ympäristöministeriö järjesti vuonna 2010 siivouspalveluista tarjouskilpailun, jonka tekniseen eritelmaan sisältyi seuraavaa:

- Siivouspalvelut on toimitettava ISO 14001 -standardin tai vastaavan standardin mukaisesti.
- Kaikkien käytettävien muovipussien on oltava biohajoavia.
- Jätteet on lajiteltava (pakkausjäte, eloperäinen jäte, jne.).
- WC-paperin ja käsipyyhkeiden on oltava kierrätyspaperia.

Palvelun hinta laski lähes 10 prosenttia verrattuna edelliseen sopimukseen, jossa käytettiin samoja teknisiä eritelmiä.

Box end

3.2.2 Tekniset standardit, joissa otetaan huomion ympäristönäkökohdat

Standardeilla on tärkeä merkitys vaikutettaessa tuotteiden ja prosessien suunnitteluun, ja moniin standardeihin sisältyy ympäristöominaisuuksia, kuten energian käyttöä tai jätehuoltoa, koskevia ehtoja. Tekniseen eritelmaan voidaan liittää sellaisenaan viittauksia ympäristönäkökohtia koskeviin teknisiin standardeihin, jotka auttavat määrittelemään hankinnan kohteen selvästi.

Hankintadirektiiveissä viitataan eurooppalaisiin tai kansallisiin standardeihin yhtenä tapana laatia eritelvät.⁴⁷ Viitattaessa johonkin standardiin viittaukseen on liitettävä ilmaisu ”tai vastaava”.⁴⁸ Tämä merkitsee sitä, että hankintaviranomaisten on otettava huomioon muihin vastaaviin ratkaisuihin (vastaaviin standardeihin tai ratkaisuihin, joita ei ole sertifioitu minkään nimenomaisen standardin mukaisesti) perustuvat tarjoukset. Vastaavuuden osoittamiseksi tarjoajien olisi voitava esittää mitä tahansa todisteita (kuten valmistajan tekniset asiakirjat tai tunnustetun laitoksen testauseloste).⁴⁹

⁴⁵ Direktiivin 2004/18/EY johdanto-osan 29 kappale ja direktiivin 2004/17/EY johdanto-osan 42 kappale.

⁴⁶ Direktiivin 2004/18/EY liite VI ja direktiivin 2004/17/EY liite XXI.

⁴⁷ Direktiivin 2004/18/EY 23 artiklan 3 kohdan a alakohta ja direktiivin 2004/17/EY 34 artiklan 3 kohdan a alakohta.

⁴⁸ Direktiivin 2004/18/EY 23 artikla ja direktiivin 2004/17/EY 34 artikla.

⁴⁹ Direktiivin 2004/18/EY 23 artiklan 4 kohta ja direktiivin 2004/17/EY 34 artiklan 4 kohta; ks. myös asia 45/87, *komissio v Irlanti*.

Erilaisista teknisistä standardeista voidaan mainita esimerkkeinä eurooppalaiset standardit, eurooppalaiset tekniset hyväksynät, yhteiset tekniset eritelmät, kansainväliset standardit tai muut eurooppalaisten standardointielinten laatimat tekniset viitejärjestelmät, kansalliset standardit, kansalliset tekniset hyväksynät ja kansallisiin tekniset eritelmät. Standardit ovat käyttökelpoisia julkisissa hankinnoissa, sillä ne ovat selkeitä ja syrjimättömiä ja ne on yleensä laadittu prosessissa, johon osallistuu monia erilaisia sidosryhmiä, kuten kansallisia viranomaisia, ympäristöjärjestöjä, kuluttajajärjestöjä ja elinkeinoelämän edustajia. Tämä ansiosta tällä tavoin hyväksytyjen standardien mukaisilla teknisillä ratkaisuilla on laaja hyväksyntä.

Euroopassa standardeja laativat eurooppalaiset standardointielimet: Euroopan standardointikomitea (CEN), Euroopan sähkötekniikan standardointikomitea (Cenelec)⁵⁰ ja Euroopan telealan standardointilaitos (ETSI)⁵¹. Nämä elimet edistävät aktiivisesti ympäristönäkökohtien sisällyttämistä standardeihin. Esimerkiksi CEN on laatinut standardeista vastaavien teknisten komiteoiden käyttöön välineistön, joita kutsutaan ympäristöpuitteiksi. CENin ympäristöasioiden strategisella neuvoa-antavalla elimellä (SABE) on yleisvastuu ympäristöasioiden koordinoinnista ja myös yhteyksistä eurooppalaiseen ympäristöpolitiikkaan.⁵² Myös Euroopan komissio itse on sitoutunut edistämään ympäristönäkökohtien huomioon ottamista teknisissä standardeissa. Se on antanut tiedonannon ympäristönäkökohtien sisällyttämisestä eurooppalaiseen standardointiin.⁵³

3.2.3 Suorituksen perustuvat tai toiminnalliset eritelmät

Hankintadirektiiveissä todetaan erikseen, että hankintaviranomaiset voivat valita, laativatko ne eritelmät teknisiin standardeihin vai suorituskykyyn pohjautuvien tai toiminnallisten vaatimusten perusteella.⁵⁴ Suorituksen perustuvassa/toiminnallisessa eritelmässä kuvataan haluttu tulos ja odotetut tuotokset (esimerkiksi määrän, laadun ja luotettavuuden suhteen) ja se, miten ne mitataan. Siinä ei määrätä, millaisia tuotantopanoksia tai menetelmiä tarjoajan on käytettävä. Tarjoaja voi vapaasti ehdottaa sopivinta ratkaisua. Suorituksen perustuva lähestymistapa jättää enemmän tilaa markkinoiden luovuudelle ja joissain tapauksissa haastaa markkinat kehittämään innovatiivisia teknisiä ratkaisuja.

Box start

Energiatohokkuuden palkitseminen Maltan kouluissa

Pembrokessa Maltassa kouluista vastaava kansallinen elin (Foundation for Tomorrow's Schools – FTS) edellytti, että uusi koulurakennus on energiaomavarainen ja tuottaa itse tarvitsemansa energian uusiutuvista energialähteistä. Tarjoajat saivat esittää tätä varten erilaisia ratkaisuja. Tarjouspyyntö sisälsi myös tiettyjä, esimerkiksi energia- ja vesitehokkuutta koskevia vähimmäistasoja, joiden ylittämisestä sai lisäpisteitä sopimuksen tekovaiheessa. Voittanut tarjoaja asensi aurinkokennoja ja tuuliturbiineja, jotka tuottivat 35 000 kWh sopimuksen kymmenen ensimmäisen voimassaolokuukauden aikana.

⁵⁰ Lisätietoja on osoitteessa <http://www.cenelec.org>.

⁵¹ Lisätietoja on osoitteessa <http://www.etsi.org>.

⁵² Lisätietoja on osoitteessa <http://www.cen.eu/sh/sabe>.

⁵³ KOM(2004) 0130, Ympäristönäkökohtien sisällyttäminen eurooppalaiseen standardointiin.

⁵⁴ Direktiivin 2004/18/EY 23 artikla ja direktiivin 2004/17/EY 34 artikla.

Box end

Box start

Määritetään lopputulos muttei keinoa saavuttaa se

Jos rakennuksen toimistoissa halutaan pitää tietty lämpötila, voidaan laatia hyvin yksityiskohtaiset eritelmit lämmitysjärjestelmää varten. Toinen vaihtoehto on todeta, että toimistojen vakiolämpötilan on oltava 20 celsiusastetta, ja jättää toimittajien huoleksi esittää erilaisia vaihtoehtoja. Toimittajat voivat valita innovatiivisia lämmitys- ja ilmanvaihtojärjestelmiä, joilla vähennetään riippuvuutta fossiilisista polttoaineista.

Box end

Suorituskykyyn perustuvia eritelmiä laadittaessa on pohdittava tarkasti, miten tarjouksia arvioidaan ja vertaillaan oikeudenmukaisesti ja avoimesti. Tarjoajaa voidaan pyytää esittämään, miten toivottu tulos saavutetaan, ja täyttämään tarjousasiakirjoissa määritellyt laatuvaatimukset. Edellä esitetystä esimerkissä tarjoajia voidaan pyytää kertomaan, miten ne ylläpitäisivät haluttua sisälämpötilaa, ja toimittamaan teknisiä tietoja, jotka vahvistavat niiden ehdottamien menetelmien toteutuskelpoisuuden. On myös tärkeää pohtia, miten tarjouksen tarkat ehdot sisällytetään sopimusehtoihin. Lisäohjausta tästä aiheesta annetaan luvussa 6.

3.3 Materiaalien ja tuotantomenetelmien määrittäminen

Se, mistä tuote on tehty ja miten se on tehty, voi muodostaa merkittävän osan sen ympäristövaikutuksesta. Hankintadirektiivien nojalla mukaan tuotantomenetelmät voidaan ottaa erikseen huomioon määriteltäessä teknisiä eritelmiä.⁵⁵ Koska teknisten eritelmien on kuitenkin aina liityttävä sopimuksen kohteeseen, niihin voidaan sisällyttää vain sellaisia vaatimuksia, jotka liittyvät tuotteen valmistukseen ja vaikuttavat sen ominaisuuksiin, vaikka ne eivät välttämättä ole näkyviä.

Hankintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että perussopimukseen sisältyviä syrjimättömyyden, yhdenvertaisen kohtelun, avoimuuden ja suhteellisuuden periaatteita noudatetaan materiaaleja tai tuotantomenetelmiä määritettäessä, aivan kuten muidenkin vaatimusten kohdalla.

3.3.1 Materiaalien määrittäminen

Hankintaviranomaisella on oikeus vaatia, että ostettava tavara valmistetaan tietystä materiaalista tai sisältää tietyn osuuden kierrätettyä tai uudelleen käytettyä materiaalia. On myös mahdollista vaatia, ettei mikään materiaaleista tai kemikaaleista saa olla ympäristölle haitallinen. Tämä tehdään tavallisesti viittaamalla vaarallisten aineiden käyttöä rajoittavaan lainsäädäntöön, kuten RoHS-direktiiviin⁵⁶ tai REACH-asetukseen⁵⁷.

⁵⁵ Direktiivin 2004/18/EY liite VI ja direktiivin 2004/17/EY liite XXI.

⁵⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/95/EY, annettu 27 päivänä tammikuuta 2003, tiettyjen vaarallisten aineiden käytön rajoittamisesta sähkö- ja elektroniikkalaitteissa.

⁵⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1907/2006, annettu 18 päivänä joulukuuta 2006, kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelyistä ja rajoituksista (REACH).

Tyypillisiä ympäristöä säästävien hankintojen esimerkkejä ovat esimerkiksi tiettyjen vaarallisten aineiden rajoittaminen puhdistus- ja tekstiilituotteissa tai vaatimus siitä, että kopiointipaperin on sisällettävä tietty osuus kierrätettyä materiaalia.

Jotta varmistetaan perussopimukseen sisältyvän syrjimättömyyden periaatteen noudattaminen, tällaisten rajoitusten olisi perustuttava objektiiviseen riskinarviointiin. Ympäristömerkit ja GPP-kriteerit ovat hyödyllinen lähde, koska ne perustuvat tieteelliseen tietoon ja hankittavissa tuotteissa ja palveluissa käytettävien materiaalien ja aineiden elinkaariarviointiin.

Box start

100-prosenttisesti kierrätetyn paperin hankinta Bulgariassa

Bulgarian ympäristö- ja vesiministeriö päätti paperitilasta tehdessään, että sen toimistoissa käytettävän paperin on koostuttava 100-prosenttisesti kierrätyskuidusta. Ennen hankintaa tehdyssä markkina-analyysissä selvisi, että siirtyminen ympäristöystävällisemmän paperin käyttöön on mahdollista ilman, että hinta kohoaa. Ministeriön onnistuneen hankinnan jälkeen myös Bulgarian yhteishankintaviranomainen teki puitejärjestelyn 100-prosenttisesti kierrätetyn paperin hankkimisesta useille viranomaisille.

Box end

Box start

Unkarilainen kaupunki valitsee vaarattomampia kemikaaleja

Unkarilainen Miskolcin kaupunki on pyrkinyt hankkimaan moniin tarpeisiinsa ekologisempia vaihtoehtoja. Esimerkiksi katujen liukkaudentorjunnassa kaupunki siirtyi käyttämään natriumkloridin sijasta kalsiummagnesiumasetaattia (CMA), joka on vähemmän syövyttävä aine eikä nosta juomaveden natriumpitoisuutta. Hyttyskannan kurissa pitämisessä suositetaan aineita, jotka estävät hyttysten lisääntymisen, sellaisten myrkyllisten kemikaalien sijasta, joilla hyönteiset tuhoataan. Nämä vaatimukset on sisällytetty kaupungin tarjousasiakirjojen teknisiin eritelmiin.

Box end

3.3.2 Tuotantoprosessit ja -menetelmät

Hankintadirektiivien mukaan tavara- ja palveluhankintoja sekä rakennusurakoita koskevien sopimusten teknisiin eritelmiin voidaan liittää tuotantoprosesseja ja -menetelmiä koskevia vaatimuksia. Niihin voidaan sisällyttää vain sellaisia vaatimuksia, jotka liittyvät tuotteen valmistukseen ja vaikuttavat sen ominaisuuksiin, vaikka ne eivät välttämättä ole näkyviä. On esimerkiksi mahdollista edellyttää, että sähkö on tuotettava uusiutuvista energialähteistä tai että elintarvikkeet on tuotettava luonnonmukaisilla menetelmillä, sillä tällaiset menetelmät ovat yleisesti taloudellisten toimijoiden saatavilla kaikkialla EU:ssa. Ei kuitenkaan ole sallittua vaatia sellaisen tuotantoprosessin käyttämistä, johon jollakin toimittajalla on yksinoikeus tai joka muista syistä on vain yhden toimittajan – tai yhden maan tai alueen toimittajien – käytettävissä.

Suhteellisuusperiaate on erityisen tärkeä – miten varmistetaan, että asetettavat tuotantoprosesseja koskevat vaatimukset todella edistävät niitä ympäristötavoitteita, joita halutaan edistää? Hankittavien tavaroiden, palvelujen tai urakoiden huolellinen elinkaarianalyysi auttaa määrittämään asianmukaiset tuotantoprosesseja ja -menetelmiä koskevat eritelvät.

Elinkaariarvioinnin avulla on mahdollista analysoida tuotteiden ympäristövaikutuksia ”kehdestä hautaan”. Se kattaa raaka-aineiden tuotannon ja jalostuksen, valmistuksen ja muut tuotantovaiheet sekä tuotteiden käytön ja hävittämävaiheen. Elinkaariarvioinnin tekeminen yksittäistä hankintasopimusta varten merkitsee huomattavaa lisätyötä. Ympäristömerkkien peruskriteereissä hyödynnetään tavallisesti merkkien kattamien tuotteiden ja palveluryhmien elinkaariarviointia, ja ne voivat olla avuksi määrittäessä tuotantoprosesseihin ja -menetelmiin sovellettavia vaatimuksia. EU:n GPP-kriteereissä otetaan huomioon nämä tulokset ja määritetään tuotantomenetelmiä erälle tuote- ja palveluryhmille, kuten sähkölle, elintarvikkeille ja kalusteille.

Box start

Euroopan komissio asettaa kalustetoimittajien riman korkealle

Euroopan komissio liittää (toimistojen, ruokailutilojen, kokoustilojen ja lasten päivähoitotilojen) kalusteita koskeviin hankintasopimuksiinsa monia ympäristövaatimuksia, jotka koskevat kalusteiden koko elinkaarta. Toimittajien on sitouduttava noudattamaan kestävyysvaatimuksia, jotka koskevat kalusteiden elinkaaren kaikkia vaiheita: käytettävän puun alkuperää, sitä, että tuotteet eivät sisällä raskasmetalleja, teollisuusjätteestä huolehtimista, ellei sitä käytetä uudelleen paikan päällä, haihtuvien orgaanisten yhdisteiden ja formaldehydin päästöjen vähentämistä, pakkausjärjestelmiä, liikenteen ruuhkautumisen välttämistä kuljetuksen ja varastoinnin aikana sekä yhdistettyjen maantie- ja rautatiekuljetusten käyttö. Jokaiseen toimistokalusteeseen on liitettävä tietolehti sen huollosta ja käsittelystä sen käytön päättyessä.

Box end

3.4 Vaihtoehtojen käyttäminen

Vaihtoehdot ovat yksi keino tehdä teknisistä eritelmistä joustavampia, mikä saattaa johtaa siihen, että tarjouskilpailussa saadaan ehdotuksia ympäristöystävällisemmistä ratkaisuksista. Vaihtoehtojen käyttö tarkoittaa sitä, että tarjoajat voivat ehdottaa vaihtoehtoista ratkaisua, joka täyttää tietyt asetetut vähimmäisvaatimukset, mutta ei välttämättä kaikkia teknisen eritelmän vaatimuksia. Sekä vaihtoehtoja sisältävät että muut tarjoukset arvioidaan sitten samojen hankintasopimuksen tekoperusteiden pohjalta taloudellisesti edullisimman tarjouksen määrittämiseksi.

Tämä voi olla hyödyllinen toimintatapa, jos esimerkiksi ollaan epävarmoja jonkin vaihtoehtoisen tuotteen tai palvelun kustannusvaikutuksista tai vaikkapa siitä, viivästyttääkö tiukempien lämpöeristysvaatimusten liittäminen urakasopimukseen urakan valmistumista. Tarjoajille voidaan myös antaa mahdollisuus jättää useampia kuin yksi tarjous – standardivaatimukseen perustuva ja vaihtoehtoinen ratkaisu.

Jotta vaihtoehdot voitaisiin hyväksyä julkisessa hankintamenettelyssä, on⁵⁸

- hankintailmoituksessa ilmoitettava, että vaihtoehtoja hyväksytään
- määritettävä, mitkä ovat ympäristöön liittyvät vähimmäisvaatimukset, jotka vaihtoehtojen on täytettävä
- ilmoitettava, mitkä ovat vaihtoehtojen esittämiseksi mahdollisesti asetetut erityiset vaatimukset (esimerkiksi erillinen kirjekuori, josta käy ilmi, että kyseessä on vaihtoehto, tai vaatimus, että vaihtoehto voidaan esittää vain, jos sen mukana esitetään myös standardivaatimukseen perustuva tarjous)
- hankintasopimus tehtävä sen perusteella, mikä tarjous on kokonaistaloudellisesti edullisin.

3.5 Ympäristömerkkien ja GPP-kriteerien käyttäminen

EU:n GPP-kriteerit on laadittu niin, että ne voidaan liittää sellaisenaan tarjousasiakirjoihin, ja ne sisältävät tietoa siitä, miten kriteerien noudattaminen todennetaan. Niitä päivitetään säännöllisesti, ja ne käännetään vaiheittain kaikille EU:n virallisille kielille.

Kuten kohdassa 1.4 esitettiin, ympäristömerkit sekä EU:n ja kansalliset GPP-kriteerit ovat hyödyllisiä tietolähteitä laadittaessa tarjouskilpailun vaatimuksia.

Ympäristömerkkejä voidaan käyttää kahdella eri tavalla teknisten eritelmien yhteydessä:⁵⁹

- teknisten eritelmien laatimisen apuna määriteltäessä hankittavan tavaran tai palvelun ominaisuuksia
- vaatimusten toteutumisen tarkistamisessa: merkki voidaan hyväksyä keinoksi osoittaa teknisten vaatimusten noudattaminen.

3.5.1 Ympäristömerkkien käytön edellytykset

Jotta ympäristömerkkejä voidaan käyttää teknisissä eritelmissä, niiden on täytettävä tietyt ehdot:

- Niiden on sovellettava hankintasopimuksen kohteena olevien tavaroiden tai palvelujen ominaisuuksien määrittämiseen. Tämä tarkoittaa, että tässä yhteydessä voidaan käyttää vain sellaisia ympäristömerkkien eritelmiä, jotka liittyvät hankintasopimuksen kohteeseen. Jos ympäristömerkit sisältävät kriteereitä, jotka liittyvät tuotetta valmistavan tai palvelua tarjoavan yrityksen yleisiin hallintokäytäntöihin, näitä kriteereitä ei yleensä voida käyttää teknisinä eritelminä.
- Merkkiä koskevat vaatimukset on kehitettävä tieteellisen tiedon pohjalta.
- Vaatimukset on hyväksyttävä prosessissa, johon kaikki asianomaiset osapuolet voivat osallistua⁶⁰, ja niiden on oltava kaikkien asiasta kiinnostuneiden osapuolten saatavilla.

⁵⁸ Direktiivin 36/17/EY 36 artikla ja direktiivin 2004/18/EY 24 artikla.

⁵⁹ Ympäristömerkkien käyttömahdollisuuksia sopimusten tekoperusteita arvioitaessa käsitellään luvussa 5.

Tarjoajilta ei saa edellyttää rekisteröitymistä johonkin tiettyyn ympäristömerkkijärjestelmään, ja muut soveltuvat todistuskeinot (kuten valmistajan tekniset asiakirjat tai jonkin tunnustetun laitoksen laatima testausselostus) on aina hyväksyttävä.

Box start

Tanskalainen kaupunki käyttää ympäristömerkkejä

Koldingin kaupunki Tanskassa sisällyttää EU-ympäristömerkin kriteerit yhdessä muiden ympäristömerkkien kanssa kaikkiin ympäristömerkkien piiriin kuuluvien tuotteiden hankintoihinsa, ja tämä on ollut hyvin menestyksellistä. Käytettävät ympäristömerkkien kriteerit sisällytetään sellaisenaan teknisiin eritelmiin ja/tai hankintasopimuksen tekoperusteisiin. Niissä todetaan, että ympäristömerkin käyttöluvan kopiota pidetään täysin hyväksyttävänä todistuksena kriteerien täyttymisestä, mutta myös muita sen todistavia asiakirjoja hyväksytään. Viime aikoina järjestetyt tarjouskilpailut, joissa on käytetty ympäristömerkkien kriteereitä, ovat koskeneet muun muassa puhdistustuotteita, kopiointipaperia, univormuja, pesulapalveluja (käytetyn pesuaineen osalta), painopalveluja (käytetyn paperin osalta), pehmapaperia ja ajoneuvokalustoa (käytettyjen voiteluaineiden osalta).

Box end

Box start

Ympäristömerkityt tuotteet sisältyvät Tšekin ympäristöä säästäviin hankintoihin

Tšekin hallituksen vuonna 2010 tekemällä päätöksellä ministeriöt määrättiin sisällyttämään ympäristövaatimuksia tarjouskilpailuihin. Samaa suositeltiin muille valtiollisille elimille, ja maan ympäristöministeri vastaa tätä koskevien tietojen keräämisestä. Ympäristöystävällisempien tietotekniikkatuotteiden ja kalusteiden hankintaa varten on kehitetty erityisiä menetelmiä. Tuoreimpien lukujen mukaan ministeriöt käyttävät vuosittain noin 20 miljoonaa euroa ympäristömerkittyihin tuotteisiin, ja lämmityskattilat, tietotekniikkalaitteet ja paperi muodostavat suurimman osan ympäristömerkityistä hankinnoista.

Box end

3.6 Vaatimusten noudattamisen todentaminen

Riippumatta siitä, käytetäänkö teknisten eritelmien laatimisessa teknisiä standardeja, ympäristömerkkejä vai EU:n tai jäsenvaltioiden GPP-kriteereitä, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten todennetaan tarjoajien väitteet vaatimustenmukaisuudesta. Tarjousasiakirjoissa olisi ilmoitettava etukäteen, millaista näyttöä vaatimusten noudattamisesta tarjoajat voivat esittää. Tämä tehdään usein esittämällä ohjeellinen luettelo ja toteamalla, että myös muut vastaavat todisteet hyväksytään.

⁶⁰ Direktiivin 2004/18/EY 23 artiklan 6 kohdassa säädetään, että kaikkien asianomaisten osapuolten, kuten viranomaisten, kuluttajien, valmistajien, vähittäiskaupan edustajien ja ympäristöjärjestöjen olisi voitava osallistua ympäristömerkkien hyväksymisprosessiin.

Ympäristövaatimukset ovat usein monimutkaisia, ja niiden noudattamisen arviointi saattaa joskus edellyttää teknistä asiantuntemusta. Monien ympäristövaatimusten noudattamisen todentamiseksi on kuitenkin olemassa keinoja, jotka eivät edellytä teknisten asiantuntijoiden palveluja.

Esimerkiksi:

- EU:n ja myös muissa GPP-kriteereissä viitataan **velvoittavaan ympäristölainsäädäntöön**, jota kaikkien EU:n toimijoiden on noudatettava, kuten RoHS-direktiiviin ja REACH- ja CLP-asetuksiin. Todisteet tämän lainsäädännön, tai sen kansallisen täytäntöönpanosäädöksen, noudattamisesta saadaan yleensä tarjoajalta, sillä tämä on EU:ssa harjoitettavan liiketoiminnan ehto.
- Käytettäessä jonkin **ympäristömerkin** peruskriteereitä sellaisten tuotteiden tai palveluiden, joilla on ympäristömerkin käyttöoikeus, voidaan katsoa täyttävän vaatimukset. Vaatimusten noudattaminen voidaan osoittaa testituloksilla, teknisillä asiakirjoilla tai valmistajan, tavarantoimittajan tai palvelun suorittajan toimittamilla kuvauksilla.
- **Ympäristötuoteselosteet** voivat olla hyödyllinen tapa arvioida ympäristöön liittyvien teknisten eritelmien noudattamista. Ne antavat tietoa tuotteen tai palvelun koko elinkaaren ympäristövaikutuksista. Ympäristötuoteselosteista on olemassa ISO-standardi⁶¹, ja siihen ja vastaaviin standardeihin voidaan viitata.
- Sovellettaessa ympäristönäkökohtia koskevia teknisiä standardeja voidaan hyödyntää kyseisen standardin vaatimustenmukaisuuden arviointimenetelmiä ja hyväksyä **sertifiointi** yhtenä tapana todistaa tuotteen vaatimustenmukaisuus. Eri standardeissa määrätään erityyppisistä sertifiointijärjestelmistä, jotka olisi lueteltava standardointielimen verkkosivustolla.

Todentamista sopimuksen tekoperusteiden yhteydessä käsitellään lähemmin Euroopan unionin tuomioistuimen asiaa koskevan oikeuskäytännön pohjalta luvussa 5.

⁶¹ ISO/TR 14025 *Ympäristömerkit ja -selosteet – Tyypin III ympäristöselosteet – Periaatteet ja menettelyt.*

Luku 4 – Tavarantoimittajien, palvelun suorittajien ja urakoitsijoiden valitseminen

Tiivistelmä

- Hankintamenettelyn ulkopuolelle voidaan sulkea yritykset, jotka ovat rikkoneet ympäristölainsäädäntöä, jos rikkominen muodostaa kansallisen lainsäädännön mukaan ammatin harjoittamiseen liittyvän vakavan virheen.
- Teknistä kelpoisuutta koskeviin perusteisiin voidaan hyvin liittää ekologisia näkökohtia ottamalla huomioon yrityksen aiempi kokemus ja henkilöstön ammatillinen pätevyys.
- Hankintaviranomaiset voivat varmistaa, että tarjoajat kykenevät selviytymään hankintasopimuksessa määrätyistä ympäristönhoitotoimenpiteistä, pyytämällä niitä osoittamaan tekniset valmiutensa siihen.
- Ympäristöasioiden hallintajärjestelmät, kuten EMAS, voivat toimia yhtenä (mahdollisena) keinona osoittaa kyseisen alan tekninen pätevyys. Tiettyyn ympäristöasioiden hallintajärjestelmään kuulumista koskevien vaatimusten asettaminen ei ole sallittua.

4.1. Johdanto

Valintaperusteissa keskitytään taloudellisen toimijan kykyyn toteuttaa hankintasopimus, jota varten se on esittänyt tarjouksensa. Arvioidessaan kykyä toteuttaa hankintasopimus hankintaviranomaiset voivat ottaa huomioon hankintasopimuksen kohteen kannalta olennaisiin ympäristönäkökohtiin liittyvän nimenomaisen kokemuksen ja pätevyyden. Ne voivat myös eräissä tapauksissa sulkea pois hankintamenettelystä sellaisia toimijoita, jotka rikkovat ympäristölainsäädäntöä, ja – ainoastaan palveluhankintoja ja rakennusurakoita koskevien sopimusten kyseessä ollessa – pyytää niitä nimenomaisesti toimittamaan tietoja valmiuksistaan toteuttaa ympäristönhoitotoimia sopimusta toteuttaessaan.

4.2. Poissulkemisperusteet

Poissulkemisperusteissa on kyse tilanteista, joihin yritys on voi joutua ja joiden vuoksi hankintaviranomainen ei yleensä voi harjoittaa liiketoimintaa yrityksen kanssa.⁶²

⁶² Esimerkiksi jos toimija
– on konkurssissa tai lakkautettu
– on syyllystynyt vakaviin ammatillisiin virheisiin
– ei ole maksanut veroja tai sosiaaliturvamaksuja.

Tapaukset, joissa hankintaviranomainen **voi** sulkea tietyn tarjoajan pois hankintamenettelystä, on lueteltu hankintadirektiiveissä. Joissakin erityisen vakavissa rikostapauksissa tarjoajien poissulkeminen voi olla jopa pakollista.⁶³

Yrityksen toiminnan haitallisia ympäristövaikutuksia arvioitaessa voidaan käyttää kahta poissulkemisperustetta. Ne ovat

- ammatin harjoittamiseen liittyvästä lainvastaisesta teosta saatu lainvoimainen tuomio⁶⁴
- toteen näytetty vakava virhe ammattitoiminnassa⁶⁵.

Ympäristölainsäädännön noudattamatta jättäminen, jota kansallisen lainsäädännön mukaan voidaan pitää ammattitoimintaan liittyvänä virheenä, muodostaa syyn, jonka perusteella kyseinen yritys voidaan sulkea pois hankintamenettelystä. Hankintaviranomaiset eivät saa käyttää poissulkemisperustetta, jos kyseistä rikkomista ei missään kansallisessa lainsäädännössä rinnasteta virheeseen ammattitoiminnassa. Lisäksi viranomaisten on näitä poissulkemisperusteita soveltaessaan noudatettava suhteellisuusperiaatetta ja tätä varten otettava huomioon kaikki asiaan vaikuttavat olosuhteet ja kaikki taloudellisen toimijan toteuttamat toimenpiteet sen valintakelpoisuutta haittaavan kielteisen tilanteen korjaamiseksi (esimerkiksi kuinka kauan ammattitoiminnassa tehdystä virheestä on kulunut, ovatko virheeseen syyllistyneet henkilöt vielä yrityksen palveluksessa jne.). Monet hankintaviranomaiset edellyttävät, että ehdokkaat tai tarjoajat allekirjoittavat ilmoituksen, jossa ne vakuuttavat, että mikään poissulkemisperuste ei koske niitä.

Box start

Tarjoajien sulkeminen pois hankintamenettelystä ympäristölainsäädännön toistuvan rikkomisen vuoksi

Julkisia hankintoja koskevien direktiivien perusteella esimerkiksi jätehuoltoyritys, joka on toistuvasti rikkonut ympäristösäännöksiä ja saanut siitä syystä useita hallinnollisia sakkoja, voidaan sulkea pois hankintamenettelystä vakavan ammattitoimintaan liittyvän virheen vuoksi. Näin voidaan tehdä, jos kyseistä ympäristösäännösten rikkomista pidetään kansallisessa lainsäädännössä ammattitoimintaan liittyvänä virheenä.

Box end

4.3. Valintaperusteet

4.3.1. Tekniset valmiudet ympäristöasioissa

⁶³ Esimerkiksi jos yritys tai joku sen edustajista on tuomittu osallistumisesta rikollisjärjestön toimintaan, lahjonnasta, petoksesta tai rahanpesusta (direktiivin 2004/17/EY 54 artikla ja direktiivin 2004/18/EY 45 artikla).

⁶⁴ Direktiivin 2004/18/EY 45 artiklan 2 kohta ja direktiivin 2004/17/EY 53 artiklan 3 kohta.

⁶⁵ Direktiivin 2004/18/EY 45 artiklan 2 kohta ja direktiivin 2004/17/EY 54 artiklan 4 kohta.

Julkisia hankintamenettelyjä koskevaan direktiiviin sisältyy täydellinen luettelo todisteista, jotka hankintaviranomainen voi vaatia sen varmistamiseksi, että yrityksillä on riittävä tekninen kelpoisuus toteuttaa hankintasopimus.⁶⁶

Tekninen pätevyys ympäristöasioissa voi kattaa esimerkiksi tekniset valmiudet minimoida jätteen syntyminen, välttää saastuttavien tuotteiden leviäminen ja vuotaminen, vähentää polttoainekustannuksia ja estää luonnon elinympäristöjen häiritseminen. Käytännössä kyseeseen tulevat esimerkiksi seuraavat asiat:

- Onko yrityksellä aiempaa kokemusta ympäristöä säästävien hankintasopimusten toteuttamisesta?
- Onko yrityksen palveluksessa tai saatavilla henkilöitä, joilla on tarvittava koulutus ja ammattipätevyys hankintasopimukseen liittyvien ympäristöasioiden hoitamiseksi?
- Omistaako yritys tai onko sen saatavilla tarvittavat tekniset laitteet ympäristönsuojelua varten?
- Onko yrityksellä keinot varmistaa hankintasopimukseen liittyvien ympäristönäkökohtien laatu (onko sillä esimerkiksi mahdollisuus hyödyntää asiaan kuuluvia teknisiä elimiä ja toimenpiteitä)?

Hyvä keino saada ympäristöperusteet mukaan teknistä valmiutta koskeviin perusteisiin on pyytää **tiedot aiemmin toteutetuista hankintasopimuksista**. Tämän kriteerin perusteella voidaan kysyä yritysten aiempia kokemuksia tällaisista sopimuksista. Näin tehtäessä on kuitenkin määriteltävä selvästi, minkälaista tietoa pidetään merkityksellisenä ja mitä todisteita on toimitettava.

Box start

Ympäristöystävällinen rakennussuunnittelu ja rakentaminen

Jos hankintaviranomainen haluaa varmistaa, että uusi julkinen rakennus rakennetaan ympäristöominaisuuksiltaan korkealuokkaiseksi, on järkevää pyytää tarjouksen esittäneitä arkkitehtejä toimittamaan todisteet aiemmista kokemuksista vastaavien rakennusten suunnittelusta. Tällainen todiste voi olla esimerkiksi suositus joltain aiemmalta julkisen tai yksityisen sektorin asiakkaalta.

Vastaavasti jos jokin kunnallinen laitos joudutaan rakentamaan herkästi haavoittuvaan ympäristöön, hankintaviranomainen voi pyytää todisteita siitä, että yritys on aiemminkin toteuttanut rakennushankkeita vastaavissa olosuhteissa.

Box end

Muissa tapauksissa ympäristönäkökohdat voidaan ottaa huomioon tutkimalla hankintasopimuksen toteuttamisesta vastaavan henkilöstön koulutusta ja ammatillista pätevyyttä. Nämä ominaisuudet

⁶⁶ Direktiivin 2004/18/EY 48 artikla. Direktiivin 2004/17/EY 53 ja 54 artiklassa edellytetään, että tarjoajia valittaessa on noudatettava ”puolueettomia sääntöjä ja perusteita, joiden on oltava kiinnostuneiden taloudellisten toimijoiden saatavilla.”

ovat erityisen tärkeitä sellaisissa hankintasopimuksissa, joiden ympäristötavoitteet voidaan saavuttaa vain henkilöstön riittävän koulutuksen avulla.

Box start

Asbestinpurkajien ammatillisen pätevyyden varmistaminen

Monissa rakennuksissa kaikkialla Euroopassa on edelleen asbestieristyksiä. Näitä rakennuksia kunnostettaessa on tärkeää, että pätevät urakoitsijat purkavat asbestin turvallisesti. Joissakin jäsenvaltioissa käytetään tällaiseen työhön erikoistuneiden urakoitsijoiden pätevyyden todistamiseen lupajärjestelmiä. Laadullisissa valintaperusteissa on tärkeää edellyttää, että urakoitsijoilla on riittävä kokemus tällaisesta työstä, mikä todistetaan asiasta vastaavan viranomaisen myöntämällä luvalla tai muulla vastaavalla todisteella, jotta voidaan minimoida tällaiseen urakkaan liittyvät terveys-, turvallisuus- ja ympäristöriskit.

Box end

Palveluhankintoja ja rakennusurakoita koskevien sopimusten kohdalla on hankintadirektiivien mukaan sallittua vaatia valintavaiheessa nimenomaisesti selvitys ympäristönhoitotoimenpiteistä, jotka taloudellinen toimija voi toteuttaa sopimuksen toteuttamisen yhteydessä.⁶⁷ Tämä mahdollisuus on rajoitettu ”asiaankuuluviin tapauksiin” – toisin sanoen jos ympäristönhoitotoimet eivät ole merkityksellisiä kyseisen hankintasopimuksen kannalta, yritystä ei voida pyytää osoittamaan kykyään toteuttaa niitä. Esimerkiksi sitä, että yritykseltä pyydetään selvitystä sen kyvystä toteuttaa energiansäästötoimia rakennusurakkaa koskevassa hankintasopimuksessa, voidaan pitää sopimuksen kohteeseen liittyvänä. Yksi tapa todistaa kyky toteuttaa tällaisia toimia on jonkin ympäristöasioiden hallintajärjestelmän antama todistus.⁶⁸

4.3.2. Ympäristöasioiden hallintajärjestelmät

Organisaatio (valtion elin tai yritys), joka haluaa parantaa yleisten ympäristötoimiensa tasoa, voi päättää toteuttaa ympäristöasioiden hallintajärjestelmän.

Ympäristöasioiden hallintajärjestelmät ovat organisaatioihin liittyviä välineitä, joilla pyritään parantamaan ympäristönäkökohtien huomioon ottamista osallistujaorganisaatioissa. Niiden ansiosta organisaatio saa selkeän käsityksen omista ympäristövaikutuksistaan, ja ne auttavat organisaatioita puuttumaan merkittäviin ympäristövaikutuksiin ja kehittämään ympäristöasioiden hoitoa jatkuvasti. Parantamista vaativia merkityksellisiä aloja voivat olla esimerkiksi luonnonvarojen, kuten veden ja energian käyttö, työntekijöiden koulutus, ympäristöystävällisten tuotantomenetelmien käyttö ja ekologisten toimistotarvikkeiden hankinta.

Ympäristöasioiden hallintajärjestelmää toteuttava organisaatio voi pyytää todistusta, joka perustuu jompaankumpaan EU:ssa käytössä olevista kahdesta pääasiallisesta ympäristöasioiden

⁶⁷ Direktiivin 2004/18/EY 48 artiklan 2 kohta ja direktiivin 2004/17/EY 52 artiklan 3 kohta.

⁶⁸ Direktiivin 2004/18/EY 50 artikla ja direktiivin 2004/17/EY 52 artiklan 3 kohta – myös muut todistukset kyvystä suorittaa vastaavia ympäristönhoitotoimenpiteitä on hyväksyttävä.

hallintajärjestelmästä: ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmään (EMAS)⁶⁹ tai eurooppalaiseen/kansainväliseen ympäristöjärjestelmästandardiin (EN/ISO 14001). EMAS-järjestelmään osallistuvat lähinnä organisaatiot, joilla on toimipaikka EU:ssa tai Euroopan talousalueella, mutta sitä voivat käyttää myös muualla sijaitsevat organisaatiot ja toimipaikat. ISO-järjestelmä on avoin kaikille maailman organisaatioille. Euroopassa on noin 89 000 ISO 14001 -sertifioitua organisaatiota, ja EMAS-järjestelmän perusteella sertifioituja organisaatioita on noin 4 500 ja toimipaikkoja 7 500.

EN/ISO 14001 -standardin vaatimukset ovat osa EMAS-sertifiointia, ja siihen sisältyy muita elementtejä, jotka liittyvät ympäristökatselmukseen ja -auditointiin, työntekijöiden osallistumiseen, ympäristötehokkuuden jatkuvaan parantamiseen sekä viestintään suuren yleisön ja työntekijöiden kanssa.

4.3.3 Ympäristöasioiden hallintajärjestelmät ja tekninen pätevyys

Hankintadirektiiveissä todetaan selväsanaisesti, että ympäristönhoitotoimet voivat asiaankuuluvissa tapauksissa olla todisteita, joilla yritykset osoittavat teknisen pätevyytensä palvelusopimusten ja rakennusurakoiden osalta.⁷⁰ Asiaankuuluvilla tapauksilla tarkoitetaan rakennusurakoita ja/tai palveluita, joiden luonne edellyttää ympäristönhoitotoimien tai ympäristöasioiden hallintajärjestelmien toteuttamista julkisen hankintasopimuksen toteuttamisen aikana. Toimenpiteet liittyvät luonnollisesti suoraan hankintasopimuksen toteutukseen. Sellaisia valintaperusteita, jotka eivät liity hankintasopimuksen toteuttamiseen, ei saa edellyttää. Yritykset voivat käyttää EMAS-todistuksia todisteena teknisestä valmiudestaan toteuttaa ympäristönhoitotoimenpiteet. EN/ISO 14001 -standardi tai muut järjestelmät, jotka noudattavat asiaan kuuluvia kansainvälisiä tai eurooppalaisia sertifiointia ja ympäristöasioiden hallintaa koskevia standardeja, on myös hyväksyttävä todisteeksi. Yritykset voivat myös ilman sertifiointiakin osoittaa, että ne toteuttavat vastaavia ympäristönhoitotoimia. Tärkeää tässä yhteydessä on toteutettavien toimien sisältö, ja siitä toimitettu näyttö on otettava huomioon.

Hankintaviranomaiset eivät siis voi koskaan vaatia, että yritys on rekisteröitynyt EMAS-järjestelmään tai ISO-standardiin tai noudattaa (täysin) niiden rekisteröintivaatimuksia.

Ympäristöasioiden hallintajärjestelmää voidaan käyttää todisteena myös muusta asiasta kuin teknisestä valmiudesta toteuttaa ympäristönhoitotoimenpiteitä. Myös silloin, kun hankintaviranomainen asettaa muita ympäristöasioihin liittyviä valintaperusteita, kuten kohdassa 4.3.1 mainittuja vaatimuksia (esimerkiksi teknistä varustelua tai henkilöstön koulutusta koskevat vaatimukset), ympäristöasioiden hallintajärjestelmää voidaan käyttää todisteena, mikäli siihen sisältyy kyseisiin vaatimuksiin liittyvää merkityksellistä tietoa.

⁶⁹ Asetus (EY) N:o 1221/2009 organisaatioiden vapaaehtoisesta osallistumisesta yhteisön ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmään (EMAS-järjestelmä).

⁷⁰ Direktiivin 2004/18/EY 48 artiklan 2 kohdan f alakohdan mukaan yksi hankintaviranomaisten käyttämä valintaperuste voi olla ”julkisten rakennusurakoiden ja julkisten palveluhankintojen osalta asiankuuluvissa tapauksissa selvitys ympäristönhoitotoimenpiteistä, jotka taloudellinen toimija voi toteuttaa sopimuksen toteuttamisen yhteydessä”. Direktiivin 2004/18/EY 50 artiklassa ja direktiivin 2004/17/EY 52 artiklan 3 kohdassa viitataan ympäristöasioiden hallintaa koskeviin standardeihin, kuten EMAS-järjestelmään.

Myös tässä on tärkeää tarkastella tällaisten järjestelmien kattaman teknisen pätevyyden todellisia osatekijöitä, jotka ovat merkityksellisiä hankintasopimuksen kohteen kannalta, eikä vain sitä, onko yrityksellä jonkin kolmannen osapuolen antama sertifiointi.⁷¹ Asetettaessa toteutettavia ympäristönhoitotoimia koskevia vaatimuksia on pidettävä mielessä suhteellisuusperiaate – arvoltaan ja ympäristövaikutuksiltaan vähäisessä hankintasopimuksessa ei ehkä ole asianmukaista asettaa tällaisia vaatimuksia.

Box start

Liettuan tieviranomaisen haluaa ympäristöalan valmiuksia

Tienrakennusta koskevissa tarjousmenettelyissään Liettuan tieviranomaisen pyytää todisteita kyvystä toteuttaa ympäristönhoitotoimia. Sitä arvioidaan osana teknistä kelpoisuutta koskevia perusteita, ja todisteeksi hyväksytään EMAS- tai ISO 14001 -sertifiointi tai jokin muu vastaava sertifiointi tai todiste.

Box end

⁷¹ Asiassa T-331/06, *Evropaïki Dynamiki v Euroopan ympäristökeskus* (76 kohta) EU:n tuomioistuin totesi, että kolmannen osapuolen antaman todistuksen olemassaolo voi muodostaa perusteen myöntää lisäpisteitä arvioitaessa yrityksen ympäristöasioiden hallintajärjestelmän laatua. Tätä aihetta käsitellään lähemmin luvussa 5.

Luku 5 – Tarjousten arvioiminen

Tiivistelmä

- Ympäristöasioihin liittyviä hankintasopimuksen tekoperusteita voidaan käyttää, mikäli ne
 - liittyvät sopimuksen kohteeseen
 - eivät anna hankintaviranomaiselle rajoittamatonta valinnanvapautta
 - nimenomaisesti mainitaan hankintailmoituksessa ja tarjousasiakirjoissa painotuksineen ja mahdollisine alaperusteineen
 - eivät ole valintaperusteita (kuten kokemus ja yleinen pätevyys)
 - ovat EU:n oikeuden peruseriaatteiden mukaisia.
- Sopimuksen tekovaiheessa voidaan myöntää lisäpisteitä teknisissä eritelmissä asetetut vähimmäisvaatimukset ylittävästä ympäristötehokkuudesta. Ympäristöperusteille annettavalle painotukselle ei ole asetettu mitään enimmäisrajaa.
- ”Elinkaarikustannusmallin” käyttäminen paljastaa hankintasopimuksen todelliset kustannukset. Kun energian ja veden kulutuksesta, kunnossapidosta ja hävittämisestä koko elinkaaren aikana aiheutuvat kustannukset otetaan arvioinnissa huomioon, saattaa osoittautua, että ympäristöystävällisempi vaihtoehto on myös halvempi.

5.1. Hankintasopimuksen tekoa koskevat yleiset säännöt

5.1.1 Sopimuksen tekoperusteet

Sopimuksen tekovaiheessa hankintaviranomainen arvioi tarjousten laatua ja vertailee hintoja.

Tarjousten laadun arviointiin ja parhaimman tarjouksen valintaan käytetään ennalta määritettyjä perusteita, jotka on julkaistu etukäteen. Julkisia hankintoja koskevien direktiivien mukaan vaihtoehtoja on kaksi: tarjouksia voidaan verrata joko yksinomaan alimman hinnan pohjalta tai sopimus voidaan tehdä ”**kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen**” esittäneen tarjoajan kanssa, mikä merkitsee sitä, että hinnan lisäksi huomioon otetaan muitakin sopimuksen tekoperusteita.

Kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen perusteeseen liittyviin muihin hankintasopimuksen tekoperusteisiin voi sisältyä ympäristöperusteita. Direktiiveissä annetun esimerkkiluettelon mukaan hankintaviranomaiset voivat arvioida seuraavia seikkoja: laatu, hinta, tekniset ansiot, esteettiset ja toiminnalliset ominaisuudet, ympäristöystävällisyys, käyttökustannukset, kustannustehokkuus, myynnin jälkeinen palvelu ja tekninen tuki, toimituspäivä sekä toimitus- tai toteutusaika.

Jokaisen yksittäisen sopimuksen tekoperusteen ei tarvitse tuoda hankintaviranomaiselle taloudellista etua.⁷² Tekijät, jotka eivät ole pelkästään taloudellisia – myös erilaiset ympäristötekijät – saattavat vaikuttaa tarjouksen arvoon hankintaviranomaisen näkökulmasta.

Koska paras tarjous määritellään useiden eri perusteiden pohjalta, monenlaisia menetelmiä voidaan käyttää näiden perusteiden vertailuun ja painottamiseen. Menetelmiä ovat matriisivertailu, suhteellinen painottaminen ja bonuspiste-/ miinuspistejärjestelmät.

On kunkin hankintaviranomaisen tehtävä päättää, mitä hankintasopimuksen tekoperusteita se käyttää ja miten kutakin niistä painotetaan. Oikeuskäytännössä on kehittynyt eräitä sopimuksen tekoperusteita koskevia keskeisiä sääntöjä:

1. Hankintasopimuksen tekoperusteiden on liityttävä hankinnan kohteeseen

Vaikka hankintaviranomaiset voivat vapaasti määrittää hankinnan kohteen ja valita sen mukaiset hankintasopimuksen tekoperusteet, ne eivät saa käyttää sellaisia sopimuksen tekoperusteita, jotka joilla ei ole yhteyttä tarjousmenettelyn kohteeseen.

Box start

Yhteyden olemassaolo tai puuttuminen

Eräissä bussihankintoja koskevassa tuomiossaan (asia Concordia Bus) Euroopan unionin tuomioistuimien katsoi, että liikennepalvelujen tarjoamista koskevassa kilpailussa käytetyt linja-autojen typpioksidipäästöjen taso ja melutaso koskevat perusteet täyttivät kyseisen vaatimuksen eli liittyivät hankinnan kohteeseen.⁷³

Eräissä sähköntoimitusta koskevassa tuomiossa sopimuksen tekoperustetta, joka koski hankintaviranomaisen ennakoitua sähkönkulutuksen **ylittävää** uusiutuvista lähteistä tuotetun sähkön määrää, ei pidetty hyväksyttävänä, koska se ei liittynyt hankintasopimuksen kohteeseen.⁷⁴

Box end

2. Hankintasopimuksen tekoperusteet eivät saa antaa rajoittamatonta valinnanvapautta

Hankintasopimuksen tekoperusteet eivät koskaan saa antaa hankintaviranomaisille rajoittamatonta valinnanvapautta.⁷⁵ Tämä tarkoittaa sitä, että niiden on tarjottava objektiivinen perusta tarjousten erottamiseksi toisistaan ja oltava täsmällisiä. Tuomioistuimen mukaan sopimuksen tekoperusteet on

⁷² Ks. asia C-513/99, *Concordia Bus Finland Oy Ab v Helsingin kaupunki*, 55 kohta (asia Concordia Bus).

⁷³ EU:n tuomioistuimen tuomio asiassa C-513/99 *Concordia Bus*, 65 kohta.

⁷⁴ EU:n tuomioistuimen tuomio asiassa C-448/01, *EVN AG & Wienstrom GmbH v. Itävalta*. Merkillepantavaa on kuitenkin se, että yhteisöjen tuomioistuin tunnusti samassa yhteydessä mahdollisuuden käyttää sopimuksen tekoperusteena uusiutuvista energialähteistä tuotetun sähkön määrää (hankintaviranomaiselle toimitetun sähkön osuutena).

⁷⁵ Ks. asia 31/87, *Gebroeders Beentjes BV v Alankomaiden valtio*, 26 kohta, ja asia C-513/99, *Concordia Bus*, 69 kohta.

muotoiltava siten, että ”kaikki kohtuullisen tarkkaavaiset ja huolelliset tarjoajat” voivat tulkita niitä samalla tavalla.⁷⁶

Box start

Hankintasopimuksen tekoperusteiden täsmällisyys ja mitattavuus Concordia Busin tapauksessa

Concordia Busin tapauksessa Helsingin kaupunki oli ennen tarjousten arvioimista määritellyt tarkoin ja julkaissut järjestelmän, jonka mukaisesti tietyistä melu- ja päästötasoista myönnetään lisäpisteitä.⁷⁷ Yhteisöjen tuomioistuin piti järjestelmää riittävän täsmällisenä ja objektiivisena.

Box end

Toinen sopimuksen tekoperusteita koskevaan objektiivisuuden vaatimukseen liittyvä seikka on **todennettavuus**. Jos sopimuksen tekoperusteet liittyvät seikkoihin, joiden paikkansapitävyyttä hankintaviranomainen ei voi tarkistaa, on vaikeaa osoittaa, että perusteita on sovellettu objektiivisesti.

Box start

Hankintasopimuksen tekoperusteiden todennettavuus EVN Wienstromin tapauksessa

EVN Wienstromin tapauksessa⁷⁸ hankintaviranomainen käytti yhtenä sopimuksen tekoperusteena uusiutuvista energialähteistä tuotettavan sähkön määrää vaatimatta tarjoajilta mitään todisteita siitä, miten niiden toimittama sähkö on tuotettu. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että tämä oli vastoin yhdenvertaisen kohtelun ja avoimuuden periaatteita, koska hankintaviranomainen ei aikonut eikä voinut tarkistaa, missä määrin toimittajat täyttivät tämän sopimuksen tekoperusteen.

Box end

3. Hankintasopimuksen tekoperusteet on ilmoitettava etukäteen

Julkisia hankintoja koskevissa direktiiveissä edellytetään, että hankintasopimuksen tekoperusteet on ilmoitettava joko hankintailmoituksessa tai tarjousasiakirjoissa. Oikeuskäytäntö on auttanut määrittelemään, kuinka tarkasti hankintasopimuksen tekoperusteet on ilmoitettava.

Hankintailmoituksessa tai tarjousasiakirjoissa on mainittava

- o tehdäänkö sopimus alimman hinnan vai kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen perusteella

⁷⁶ Asia C-19/2000, *SIAC Construction Ltd v County Council of the County of Mayo*, 42 kohta.

⁷⁷ Kyseisessä tapauksessa lisäpisteitä myönnettiin muun muassa sellaisten bussien käyttämisestä, joiden typpioksidipäästöt ovat alle 4 g/kWh (+2,5 pistettä/bussi) tai alle 2 g/kWh (+3,5 pistettä/bussi) tai joiden ulkomelu on alle 77 dB (+1 piste/bussi).

⁷⁸ Asia C-448/01, *EVN AG & Wienstrom GmbH v. Itävalta*.

- käytettävät perusteet ja niihin sisältyvät perusteet (jos sopimus tehdään kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen perusteella)⁷⁹
- miten kutakin perustetta arvioinnissa painotetaan.⁸⁰ Jos hankintaviranomainen voi todistaa, että painottaminen ole mahdollista, perusteet voidaan ilmoittaa tärkeysjärjestyksessä.⁸¹

4. Hankintasopimuksen tekoperusteet eivät saa olla valintaperusteita

Sopimuksen tekoperusteet eivät saa liittyä seikkoihin, joita on asianmukaisempaa arvioida tai jotka on jo arvioitu valintavaiheessa. Tämä sulkee pois sellaiset sopimuksen tekoperusteet, jotka koskevat esimerkiksi tarjoajien aiempaa kokemusta tai niiden teknisiä ja taloudellisia valmiuksia.⁸²

5. Hankintasopimuksen tekoperusteiden on oltava yhteisön oikeuden mukaisia

Hankintasopimuksen tekoperusteiden on oltava kaikkien yhteisön oikeuden peruseriaatteiden mukaisia. Yhteisöjen tuomioistuin on erikseen maininnut syrjimättömyyden periaatteen noudattamisen tärkeyden, ja sille pohjautuvat muut periaatteet, kuten palvelujen tarjoamisen vapaus ja sijoittautumisvapaus.

Box start

Tarkan määrittelyn ja syrjinnän välinen ero Concordia Busin tapauksessa

Yksi nimenomaisista esille otetuista asioista Concordia Busin tapauksessa oli syrjintä. Yksi Concordia Busin valitusperusteista oli se, että Helsingin kaupungin asettamat perusteet olivat syrjiviä, koska kaupungin omistama bussilaitos HKL oli ainoa yhtiö, jolla oli kaasukäyttöisiä ajoneuvoja ja joka saattoi siten saada täydet pisteet tämän perusteen nojalla. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että se, että vain yksi yhtiö sai täydet pisteet yhdestä hankintaviranomaisen asettamasta perusteesta, ei sinänsä ollut syrjintää. Ratkaistaessa, onko syrjintää tapahtunut, on otettava huomioon kaikki tapaukseen liittyvät asianhaarat.⁸³

Box end

5.2 Ympäristöasioihin liittyvien hankintasopimuksen tekoperusteiden soveltaminen

Lainsäädäntökehitys antaa runsaasti mahdollisuuksia soveltaa ympäristöön liittyviä sopimuksen tekoperusteita, ja tässä voidaan käyttää monia erilaisia menetelmiä ja toimintatapoja:

⁷⁹ Asia C-532/06, *Lianakis ym. v Dimos Alexandroupolis ym.*, 38 kohta.

⁸⁰ Asia C-532/06, *Lianakis ym. v Dimos Alexandroupolis ym.*, 38 kohta. Asiassa C-331/04, *ATI EAC ym. v ACTV Venezia Spa*, yhteisöjen tuomioistuin vahvisti, että sopimuksen tekemisen perusteiden alakriteereitä ei tarvitse painottaa erityisellä tavalla.

⁸¹ Direktiivin 2004/18/EY 53 artiklan 2 kohta ja direktiivin 2004/17/EY 55 artiklan 2 kohta.

⁸² Asia C-532/06, *Lianakis ym. v Dimos Alexandroupolis ym.*, 25–32 kohta.

⁸³ Yksi kyseiseen asiaan liittyvistä tosiseikoista oli se, että kantelija Concordia Bus voitti kilpailun toisesta erästä, johon myös sovellettiin samaa kaasukäyttöisten ajoneuvojen käyttövaatimusta.

5.2.1 Tekniset eritelvät vai sopimuksen tekoperusteet?

Arvioitaessa, olisiko jonkin ympäristöominaisuuden oltava vähimmäisvaatimus (tekninen eritelmä) vai lisäperuste (sopimuksen tekoperuste), on otettava huomioon useita näkökohtia. Ekologisten sopimusten tekoperusteiden käyttö voi olla järkevää esimerkiksi silloin, kun ei olla varmoja tietyt ympäristötavoitteet täyttävien tuotteiden, urakoiden tai palvelujen hinnasta ja/tai saatavuudesta markkinoilla. Sisällyttämällä nämä tekijät sopimuksen tekoperusteisiin niitä voidaan punnita muita tekijöitä, kuten hintaa, vastaan.

Teknisissä eritelmissä halutaan myös ehkä asettaa **vähimmäis suoritus taso** ja **antaa lisä pisteitä** sitä paremmasta suoritus tasosta sopimuksen tekovaiheessa. Monet hankintaviranomaiset soveltavat menestyksekkäästi tätä toimintatapaa säilyttääkseen joustavuuden ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja tehtäessä.

Box start

Ympäristöystävälliset tietotekniikkatuotteet Münchenissä

Münchenissä vuonna 2010 toteutettu tietotekniikkatuotteita koskeva tarjouskilpailu sisälsi joukon Sininen enkeli -ympäristömerkkiin ja Energy Star -standardiin perustuvia ympäristökriteereitä, jotka koskivat energiatehokkuutta, vaarallisten aineiden käyttöä ja melupäästöjä. Tietyt kriteerit olivat vähimmäisvaatimuksia, joita paremmasta suoritus tasosta annettiin sopimuksen tekovaiheessa lisä pisteitä. Ympäristötehokkuudesta ja laadusta yhteensä annetut pisteet jaettiin hinnalla, ja näin saatiin lopullinen arviointipistemäärä, jonka perusteella määritettiin, mikä tarjous antoi parhaan vastineen rahalle. Tarjouskilpailu jaettiin myös useisiin osiin, jotta pk-yrityksillä oli paremmat mahdollisuudet voittaa osia hankintasopimuksesta.

Box end

5.2.2 Painottamistavat

Kunkin sopimuksen tekoperusteen vaikutus lopulliseen arviointiin määräytyy sille annetun painotuksen mukaan. Ympäristönsuojeluun liittyville sopimuksen tekoperusteille annettu painotus voi heijastaa sitä, missä määrin ympäristönäkökohdat on otettu huomioon jo teknisissä eritelmissä. Jos eritelmissä on tiukkoja ympäristövaatimuksia, niitä voidaan arvioinnissa painottaa vähemmän, ja päinvastoin.

Ympäristöperusteille annettavalle painotukselle ei ole asetettu mitään enimmäisrajaa.⁸⁴

Asianmukaisen painotuksen määrittämiseksi olisi pohdittava,

- o kuinka tärkeitä ympäristötavoitteet ovat hankintasopimuksen kannalta suhteessa muihin näkökohtiin, kuten hintaan ja yleiseen laatuun

⁸⁴ Asiassa *EVN Wienstrom* (C-448/01) katsottiin, että uusiutuvista energialähteistä peräisin olevaa sähköä koskevasta perusteesta saatavien pisteiden painottaminen 45 prosentilla oli hyväksyttävää, mikäli muita hankintasopimuksen tekoperusteita koskevia sääntöjä noudatettiin.

- o missä määrin nämä näkökohdat on parasta sisällyttää sopimuksen tekoperusteisiin, joko teknisten eritelmien, valintaperusteiden ja hankintasopimuksen toteuttamisen ehtojen lisäksi tai niiden sijasta
- o kuinka paljon sopimuksen tekovaiheessa myönnettäviä pisteitä on ”varaa” jakaa – tämä riippuu tuotteesta/palvelusta ja markkinoilla vallitsevasta tilanteesta. Jos esimerkiksi jonkin tuotteen hinnoissa ei ole paljonkaan vaihtelua, mutta sen eri mallien ympäristötehokkuus vaihtelee suuresti, on järkevää osoittaa enemmän pisteitä ympäristöominaisuuksien arviointiin.

Box start

Ympäristöä säästävät ja terveelliset siivouspalvelut Toscanassa

Siivouspalveluja koskevassa tarjouskilpailussa Toscanan ympäristönsuojeluvirasto arvioi tarjoukset sen perusteella, mikä niistä oli kokonaistaloudellisesti ja ympäristön kannalta edullisin. Hinnasta annettiin 40 pistettä ja laadusta 60 pistettä. Laatuksiteereitä olivat muun muassa ympäristöystävällisten puhdistusmenetelmien käyttö, pakkausjätteen vähentäminen, tuotteiden ympäristöominaisuudet (ISON tyyppin I tai vastaavien merkintöjen vaatimukset täyttävien tuotteiden osuus) ja ympäristöasioita koskevien koulutusohjelmien laatu.

Box end

5.2.3 Ympäristömerkkien käyttäminen

Myös ympäristömerkkeihin liittyviä ympäristövaatimuksia, jotka koskevat tuotteen, urakan tai palvelun ympäristöominaisuuksia, voidaan käyttää apuna laadittaessa ja arvioitaessa hankintasopimuksen tekoperusteita.

Ympäristömerkit sisältävät tavallisesti hyvin monia ympäristövaatimuksia, jotka tuotteen tai palvelun on täytettävä. Yksi tapa on käyttää tiettyjä ympäristömerkkien kriteereitä vähimmäisvaatimuksina teknisissä eritelmissä ja myöntää arviointivaiheessa lisäpisteitä tuotteille tai palveluille, jotka täyttävät useampia ympäristömerkkeihin sisältyviä asiaan kuuluvia kriteereitä.

Aivan kuten käytettäessä ympäristömerkkien kriteereitä teknisten eritelmien laatimiseen, sopimuksen tekovaiheessa ei voida vaatia jotain tiettyä sertifiointia tai ympäristömerkkiä, vaan on hyväksyttävä myös muut todisteet niiden peruskriteerien täyttymisestä.

5.2.4 Ympäristöasioiden hallintajärjestelmien käyttäminen

Joissain tapauksissa myös ympäristöasioiden hallintajärjestelmä voi toimia todisteena hankintasopimuksen tekoperusteita arvioitaessa. Sopimuksen tekovaiheessa tarkastellaan, miten sopimus toteutetaan, joten tarjous, jossa sitoudutaan toteuttamaan tiettyjä toimenpiteitä jonkin ympäristöasioiden hallintajärjestelmän mukaisesti, voi olla merkityksellinen. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että arvioinneissa ei ole päällekkäisyyksiä valintavaiheessa tehtyjen arviointien kanssa.

Box start

Ympäristösitoumusten arvioiminen

Tietotekniikka-alan konsulttipalveluja koskevassa tarjouskilpailussa Euroopan ympäristökeskus (EYK) varasi 10 prosenttia sopimuksen tekovaiheessa myönnettävistä pisteistä niiden ympäristötoimien arviointiin, joita tarjoajat toteuttaisivat hankintasopimusta toteuttaessaan. Se antoi tämän kriteerin perusteella enemmän pisteitä erälle yritykselle, jolla oli kolmannen osapuolen sertifioima ympäristöasioiden hallintajärjestelmä, kun niille yrityksille, joilla ei sellaista ollut. Kun asiasta oli nostettu kumoamiskanne, unionin yleinen tuomioistuin katsoi tuomiossaan, että ympäristökeskuksella oli oikeus käyttää harkintavaltaansa tällä tavoin, koska se oli arvioinut kaikki tarjoukset niiden ansioiden perusteella.⁸⁵ On tärkeää huomata, että julkisia hankintoja koskevat direktiivit eivät koske Euroopan ympäristökeskusta. Merkillepantavaa on kuitenkin, että yleinen tuomioistuin hyväksyi laadullisen lähestymistavan hankintasopimusten ympäristöön liittyvien tekoperusteiden arvioinnissa.

Box end

5.3 Elinkaarikustannusmalli

Hankintamenettelyn sopimustekovaiheessa yksi tärkeimmistä tekijöistä on tavallisesti tarjouksen kustannukset. Mutta miten kustannukset määritellään?

Tavaraa, palvelua tai rakennusurakkaa ostettaessa maksetaan aina hinta. Ostohinta on kuitenkin vain yksi kustannustekijä prosessissa, joka kattaa hankkimisen, omistamisen ja käytöstä poistamisen. 'Elinkaarikustannusmallilla' tarkoitetaan kaikkien tuotteen, urakan tai palvelun elinkaaren aikana aiheutuvien kustannusten huomioon ottamista. Niitä ovat

- hankinta ja kaikki siihen liittyvät kulut (toimitus, asennus, käyttöönotto jne.)
- käyttökustannukset, kuten energia, varaosat ja huolto
- käyttöiän päättymisestä aiheutuvat kustannukset, kuten käytöstä poistaminen ja hävittäminen.

Elinkaarikustannuksiin voidaan tietyin edellytyksin, jotka esitetään kohdassa 5.3.2, sisällyttää myös ulkoiset kustannukset (kuten kasvihuonekaasupäästöjen aiheuttamat kustannukset).

Box start

Slovenialainen ministeriö arvioi ajoneuvojen käyttökustannukset

Slovenian julkishallinnosta vastaava ministeriö käyttää ympäristöä säästäviä hankintoja koskevia kriteereitä hankkiessaan ajoneuvoja julkisten organisaatioiden puolesta. Vuosina 2009 ja 2010 se asetti enimmäisrajat kuuden ajoneuvoluokan keskimääräisille

⁸⁵ Yleinen tuomioistuin totesi, että EYK oli tekemässään tarjouksien vertailevassa arvioinnissa arvioinut, olivatko tarjoajien esittämät ympäristötoimet todellisia, ja todennut, että vain yksi niistä oli jo toteuttanut tällaisia toimia kun taas muut vain ilmoittivat hyvistä aikomuksistaan asian suhteen. (Asia T-331/06, *Evropaïki Dynamiki v Euroopan ympäristökeskus*, 76 kohta).

hiilidioksidipäästöille. Vuonna 2011 ministeriö siirtyi käyttämään kattavampaa toiminnallista elinkaarikustannusmallia ja arvioimaan hiilidioksidi-, typpioksi- ja hiukkaspäästöjä sekä keskimääräistä polttoaineen kulutusta kilometriä kohden. Tämä toimintatapa on puhtaita ajoneuvoja koskevan direktiivin (2009/33/EY) mukainen.

Box end

5.3.1 Elinkaarikustannukset ja ympäristönäkökohdat

Elinkaarikustannusten huomioon ottaminen on järkevää riippumatta siitä, mitkä julkisen organisaation ympäristötavoitteet ovat. Soveltamalla elinkaarikustannusmallia otetaan huomioon resurssien käytöstä, huollosta ja hävittämisestä aiheutuvat kustannukset, jotka eivät sisälly hankintahintaan. Tämä johtaa usein kaikkia hyödyttävään ratkaisuun, jossa ympäristöystävällisempi tuote, urakka tai palvelu on myös kokonaistaloudellisesti halvempi. Seuraavassa esitetään tärkeimmät tavaran, urakan tai palvelun elinkaaren aikana syntyvät säästömahdollisuudet.

Säästäminen veden ja energian kulutuksessa

Energian ja veden kulutuksesta käytön aikana syntyvät kustannukset muodostavat usein merkittävän osan tuotteen, urakan tai palvelun elinkaarikustannuksista ja myös merkittävän osan elinkaaren aikana aiheutuvista ympäristövaikutuksista. Tämän kulutuksen vähentäminen on selvästi järkevää sekä taloudellisesti että ympäristön kannalta.

Box start

Kreikkalainen kaupunki säästää valaistuskustannuksissa

Amaroussionin kaupunki Kreikassa tutki ennen tarjousmenettelyn aloittamista, olisiko vaihtamalla kaupungin katuvalaistuslaitteet mahdollista saavuttaa säästöjä. Se havaitsi, että vaihtamalla vanhat suurpaine-elohopealamput monimetallilamppuihin vähennettäisiin sähkönkulutusta noin 40 prosenttia vuodessa. Kaupunki laati teknisen eritelmän ja hankki ja asensi 2 500 uudenaikaista katuvalaisinta. Vaikka hankintahinta oli korkeampi, kunkin valaisimen lasketaan tuottavan 315 euron elinkaarisäästöt ja lisäksi aiheuttavan elinkaarensa aikana noin 2,9 tonnia vähemmän hiilidioksidipäästöjä.

Box end

Säästäminen huollossa ja vaihtamisessa

Joissain tapauksissa ympäristöystävällisin vaihtoehto on se, joka on suunniteltu niin, että vaihtoväli on mahdollisimman pitkä ja huoltotyötä tarvitaan mahdollisimman vähän. Esimerkiksi jauhetun granuloidun masuunikuonan käyttö betonissa voi pidentää rakennusten elinkaarta ja samalla vähentää seinän pintaan muodostuvan suolakarstan poistamista edellyttävää huoltoa. Tämä voi vähentää koko elinkaaren kustannuksia verrattuna muihin betonityyppeihin.

Säästäminen hävittämiskuluissa

Hävittämiskulut unohdetaan usein tuotetta ostettaessa tai rakennusurakkaa kilpailutettaessa. Hävittämiskulut on lopulta maksettava, vaikka se joskus tapahtuukin vasta huomattavan pitkän ajan

kuluttua. Jos näitä kustannuksia ei oteta huomioon ostohetkellä, hyvä kauppa saattaa muuttua kalliiksi ostokseksi. Hävittämiskulut vaihtelevat fyysisestä poisviemisestä aiheutuvista kustannuksista turvallisen hävittämisen aiheuttamiin maksuihin. Jätteiden hävittämiseen sovelletaan usein hyvin tiukkoja määräyksiä, joista on säädetty esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkalaiteromua koskevassa direktiivissä.⁸⁶

Box start

Hävittämisvaiheen suunnitteleminen järkevästi: esimerkkinä rakennusala

Rakennusala on yksi aloista, joilla tuotetaan paljon jätettä. Vanhojen rakennusten purkaminen merkitsee paitsi suurten jätemäärien siirtelyä, myös vaarallisten aineiden, kuten asbestin, hävittämisen järjestämistä. Tarjouspyynnössä rakennuttajia voidaan pyytää arvioimaan, kuinka paljon vaarallista jätettä purkuvaiheessa syntyy ja kuinka paljon siitä eroon pääseminen maksaa. Joissakin tapauksissa, kuten tierakennushankkeissa, olisi myös voitava laskea voitto, joka saadaan kierrätettyjen jättemateriaalien, esimerkiksi käytetyn asfaltin, käytöstä.

Box end

5.3.2 Ulkoisten ympäristökustannusten arviointi

Hankintaviranomaiselle suorasti koituvien taloudellisten kustannusten lisäksi voidaan tietyissä tilanteissa ottaa huomioon myös **ympäristöön kohdistuvat ulkoisvaikutukset** – konkreettisten ympäristövaikutusten, kuten ilmastonmuutoksen tai happamoitumisen, koko yhteiskunnalle aiheuttamat kustannukset. Elinkaarikustannuksia, joissa otetaan huomioon ympäristöön kohdistuvat ulkoisvaikutukset, kutsutaan joskus ”koko elinkaaren kustannuksiksi”.

Jotta ulkoisia kustannuksia voidaan käyttää julkisissa hankinnoissa, niiden on täytettävä edellä esitetyt sopimuksen tekoperusteita koskevat vaatimukset (varsinkin vaatimus siitä, että niillä on oltava yhteys hankintasopimuksen kohteeseen) ja ne on ilmaistava rahamääräisinä. Sitten niitä voidaan arvioida muiden kustannusten rinnalla edullisimman tarjouksen määrittämiseksi. Yksi esimerkki siitä, miten tämä voidaan tehdä, esitetään puhtaita ajoneuvoja koskevassa direktiivissä (2009/33/EY).

Box start

Ulkoiset kustannukset elinkaarikustannuksissa – puhtaita ajoneuvoja koskeva direktiivi

Puhtaita ajoneuvoja koskevassa direktiivissä veloitetaan hankintaviranomaiset ottamaan energia- ja ympäristövaikutukset huomioon tieliikenteen moottoriajoneuvoja hankittaessa – joko teknisissä eritelmissä tai hankintasopimuksen tekoperusteissa. Direktiivissä esitetään menetelmä näiden vaikutusten rahallisen arvon määrittämiseksi, jotta voidaan arvioida käytöstä aiheutuvat elinkaarikustannukset. Tässä mallissa erityyppisille päästöille – hiilidioksidin (CO₂), typen oksidien (NO_x), ei-metaanihiilivetyjen ja hiukkasten päästöille –

⁸⁶ Sähkö- ja elektroniikkalaiteromusta annettu direktiivi 2002/96/EY.

annetaan rahallinen arvo.⁸⁷ Kaikkien tarjouksiin sisältyvien ajoneuvojen elinkaaren aikaisille päästöille voidaan näin määrittää hinta, joka lisätään muihin välittömiin kustannuksiin, kuten hankintahintaan sekä polttoaine- ja huoltokustannuksiin.

Box end

Jos ulkoiset kustannukset arvioidaan osana elinkaarikustannuksia, samoja tekijöitä ei voida arvioida muualla hankintasopimuksen tekoperusteissa.

5.3.3 Elinkaarikustannusmallin soveltaminen

Yhä useammat eurooppalaiset viranomaiset käyttävät elinkaarikustannuksia halvimman kokonaishinnan määrittämiseen tarjouksia arvioitaessa, ja tätä varten on kehitetty useita välineitä, joiden monimutkaisuus ja soveltamisala vaihtelee (ks. tekstiruutu).

Jotta elinkaarikustannukset voidaan arvioida asianmukaisesti, on otettava huomioon tietyt seikat:

- **Elinkaari** – Se, kuinka usein tuote on vaihdettava, vaikuttaa merkittävästi sen kustannuksiin varsinkin pidemmällä aikavälillä. Halpa tuote, joka on vaihdettava usein, saattaa hyvinkin maksaa pitkällä aikavälillä enemmän kuin hankintahinnaltaan kalliimpi tuote, joka kestää monia vuosia. Tämä olisi otettava huomioon päätettäessä, kuinka monen vuoden ajanjaksoon elinkaarikustannusten vertailu perustuu.
- **Diskonttokorko** – Tulevat kustannukset eivät ole ”samanarvoisia” kuin tänään aiheutuvat kustannukset, koska pääomalle odotetaan kertyvän tietty määrä korkoa ajan mittaan.⁸⁸ Tämä tekijä on otettava huomioon elinkaarikustannuksia vertailtaessa. Tämä tapahtuu soveltamalla tuleviin kustannuksiin **diskonttokorkoa**, joka on yleensä sama kuin kyseisen valtion kansallinen korkokanta. Näin kullekin kustannukselle saadaan **nettonykyarvo**, jonka avulla on mahdollista vertailla helposti kaikkia nykyisiä ja tulevia kustannuksia.
- **Tietojen saatavuus ja luotettavuus** – Elinkaarikustannusten arviointiin liittyy väistämättä tiettyä ennakoimattomuutta tulevaisuudessa syntyvien kustannusten (esimerkiksi huoltokustannusten, energiankulutuksen ja tuotteen todellisen elinkaaren) suhteen. Siksi on tärkeää pyytää yksityiskohtaisia taustatietoja tarjoajayritysten toimittamista kustannusarvioista. Tapauksissa, joissa tulevat kustannukset ovat toimittajan hallittavissa (esimerkiksi kun ne vastaavat huollosta tai hävittämisestä), sopimusehtoihin voidaan sisällyttää tulevia hintoja koskevia enimmäisrajoja, mikä lisää elinkaarikustannuslaskelmien varmuutta.

Box start

Elinkaarikustannusten laskentavälineet

⁸⁷ Hankintaviranomaiset voivat myös soveltaa kuhunkin epäpuhtauspäästöön korkeampia kustannuksia edellyttäen, että ne eivät ylitä direktiivissä esitettyjä kustannuksia kerrottuna tekijällä 2 (direktiivin 2009/33/EY 6 artikla).

⁸⁸ Jos nyt sijoitetaan 100 euroa 5 prosentin korolla, sijoituksen arvo yhden vuoden kuluttua on 105 euroa. Näin ollen vuoden päästä kulutettavien 105 euron ”arvo” tällä hetkellä on vain 100 euroa.

Seuraavassa on ohjeellinen luettelo elinkaarikustannusten laskentaan saatavilla olevista välineistä:

- Euroopan komission elinkaarikustannuslaskuri ajoneuvohankintoja varten
<http://www.cleanvehicle.eu>
- Euroopan komission yhteinen menetelmä elinkaarikustannusten laskemiseksi rakennusalalla:
http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/construction/files/compet/life_cycle_costing/final_report_en.pdf
- Kestäviä julkisia hankintoja koskevassa SMART SPP-hankkeessa kehitetty väline sekä elinkaarikustannusten että hiilidioksidipäästöjen arvioimiseksi julkisissa hankinnoissa:
<http://www.smart-spp.eu>
- Ruotsalaisen asiantuntijaelimen Miljöstyvningsrådetin tuottama elinkaarikustannusten laskentaväline:
http://www.msr.se/en/green_procurement/LCC/
- Buy Smart -hankkeessa kehitetty elinkaarikustannusten laskentaväline:
<http://www.buy-smart.info>

Box end

Luku 6 – Sopimusehdot

Tiivistelmä

- Sopimusehtojen avulla voidaan sisällyttää ympäristönäkökohdat toteutusvaiheeseen.
- Hankintaviranomainen voi vaatia, että tavarat on toimitettava tai palvelut/urakat suoritettava tavalla, joka minimoi ympäristövaikutukset, ja ympäristötehokkuuteen voidaan sopimusehdoissa liittää sakkoja tai bonuksia. Ympäristösitoumusten rikkomisen estämiseksi hankintaviranomaiset voivat määrätä sopimukseen perustuvista asianmukaisista seuraamuksista.
- Sopimusehtojen noudattamista olisi seurattava tarkasti sopimuksen toteuttamisen aikana, ja sopimuksessa on selvästi ilmaistava velvollisuus noudattaa sopimusehtoja ja raportoida sopimuksen toteuttamisesta.
- Sopimusehtoja ei saa käyttää sellaisten ympäristövaatimusten asettamiseen, jotka muuttavat olennaisesti tarjouskilpailussa määritettyä sopimusta – ja siten olisivat muuttaneet tarjouskilpailun lopputulosta.

Hankintasopimuksen toteuttamisen ehtojen avulla määritellään, miten hankintasopimus on toteutettava. Ympäristönäkökohdat voidaan sisällyttää sopimusehtoihin, kunhan ne on julkaistu hankintailmoituksessa tai eritelmissä ja kunhan ne ovat yhteisön oikeuden mukaisia.⁸⁹

6.1. Sopimusehtoihin sovellettavat säännöt

- Sopimusehdot eivät saa olla naamioituja teknisiä eritelmiä taikka sopimuksenteko- tai valintaperusteita. Toisin sanoen taloudellista toimijaa ei voida hankintamenettelyn aikana vaatia osoittamaan, että se noudattaa hankintasopimuksen toteuttamisen ehtoja. Niiden noudattamista saa valvoa vain sopimuksen toteuttamisen aikana.
- Sopimusehtoihin voi kuitenkin sisältyä osana hankintamenettelyä tehtyjä erityisiä sitoumuksia (esimerkiksi tarjouksessa luvattujen ympäristötehokkuustasojen noudattamisesta).
- Sopimusehdot on määriteltävä selvästi tarjouspyynnössä, jotta varmistetaan, että kaikki sopimuksessa asetetut velvoitteet ovat tarjoajien tiedossa ja ne voivat ottaa ne huomioon tarjouksen hinnan määrittämisessä.⁹⁰ Hankintaviranomainen voi määrätä, että taloudelliset toimijat suljetaan pois tarjouskilpailusta, jos ne eivät hyväksy sopimusehtoja.

⁸⁹ Direktiivin 2004/18/EY 26 artikla ja direktiivin 2004/17/EY 38 artikla.

⁹⁰ Asia C-496/99 P, *komissio v CAS Succhi di Frutta*, 115–121 kohta.

- Sopimusehtojen on liityttävä hankintasopimuksen toteuttamiseen. Tämä tarkoittaa, että niiden on liityttävä tehtäviin, jotka ovat tarpeen hankittavien tavaroiden, palvelujen ja urakoiden tuottamiseksi ja toimittamiseksi.
- Sopimusehdoista ei saa aiheutua syrjintää siten, että suositaan tietyn jäsenvaltion toimeksisaajia.

6.2. Hankintasopimuksen toteuttamisen ehdot toimitettaessa tavaroita

Tavarantoimitussopimuksissa ympäristönsuojeluun liittyviä toteuttamisen ehtoja voidaan asettaa pääasiassa sen suhteen, miten tavarat toimitetaan. Yksinkertaisia tapoja parantaa ympäristöasioiden huomioon ottamista sopimuksessa ovat esimerkiksi seuraavat:

- Tavaroita toimitetaan sopiva määrä. Usein tämä merkitsee kertatoimitusta, sillä se on ympäristön kannalta tehokkaampaa kuin pienten määrien toimittaminen useammin, kun otetaan huomioon kuljetusvaikutus yksikköä kohden. Toinen keino saavuttaa sama tulos on määrittää kuljetusten enimmäislukumäärä viikossa tai kuukaudessa.
- Vaaditaan, että tavarat toimitetaan muulloin kuin liikenteen ruuhka-aikoina, jotta toimitusten vaikutus liikenteen ruuhkautumiseen minimoidaan.
- Vaaditaan, että toimittaja vie pois (ja kierrättää tai käyttää uudelleen) pakkaustarvikkeet, jotka tuodaan tavaroiden mukana. Tästä saatava kaksinkertainen hyöty on se, että pakkaustarvikkeet kerätään yhteen ennen uudelleenkäyttöä tai kierrätystä ja että toimittajaa kannustetaan vähentämään turhaa pakkaamista.
- Vaaditaan toimittajaa antamaan säännöllisesti tietoja tuotteen toimitusten aiheuttamista hiilidioksidipäästöistä ja ilmoittamaan niiden vähentämiseksi sopimuksen toteuttamisen aikana toteutetuista toimenpiteistä. Tätä ei sovelleta kertaluonteisiin tavaranhankintasopimuksiin.

Box start

Kalusteiden kestävä pakkaaminen Irlannissa

Irlannin julkisten töiden virasto (OPW) teki vuosien 2007 ja 2010 välillä yli 200 toimistokalusteiden hankintasopimusta, ja niiden arvo oli jopa 10 miljoonaa euroa vuodessa. Sopimusehdoissa toimeksisaajilta edellytettiin hyvien ympäristökäytäntöjen noudattamista paikan päällä. Ne koskivat jätteen vähentämistä, jätteen talteenottoa, pakkausjätteen minimoimista, uudelleen hyödynnettävien pakkausmateriaalien käyttöä, ympäristöpäästöjen valvontaa ja materiaalien ja kuljetusten tehokasta käyttöä. Yksi toimittaja alkoi esimerkiksi toimittaa tavarat huopiin käärittynä muovisten kääremateriaalien käyttämisen sijasta. Tällaisten uudelleen hyödynnettävien pakkausmateriaalien käyttö on nyt kalusteosaston tavarantoimittajien vakiokäytäntö. Eräs toinen yritys silppuaa nykyisin kovapuujuätteensä ja käyttää sitä omassa lämmitysjärjestelmässään.

Box end

Jos teknisessä eritelmässä on vaadittu tiettyjen materiaalien tai tuotantoprosessien tai -menetelmien käyttöä, nämä vaatimukset voivat sisältyä myös tavaranhankintasopimusten toteuttamisen ehtoihin.

Tavaranhankintasopimuksissa on usein joitain palveluja tai rakennusurakoita sisältäviä osia (kuten sijoitus, asentaminen ja huolto), joiden osalta voi olla asianmukaista soveltaa seuraavassa esitettäviä sopimusehtoja.

6.3. Sopimusehdot suoritettaessa rakennusurakoita tai palveluita

Seuraavassa on esimerkkejä mahdollisista sopimusehdoista, joita voidaan soveltaa rakennusurakoihin tai palvelusopimuksiin:

- **Palvelun suorittamistapa:**
 - Toteutetaan erityisiä ympäristönhoitotoimia, tarvittaessa jonkin kolmannen osapuolen sertifioiman järjestelmän, kuten EMAS-järjestelmän tai ISO 14001 -standardin mukaan.
 - Minimoidaan hankintasopimuksen aiheuttaman jätteen määrä esimerkiksi sisällyttämällä sopimusehtoihin konkreettisia tavoitteita tai enimmäismääriä, joihin liittyy rangaistus- tai bonuslausekkeita.
 - Käytetään resursseja, kuten sähköä ja vettä, tehokkaasti paikan päällä.
 - Käytetään annosmittareita sen varmistamiseksi, että siivousainetta käytetään sopiva määrä jne.
- **Toimeksisaajan henkilöstön kouluttaminen:**
 - Henkilöstölle annetaan koulutusta, jossa käsitellään työn ympäristövaikutuksia ja sen viranomaisen ympäristöpolitiikkaa, jonka rakennuksissa he työskentelevät.
- **Tavaroiden ja välineiden kuljettaminen paikan päälle:**
 - Tuotteet toimitetaan paikalle tiivistemuodossa ja laimennetaan paikan päällä.
 - Tavaroiden kuljettamisessa käytetään kontteja tai pakkaustarvikkeita, jotka voidaan käyttää uudelleen.
 - Vähennetään kuljetuksiin liittyviä hiilidioksidin tai muiden kasvihuonekaasujen päästöjä.
- **Käytettyjen tuotteiden tai tuotteiden pakkausjätteen hävittäminen:**
 - Toimeksisaaja vie tuotteet tai pakkaustarvikkeet uudelleen käytettäviksi, kierrätettäviksi tai soveltuvaan jätteenkeräyspisteeseen.

Box start

Sopimusehtoihin sisältyvät ympäristötehokkuutta koskevat vaatimukset Toscanassa

Toscanan ympäristönsuojeluviraston (ARPAT) tekemä siivouspalvelujen hankintasopimus sisälsi ehdon, jonka mukaan tarjouskilpailun voittaneen toimeksisaajan on sovellettava suoritettavaan palveluun epävirallista ympäristöasioiden hallintajärjestelmää. Toimeksisaajan oli toteutettava seuraavat kolme toimenpidettä: 1) suoritettava palvelusta alustava ympäristökatselmus 2) käynnistettävä ympäristöohjelma 3) huolehdittava ohjelman seurannasta.

Toimeksisaajan edellytettiin toimittavan tietoja käytettyjen tuotteiden määrästä (puolen vuoden välein), jotta varmistetaan, että se vähenee tietyn prosenttiosuuden vuosittain, ja huolehtivan samalla säännöllisten laatutarkastusten avulla siitä, että palvelun laatu ei kärsi. Siltä edellytettiin myös henkilöstölle annettavaa koulutusta kestävästä siivousmenetelmästä.

Box end

6.4 Sopimuksen noudattamisen valvominen

Ympäristöasioita koskevat sopimusehdot ovat tehokkaita vain, jos niiden noudattamista valvotaan tehokkaasti. Sopimuksen noudattamista voidaan valvoa eri tavoin:

- Toimittajaa voidaan pyytää toimittamaan todisteita sopimuksen noudattamisesta.
- Hankintaviranomainen voi tehdä paikalla tehtäviä tarkastuksia.
- Noudattamisen valvonta voidaan antaa tehtäväksi jollekin kolmannelle osapuolelle.

Sopimukseen olisi sisällytettävä asianmukaisia rangaistuksia sopimuksen noudattamatta jättämisestä ja bonuksia sen hyvästä toteuttamisesta.

Box start

Hiilidioksidipäästöjen vähentämisen valvonta Latviassa

Latvian ympäristöministeriö myöntää vuosittain ilmastonmuutoksen torjuntaa koskevasta rahoitusvälineestä (CCFI) noin 50 miljoonaa euroa kestäviin rakennushankkeisiin. Rahoitusta myönnetään kilpailun perusteella, ja hakijat voivat valita GPP-kriteerejä tarkistusluettelosta ja saada niistä lisäpisteitä hankehakemusten arviointivaiheessa. Näistä kriteereistä tulee sitten edunsaajaa oikeudellisesti sitovia rahoituksen saamisen ehtoja. Kaikkia CCFI:n varoista rahoitettuja hankkeita seurataan viiden vuoden ajan niiden valmistumisen jälkeen. Jos seurannassa kahden ensimmäisen vuoden aikana osoittautuu, että hiilidioksidipäästöt vähenevät vähemmän kuin hankehakemuksessa ja sopimuksessa on mainittu, edunsaajan on toimitettava suunnitelma asian korjaamiseksi ja toteutettava se omilla varoillaan. Jos hankkeen tulokset tämän jälkeenkään eivät ole sitoumusten mukaisia, CCFI:n hankkeelle maksamat varat katsotaan myönnetyn perusteettomasti ja ne peritään takaisin.

Box end

Luku 7 – Ympäristöä säästävien julkisten hankintojen tärkeimmät alat

Tässä luvussa havainnollistetaan, miten ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja voidaan soveltaa neljällä tärkeällä julkisten hankintojen alalla – rakennuksia, elintarvikkeita ja ateriapalveluja, sähköä ja puutavaraa koskevissa hankinnoissa. Alat on valittu luvussa 1 esitettyjen perusteiden, eli ympäristövaikutusten, budjettivaikutusten, markkinoihin vaikuttamisen mahdollisuuksien ja ympäristöstävällisempien vaihtoehtojen saatavuuden, pohjalta. Esitetyt toimintatavat perustuvat EU:n GPP-kriteereihin.⁹¹

7.1 Rakennukset

Rakennusalan suuren ympäristöön liittyvän, taloudellisen ja sosiaalisen merkityksen vuoksi monet julkiset organisaatiot ovat sitoutuneet käyttämään kestävämpää rakentamista. Huomattavimmat ympäristövaikutukset liittyvät rakennusten käyttöön ja etenkin energiankulutukseen. Muita huomioon otettavia tärkeitä tekijöitä ovat rakentamisessa käytetyt materiaalit, rakennuksen sisäilman laatu, vedenkulutus, vaikutukset liikenteeseen tai maankäyttöön ja rakennustöiden aikana syntyvä jäte.

Rakennukset ovat hyvin monimutkaisia järjestelmiä ja koostuvat lukuisista osista, jotka kaikki vaikuttavat yleisiin ympäristövaikutuksiin. Ympäristöä säästäviä hankintoja koskevilla toimintatavoilla pyritään tavallisesti vaikuttamaan rakennuksen kokonaisvaikutuksiin sekä yksittäisten osien ympäristöominaisuuksiin. Yhdennetyt kuvan saamiseksi voi olla hyvin hyödyllistä käyttää jotakin tähän tarkoitukseen kehitettyä ympäristövaikutusten arviointivälinettä.⁹²

7.1.1 Ympäristöä säästävien hankintojen toimintatapa

- Edellytetään valintakriteereissä arkkitehteiltä ja insinööreiltä kokemusta kestävästä rakennussuunnittelusta ja urakoitsijoilta kokemusta asianmukaisten ympäristöhoitotoimien toteuttamisesta.
- Määritellään valmiin rakennuksen energiatehokkuuden vähimmäistasot⁹³ jokaisessa hankintamenettelyn vaiheessa. Harkitaan lisäpisteiden myöntämistä vähimmäistason ylittävästä tehokkuudesta suunnittelua koskevia sopimuksia tehtäessä.

⁹¹ http://ec.europa.eu/environment/gpp/gpp_criteria_en.htm.

⁹² Tällaisia välineitä ovat muun muassa [LEED](#), [BREEAM](#) ja [klima:aktiv](#). Lisätietoa ympäristövaikutusten arviointivälineiden käytöstä rakennusten kunnostamisurakoita koskevissa julkisissa hankinnoissa on verkkosivustolla www.sci-network.eu.

⁹³ Kuten johdannossa todettiin, direktiivillä 2010/31/EU rakennusten energiatehokkuudesta (uudelleenlaadittu) tehdään tietyistä energiatehokkuutta koskevista vähimmäisvaatimuksista pakollisia kaikissa uusissa rakennushankkeissa ja laajamittaisissa rakennusten korjaushankkeissa vuodesta 2013 alkaen.

- Tutkitaan esimerkiksi sellaisia standardeja kuin TC/CEN 350 (rakennuskohteiden kestävyys) ja 351 (rakennustuotteiden vaarallisten aineiden päästöjen arviointi)⁹⁴ ja pohditaan, olisiko niiden tai vastaavien standardien noudattaminen sisällytettävä tekniseen eritelämään.
- Suositetaan suunnittelua, jossa käytetään uusiutuvia energialähteitä hyödyntäviä järjestelmiä.
- Rajoitetaan vaarallisten aineiden käyttöä rakennusmateriaaleissa.
- Kannustetaan kestävästi tuotetun puutavaran ja muiden luonnonmateriaalien, kierrätettyjen ja uudelleenkäytettyjen sekä sellaisten materiaalien käyttöä, jotka voidaan kierrättää niiden käytön päättyessä.
- Painotetaan sisäilman laatua, rakennuksen käyttäjien hyvinvointia ja riittävää ilmanvaihtoa.
- Edellytetään vettä säästävien laitteiden käyttöä ja kannustetaan harmaan veden ja sadeveden uudelleenkäyttöä.
- Sisällytetään sopimukseen ehtoja, jotka koskevat jätehuoltoa ja resurssien hallintaa sekä rakennusmateriaalien kuljetusta.
- Veloitetaan sopimuksessa toimeksisaajat seuraamaan energiatehokkuutta useita vuosia rakentamisen jälkeen ja antamaan rakennuksen käyttäjille koulutusta kestävästä energiankäytöstä.

Box start

Kestävä uusi sairaala Wienissä

Wienin pohjoisosan uusi sairaala rakennetaan kestävyyttä koskevan peruskirjan mukaisesti, jonka sääntöjä sovelletaan kaikissa hankinnan ja rakentamisen vaiheissa ja myös ympäristötehokkuuden seurannassa sairaalan valmistumisen jälkeen. Peruskirjassa asetetaan tiukkoja ehtoja, jotka koskevat muun muassa energian kokonaistarvetta, ympäristönsuojelua paikan päällä, sisäilman laatua, saavutettavuutta, käytön joustavuutta, uusiutuvien energialähteiden käyttöä sekä rakennuksen aikana syntyviä jätteitä ja melua.

Box end

7.2 Elintarvikkeet ja ateriapalvelut

Euroopan komission teettämän tutkimuksen mukaan juoma- ja elintarviketeollisuus vastaa 20–30 prosentista merkittävimmistä ympäristövaikutuksista Euroopassa.⁹⁵ Tämän alan huomattavimmat

⁹⁴ Sivustolla www.cen.eu on lisätietoa näiden standardien kehittämisestä ja soveltamisesta.

⁹⁵ Euroopan komission yhteinen tutkimuskeskus, *Environmental Impact of Products (EIPRO)*, 2006, s. 15. Tutkimuksessa tarkasteltiin eri markkina-alojen vaikutusta seuraaviin ympäristövaikutuksiin: uusiutumattomien raaka-aineiden käytöstä aiheutuva luonnonvarojen väheneminen, happamoituminen, ekotoksisuus ja ilmaston lämpeneminen, rehevöityminen, myrkyllisyys ihmiselle, otsonikerroksen ohentuminen ja fotokemiallinen hapettuminen.

ympäristövaikutukset liittyvät vaarallisten kemikaalien käyttöön elintarvikkeiden tuotannossa ja valmistuksessa sekä elintarvikkeiden kuljetuksiin. Monet viranomaiset pyrkivät lisäämään luonnonmukaisesti tuotettujen elintarvikkeiden osuutta kouluissa ja työpaikkaruokaloissa tarjottavissa aterioissa ja vähentämään lihatuotteita, joiden ympäristövaikutukset ovat suuret. Meren luonnonvarojen kestävä käyttö ja pakkausjäte ovat myös tärkeitä seikkoja.

7.2.1 Ympäristöä säästävien hankintojen toimintatapa

- Määritetään luonnonmukaisesti tuotettujen elintarvikkeiden vähimmäisosuus.⁹⁶ Annetaan sopimuksen tekovaiheessa lisäpisteitä vähimmäisvaatimuksen ylittävistä osuuksista.
- Määritetään sesongin hedelmien ja vihannesten sekä kestävästi pyydettyjen merestä saatavien elintarvikkeiden vähimmäisosuudet ja/tai niistä myönnettävät pisteet.
- Sisällytetään sopimukseen elintarvikkeiden pakkausjätteen minimoimista koskevia ehtoja.
- Sovelletaan ateriapalvelujen tarjoajiin valintaperusteita, jotka koskevat asianmukaisten ympäristönhoitotoimien toteuttamista, kuten henkilöstön kouluttamista.

Box start

Kestävää ruokaa Malmössä

Malmön kaupungin tavoitteena on, että kaikki sen julkiset ateriapalvelut tarjoavat 100-prosenttisesti luonnonmukaista ruokaa vuoteen 2020 mennessä. Djupadalin koulua koskeneessa pilottihankinnassa asetettiin useita tähän tähtäviä ehtoja, kuten että tuotevalikoimassa on oltava luomutuotteita, että kalatuotteiden on täytettävä Marine Stewardship Council -järjestön (tai vastaavat) kriteerit ja että toimitukset on tehtävä kerran viikossa ja ajoneuvojen on täytettävä kaupungin kestäviä kuljetuksia koskevat kriteerit. Pilottihankkeen päättyessä 97 prosenttia ruokalassa tarjottavasta ruoasta oli luonnonmukaista. Budjettivaikutukset minimoitiin siirtymällä käyttämään lihatuotteiden sijasta sesongin vihanneksia.

Box end

7.3 Sähkö

Sähkön tuotanto fossiilisista polttoaineista on maailmanlaajuisesti yksi suurimmista kasvihuonekaasupäästöjen lähteistä. Monet eurooppalaiset viranomaiset ostavat nykyisin uusiutuvista energialähteistä tuotettua sähköä. Se määritellään uusiutuvista lähteistä peräisin olevan

⁹⁶ Jotta elintarviketta voidaan markkinoida EU:ssa luonnonmukaisena, sen on täytettävä tietyt vaatimukset ja olla hyväksytyt tarkastuselimen sertifioima. Näistä vaatimuksista säädetään neuvoston asetuksessa (EY) N:o 834/2007 luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä.

energian käytön edistämisestä annetussa direktiivissä 2009/28/EY. Direktiivissä myös veloitetaan jäsenvaltiot antamaan sähköntoimittajille vihreän sähkön alkuperätakuu niiden sitä pyytäessä. Tällä on tarkoitus varmistaa, että vihreää sähköä ei myydä kahdesti, sillä sitä ei voida fyysisesti erottaa uusiutumattomista energialähteistä tuotetusta sähköstä. Tämä on tärkeä tekijä pyrittäessä varmistamaan ympäristöystävällisten energiatoimitusten uskottavuus.

7.3.1 Ympäristöä säästävien hankintojen toimintatapa

- Vaaditaan, että sähkö (tai osa siitä) on tuotettu uusiutuvista energialähteistä. Pyydetään toimittajilta alkuperätakuuta.
- Harkitaan sellaisen sopimuksetekoperusteen käyttöä, joka koskee sähköntoimittajan tarjoamia täydentäviä energiansäästötoimia, esimerkiksi asiakkaan nykyisten kulutusmallien energiakatselmusta.
- Arvioidaan sähköntuotannon tehokkuutta pyytämällä toimittajilta tietoja ja sisällyttämällä sopimukseen tehokkuutta koskevat vähimmäisvaatimukset.

Box start

Uusiutuvista energialähteistä tuotetun sähkön osto Rivierenlandin alueella

Alankomaiden Rivierenlandin alueen kymmenen kuntaa päättivät vuonna 2009 yhdistää voimansa uusiessaan sähköntoimitussopimuksiaan. Ne laativat puitejärjestelyjä, joiden avulla kunnat voivat valita fossiilisista polttoaineista ja uusiutuvista lähteistä tuotetun sähkön välillä. Tähän asti kaikki hankkijat ovat valinneet vihreän sähkön, ja kun sen vuotuinen kulutus on 12,5 GWh, merkitsee tämä noin 5 500 hiilidioksiditonin päästövähennystä, mikä vastaa 600:n EU:n kansalaisen vuodessa tuottamaa päästö määrää.

Box end

7.4 Puutavara

Moniin julkisiin hankintasopimuksiin sisältyy puun tai puutuotteiden hankintoja esimerkiksi osana rakennusurakoita, kalusteita tai lattianpäällysteitä. EU on tunnustanut kestävä kehityksen mukaisen ja laillisen puutavaran käsitteiden suuren merkityksen ja toteuttanut tämän johdosta joukon lainsäädäntötoimia ja vapaaehtoisuuden perustuvia toimia puutavaran jäljitettävyyden sääntelemiseksi.

Vuonna 2010 hyväksytyssä EU:n puutavara-asetuksessa⁹⁷ edellytetään, että kaikki EU:n markkinoille saatettava puutavara ja puutuotteet tulevat laillisista lähteistä, ja veloitetaan taloudelliset toimijat varmistamaan jäljitettävyyden ja todistamaan asetuksen noudattamisen koko toimitusketjussa. EU:n FLEGT-toimintasuunnitelman (metsälainsäädännön soveltamisen valvonta, metsähallinto ja puukauppa) mukaisesti puutavaraa tuottavien maiden kanssa tehdään kahdenvälisiä vapaaehtoisia kumppanuussopimuksia, jotka mahdollistavat EU:hun vietävän puutavaran laillisuuden

⁹⁷ Asetus (EU) N:o 995/2010 puutavaraa ja puutuotteita markkinoille saattavien toimijoiden velvollisuuksien vahvistamisesta.

varmistamisen lupajärjestelmän avulla.⁹⁸ Puutavaran ja puutuotteiden, jotka täyttävät FLEGT-lupajärjestelmän vaatimukset, katsotaan olevan laillisesti korjattuja puutavara-asetuksessa tarkoitettussa mielessä.

On yleisesti tunnustettua, että kestävä metsänhoito merkitsee metsien hoitoa siten, että säilytetään muun muassa niiden monimuotoisuus, tuottavuus ja elinvoimaisuus. Monet viittaavat myös erityisiin metsänhoitoon liittyviin sosiaalisiin näkökohtiin, kuten alkuperäisväestön metsänhoito-oikeuksien kunnioittamiseen ja metsätyöntekijöiden perusoikeuksien turvaamiseen. On olemassa metsiä koskevia sertifiointijärjestelmiä, kuten FSC (Forestry Stewardship Council) ja PEFC (Programme for the endorsement of forest certification schemes), ja niitä voidaan käyttää todisteena joidenkin tai kaikkien näiden kriteerien noudattamisesta.

7.4.1 Ympäristöä säästävien hankintojen toimintatapa

- Vaaditaan, että kaikki puutuotteet ovat peräisin laillisista ja kestävästi hoidetuista lähteistä. Tämä voidaan todistaa muun muassa kolmannen osapuolen antamalla todistuksella käyttämällä esimerkiksi FSC- tai PEFC-sertifiointijärjestelmiä tai FLEGT-järjestelmän kaltaisia lupajärjestelmiä. Myös muut vastaavat todisteet on hyväksyttävä.
- Sisällytetään sopimukseen ehtoja, joissa puutavaran toimittajaa edellytetään kunnioittamaan metsätyöntekijöiden ja metsänhoidosta vastaavan alkuperäisväestön oikeuksia (ks. seuraava esimerkki Yhdistyneestä kuningaskunnasta).

Box start

Kestävät puutavaran hankinnat Yhdistyneessä kuningaskunnassa⁹⁹

Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen puutavaran hankintapolitiikassa edellytetään, että kaikki keskushallinnon osastot hankkivat vain sellaista puutavaraa ja puusta valmistettuja tuotteita, jotka ovat peräisin joko laillisista ja kestävästä tai FLEGT-lupajärjestelmän tai vastaavan järjestelmän mukaisista lähteistä. Myös paikallishallintoa kannustetaan noudattamaan näitä vaatimuksia.

Lisäksi näitä sääntöjä on huhtikuusta 2010 lähtien laajennettu niin, että ne edellyttävät tiettyjä sosiaalisia seikkoja koskevien ehtojen sisällyttämistä hankintasopimukseen. Kaikkien tuotteiden on oltava peräisin metsistä, joiden hoidossa otetaan täysimääräisesti huomioon

- laillisen ja perinteisen maanomistuksen ja metsiin liittyvien käyttöoikeuksien tunnistaminen, dokumentointi ja kunnioittaminen
- muun muassa maanomistusta ja käyttöoikeuksia, metsänhoitokäytäntöjä ja työoloja koskevien erimielisyyksien ja kiistojen ratkaisumekanismit
- metsätyöntekijöiden perusoikeuksien ja työterveyden- ja turvallisuuden takaaminen.

⁹⁸ Lisätietoja FLEGT-toimintasuunnitelmasta on verkkosivuilla <http://ec.europa.eu/environment/forests/flegt.htm>.

⁹⁹ Lisätietoa on verkkosivuilla <http://www.cpet.org.uk/uk-government-timber-procurement-policy>.

Box end

Box start

Ranskalainen kaupunki vaatii puuhankinnoilta paljon

Ranskalainen Cognacin kaupunki päätti vuonna 2005 soveltaa puutavarahankinnoissaan kestävyyskriteereitä. Tämä oli vastaus huolestuneisuuteen harvinaisten ja uhanalaisten puulajien käytöstä ulkokalusteissa. Äskettäiset tarjouskilpailut ovat sisältäneet vaatimuksia alkuperän todistamisesta, kansainvälisten sopimusten noudattamisesta ja käsittely- ja liima-aineiden käytöstä – tämän lisäämättä kustannuksia. Kriteereitä on sovellettu rakennuspuutavaraan, seinäpaneeliin ja oviin. Nyt ollaan ottamassa käyttöön paperia ja painotuotteita koskevia vaatimuksia.

Box end

Liite A – Asiaan liittyvä lainsäädäntö ja politiikka

EU:n direktiivit ja toimintalinjat

Lainsäädäntö/toimintalinja	Merkitys
Direktiivi 2004/18/EY julkisia rakennusurakoita sekä julkisia tavara- ja palveluhankintoja koskevien sopimusten tekemisestä	Julkisen sektorin hankintadirektiivi
Direktiivi 2004/17/EY vesi- ja energiahuollon sekä liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankintamenettelyistä	Yleishyödyllisten alojen hankintadirektiivi
Asetus (EY) N:o 1177/2009 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 2004/17/EY, 2004/18/EY ja 2009/81/EY muuttamisesta hankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyihin sovellettavien kynnysarvojen osalta	Asettaa rahalliset kynnysarvot rakennusurakoita sekä tavara- ja palveluhankintoja koskevien EU:n hankintadirektiivien soveltamiselle.
Ympäristöä säästävät julkiset hankinnat <i>KOM(2008) 0400</i>	Antaa ohjeita siitä, miten vähennetään julkisen sektorin kulutuksen ympäristövaikutuksia ja käytetään ympäristöä säästäviä hankintoja edistämään innovaatioita ympäristötekniikassa, -tuotteissa ja -palveluissa.
Asiakirjaan KOM(2008) 0400 liittyvä komission yksiköiden valmisteluasiakirja <i>SEC(2008) 2126</i>	Tarjoaa viranomaisille hyödyllisiä suuntaviivoja ympäristövaatimusten määrittelystä ja todentamisesta, välineitä edistää ympäristöä säästäviä hankintoja ja esimerkkejä monista tuoteryhmistä. Se sisältää myös oikeudellisia ja toiminnallisia ohjeita.
Kestävän kulutuksen ja tuotannon ja kestävän teollisuuspolitiikan toimintaohjelma <i>KOM(2008) 0397</i>	Muodosti strategisen kehyksen ympäristöä säästäviä hankintoja tukeville EU:n toimille ja sisälsi erilaisia toimenpiteitä, kuten ekologista suunnittelua koskevan direktiivin, EU-ympäristömerkistä annetun asetuksen, EMAS-asetuksen ja energiamerkintöjä koskevan direktiivin päivitykset.
Esikaupalliset hankinnat: innovoinnin edistäminen kestävien ja korkealaatuisten julkisten palvelujen varmistamiseksi Euroopassa <i>KOM(2007) 0799</i>	Esitteli uuden menetelmän tutkimus- ja kehittämispalvelujen julkisia hankintoja varten.
Selittävä tiedonanto yhteisön lainsäädännöstä siltä osin kuin se koskee sopimuksia, jotka eivät kuulu tai kuuluvat vain osittain julkisia hankintoja koskevien direktiivien soveltamisalaan <i>2006/C 179/2</i>	Antaa tulkinnan perussopimuksen periaatteista ja muusta lainsäädännöstä, joita sovelletaan kynnysarvon alittaviin hankintasopimuksiin, käyttöoikeussopimuksiin jne.

Alakohtaiset vaatimukset ja muut merkitykselliset säädökset

Lainsäädäntö/toimintalinja	Merkitys
Direktiivi 2009/33/EY puhtaiden ja energiatehokkaiden tieliikenteen moottoriajoneuvojen edistämisestä	Puhtaita ajoneuvoja koskevassa direktiivissä asetetaan ajoneuvohankintoja koskevat pakolliset GPP-vaatimukset.
Asetus (EY) N:o 106/2008 toimistolaitteiden energiatehokkuutta osoittavia merkintöjä koskevasta yhteisön ohjelmasta	Energy Star -asetuksessa asetetaan toimistolaitteiden hankintoja koskevat pakolliset GPP-vaatimukset.
Direktiivi 2010/31/EU rakennusten energiatehokkuudesta	Tämä direktiivi sisältää energiatehokasta rakentamista koskevia tunnuslukuja ja kynnsarvoja, muun muassa lähes nollaenergiarakennuksia koskevat tulevat pakolliset vaatimukset.
Direktiivi 2010/30/EU energiaan liittyvien tuotteiden energian ja muiden voimavarojen kulutuksen osoittamisesta merkinnöin ja yhdenmukaisin tuotetiedoin	Energiamerkintöjä koskevassa direktiivissä asetetaan uusia energiatehokkuusluokkia. Siinä nimenomaisesti kannustetaan viranomaisia ostamaan vain korkeampiin luokkiin kuuluvia tuotteita. Saattaessaan direktiivin voimaan jäsenvaltiot voivat asettaa vähimmäisvaatimuksia, joita hankintaviranomaisten on julkisissa hankinnoissa edellytettävä.
Asetus (EY) N:o 66/2010 EU-ympäristömerkistä	Asetuksessa EU-ympäristömerkki ja EU:n GPP-kriteerit yhdenmukaistetaan mahdollisimman pitkälle.
Direktiivi 2009/125/EY energiaan liittyvien tuotteiden ekologiselle suunnittelulle asetettavien vaatimusten puitteista (uudelleenlaadittu)	Ekologista suunnittelua koskeva direktiivi sisältää tärkeimmän energiaan liittyvien tuotteiden ympäristövaatimusten kehittämistä koskevan EU:n kehyksen.
Asetus (EY) N:o 1221/2009 organisaatioiden vapaaehtoisesta osallistumisesta yhteisön ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmään (EMAS-järjestelmä).	EMAS-asetus sisältää ohjeita siitä, miten EMAS-järjestelmä voidaan ottaa huomioon julkisissa hankinnoissa.
Asetus (EU) N:o 995/2010 puutavaraa ja puutuotteita markkinoille saattavien toimijoiden velvollisuuksien vahvistamisesta	Puutavara-asetus sisältää kehyksen EU:n markkinoilla saatavilla olevan puutavaran laillisuuden varmistamiseksi.
Direktiivi 2002/96/EY sähkö- ja elektroniikkalaiteromusta	Direktiivissä säädetään sähkö- ja elektroniikkalaiteromun erillisestä keräämisestä, käsittelystä ja hyödyntämisestä ja asetetaan asiaan kuuluvia suunnittelua koskevia vaatimuksia.
Direktiivi 2002/95/EY tiettyjen vaarallisten aineiden käytön rajoittamisesta sähkö- ja elektroniikkalaitteissa (RoHS-direktiivi)	Julkisen sektorin on varmistettava, että direktiivissä yksilöidyt vaaralliset aineet poistetaan julkisista rakennuksista ja että hankittavat sähkö- ja elektroniikkalaitteet eivät sisällä niitä.
Asetus (EY) N:o 1907/2006 kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelyistä ja rajoituksista	Valmistajat velvoitetaan rekisteröimään tarkat tiedot kemikaaliensa ominaisuuksista sekä niitä koskevat turvallisuustiedot keskitettyyn tietokantaan.

(REACH)	
Direktiivissä 2009/28/EY uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian käytön edistämisestä	Direktiivissä asetetaan uusiutuvista energialähteistä tuotetun sähkön osuutta koskevia pakollisia kansallisia tavoitteita, alkuperätakuuta koskevia sääntöjä ja biopolttoaineita ja bionesteitä koskevia kestävyyskriteereitä.
Direktiivi 2008/98/EY jätteistä (jätepuitedirektiivi)	Direktiivissä esitetään jätehuoltoa koskevat peruskäsitteet ja määritelmät ja säädetään ”saastuttaja maksaa” -periaatteen ja ”jätehierarkian” kaltaisista jätehuoltoa koskevista periaatteista.

Box start

EU:n GPP-verkkosivusto

Tämä käsikirja on saatavilla Euroopan komission GPP-verkkosivuilla (<http://ec.europa.eu/environment/gpp>), jotka sisältävät myös:

- lisätietoa ympäristöä säästävien julkisten hankintojen oikeudellisesta ja poliittisesta taustasta
- täydelliset EU:n GPP-kriteerit ja taustaraportit sekä tietoa kriteerien määrittämisprosessista
- tietoa jäsenvaltioiden hyväksymistä ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja koskevista kansallisista toimintasuunnitelmista
- yksityiskohtaisempia esimerkkejä hankintaviranomaisten eri puolilla Eurooppaa toteuttamista ympäristöä säästävistä julkisista hankinnoista
- linkkejä ympäristöä säästävien julkisten hankintojen kannalta merkityksellisiin tutkimuksiin, hankkeisiin, verkostoihin ja organisaatioihin
- luettelon usein kysytyistä kysymyksistä (FAQ) ja englanninkielisen sanaston tärkeimmistä termeistä
- uutistiedotteen (News-alert), joka kertoo tuoreimmat GPP-uutiset eri puolilta Eurooppaa ja tiedottaa tulevista tapahtumista.

Box end

Box start

Ympäristömerkit ja ympäristöä säästävät julkiset hankinnat

Ympäristömerkki antaa tietoja niiden tuotteiden tai palvelujen ympäristöominaisuuksista, joilla on oikeus käyttää sitä. Nämä tiedot perustuvat tavallisesti tuotteen tai palvelun täydelliseen elinkaariarviointiin.

Tästä syystä ympäristömerkit ovat arvokkaita välineitä ympäristöä säästävissä hankinnoissa ja kestävä tuotannon ja kulutuksen levittämisessä.

EU:ssa ja muilla oikeudenkäyttöalueilla on kehitetty monia ympäristömerkkejä. Kriteerit, joihin nämä merkit perustuvat, löytyvät tavallisesti ympäristömerkistä vastaavan elimen verkkosivuilta.

EU:n GPP-verkkosivuilla on luettelo tärkeimmistä EU:ssa käytettävistä ympäristömerkeistä sekä linkit vastaaville verkkosivustoille.

Box end